

ключевых черт постмодернистской поэтики, как игра и ирония. С учетом этого факта сформулированы принципы перевода интертекстуальных единиц в постмодернистском тексте.

Ключевые слова: интертекстуальность, цитата, постмодернизм, текст-источник, цитатные имена, цитаты из национальных литератур, фольклорные цитаты.

Melnyk L.V. Intertextuality as the Problem of Translation.

Intertextuality is defined as interspersing a text with other texts in the form of quotations, allusions and reminiscences. It has been proved that as far as intertextuality is one of the significant traits of postmodernism, the character of its rendering in translation depends on such considerable features of postmodernist poetics as play and irony. With reference to this fact, there have been formulated principles of translation of intertextual units in postmodernist literary works.

Key words: intertextuality, quotation, postmodernism, translation, source-text, quotation names, quotations from national literatures, folklore quotations.

Костянтин Мізін
(Кременчук)

УДК 81'25:811.111

**СПЕЦИФІКА ПЕРЕКЛАДУ АНГЛОМОВНИХ ХУДОЖНІХ ФІЛЬМІВ
УКРАЇНСЬКОЮ МОВОЮ: ГРАМАТИЧНІ ТРАНСФОРМАЦІЇ**

Пропонована стаття присвячена встановленню особливостей перекладу англomовних художніх фільмів українською мовою на основі застосування граматичних трансформацій. Аналіз фактичного матеріалу виявив, що граматичні трансформації слугують першочерговій меті перекладу – досягненню адекватності перекладного тексту. Грамотно застосовані граматичні трансформації усувають перешкоди при передачі смислу тексту оригіналу, які виникають тоді, коли укладач намагається вкласти переклад під артикуляцію героїв і зберегти цим самим принцип еквівалентності довжини. Установлено, що найбільш продуктивні граматичні трансформації, які використовуються для попередження інтерференції мови оригіналу при перекладі художніх кінофільмів, є різноманітні зміни (порядку слів, частин мови, членів речення, його структури). Рідше застосовуються такі прийоми, як додавання та вилучення, оскільки вони спричиняють зміни в обсязі перекладного тексту, що не допустимо, оскільки це не книга, а фільм, тобто такий вид мистецтва, який сприймається тоді, коли адитивний ряд збігається з відеорядом. З огляду на це навіть слова, що потребують експлікації при перекладі, не можуть бути перекладені описово.

Ключові слова: граматичні трансформації, переклад, художні фільми, адекватність, трансформація.

Постановка проблеми. Проблема перекладу англomовних художніх фільмів українською мовою постала останнім часом з особливою гостротою з огляду на вимогу часу забезпечити україномовного глядача якісним продуктом. При цьому найпоширенішим способом перекладу фільмів є дубляж, де одним з основних постає питання раціонального співвідношення зорової і звукової інформації [8, с. 72], бо точність перекладу фільму при дубляжі, коли готовий переклад фільму надходить до так званого укладача, який його переробляє, часто порушується. Це відбувається переважно тоді, коли укладач намагається вкласти переклад під артикуляцію героїв і зберегти цим самим принцип еквівалентності довжини. Однак фрази мови оригіналу й перекладу, як правило, не збігаються, тому укладач вимушений підбирати інші, скорочуючи довжину фраз, що порушує смисл того тексту, який має бути донесений до українського глядача. Щоб усунути цю проблему, перекладач має грамотно застосовувати передусім граматичні й лексичні перекладацькі трансформації.

Відомо, що коли контактують дві мови, іноземна та рідна для перекладача, у перекладі може простежуватися інтерференція мови оригіналу – часто несвідомий вплив вихідної мови на вживання перекладачем елементів і конструкцій мови перекладу за аналогією з мовою оригіналу, що призводить до порушення норм мови перекладу та різного роду помилок у тексті перекладу.

Головними причинами такої інтерференції є недостатнє знання перекладачем мови перекладу та його недостатня уважність до мови перекладу й тексту оригіналу. Одним з ефективних шляхів усунення буквалізмів та інтерференції мови оригіналу при перекладі є застосування лексичних і граматичних трансформацій, що усувають буквалізми та вплив іноземної мови [1, с. 9–11]. Оскільки граматична будова української та англійської мов досить відмінна, то граматичні трансформації відіграють значну ролі у перекладі.

Проте застосування різноманітних трансформацій є не лише засобом усунення буквалізмів, а й одним із найважливіших способів подолання лінгвоетнічного бар'єра. У зв'язку з цим постає питання про міру їхньої необхідності й радикальності. Узагалі, непотрібні та надлишкові трансформації традиційно називаються вільностями; незастосування трансформації там, де вона необхідна, призводить до так званого «буквалізму» [2, с. 20]. Через це при перекладі, зокрема й художніх кінофільмів, слід притримуватися правила «золотої середини» – застосовувати трансформацію лише там, де вона потрібна.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У сучасному вітчизняному перекладознавстві перекладу кінофільмів присвячені лише поодинокі дослідження [див., напр.: 3; 4]. Хоча роль кінематографа у житті як окремого індивіда, так і суспільства в цілому важко перебільшити. Кіно міцно вкоренилося і в житті людей, далеких від мистецтва, і в житті людей, які уважають себе мистецькою елітою [див. про це: 7]. При цьому твори художнього кіномистецтва наштовхуються часто на значні перешкоди на шляху до свого глядача, якщо цей глядач є представником чужої лінгвокультури. Усунути ж ці перешкоди допомагає переклад, що зумовлює актуальність пропонованої розвідки, яка присвячена висвітленню специфіки передачі англійських художніх фільмів українською мовою.

Мета статті. Метою нашої статті є встановлення особливостей перекладу англійських художніх фільмів українською мовою на основі застосування граматичних трансформацій.

Виклад основного матеріалу дослідження. Говорячи про еквівалентність перекладу, слід зазначити, що вона буває синтаксичною, семантичною та прагматичною. Синтаксична еквівалентність означає структурну схожість вихідного й цільового тексту. Якщо синтаксична схожість відсутня, то мова йде про трансформацію [9, с. 78]. Існує два види граматичних трансформацій – постійні та випадкові:

1) постійні синтаксичні (граматичні) трансформації – це правила узгодження граматичних систем мов, пов'язаних перекладом;

2) випадкові трансформації є справою індивідуального вибору перекладача, і залежать, в основному, від стилістичних особливостей вихідного тексту [9, с. 79].

Постійні трансформації не являють собою серйозної проблеми для перекладу через свою закономірність і передбачуваність: для їх застосування необхідно лише знати відповідне правило та застосовувати його на практиці. Випадкові трансформації та випадкові еквіваленти вимагають індивідуальних, а іноді й унікальних рішень.

Системні розбіжності двох мов безумовно позначаються на оформленні речень в оригіналі та перекладі. Оскільки не існує двох ідентичних мов ні за значенням, які виражають ті чи інші символи, ні за правилами організації цих символів у реченнях, то не викликає сумніву той факт, що між мовами не може бути точних відповідників [5, с. 114].

Грамматичні трансформації полягають у перетворенні структури речення при перекладі згідно з нормами мови перекладу. Трансформація може бути повною / частковою. Залежно від цього змінюється структура речення – повністю чи частково. Як правило, коли змінюються головні члени речення, відбувається повна трансформація, якщо змінюються лише другорядні – часткова. Окрім зміни членів речення можуть змінюватися і частини мови [6, с. 84].

Грамматичну трансформацію – повну або часткову – іноді необхідно застосувати при перекладі безособових форм дієслів і дієслів у пасивному стані [6, с. 64]. Так, переклад речень з дієсловом-присудком у пасивному стані часто потребує зміни конструкції, оскільки в англійській мові пасивні конструкції можуть уживатися інакше, ніж в українській, відповідно, часто відбувається заміна пасивного стану дієслова на активний, напр.:

Where I come from when a person gets woken up in the middle of the night, they get answers [12]. – У тому місці, звідки я, коли людину будять уночі, то добиваються відповіді.

Українській мові не властиве вживання дієслова *будити* у пасивному стані, тому при перекладі речення перетворюється на неозначено-особове, а дієслово вживається в активному стані. Наведімо ще один приклад заміни стану дієслова:

We are under the jurisdiction of the king's governor of Port Royal and you will tell us what we are charged with [10]. – *Ми під юрисдикцією губернатора Порт-Рояля, і ви скажете в чому нас звинувачують.*

Знову ж таки, для української мови більш традиційним є вживання дієслова в активному стані: *у чому нас звинувачують*, аніж у пасивному: *в чому ми звинувачені*.

Попри те, що вибір певних перекладацьких прийомів залежить від типу тексту, жанру та стилю так само, як і від виду перекладу (усний, письмовий, послідовний, синхронний) та його напрямку (на іноземну чи з іноземної мови), основний набір перекладацьких прийомів охоплює, як правило, (1) розчленування (partitioning) та інтеграцію (integration) речень, (2) транспозицію (transposition) частин речень, (3) перестановку (replacement), (4) додавання (addition) та вилучення (omission) слів і словосполучень [9, с. 90].

До наведеної вище класифікації граматичних трансформацій належить і антонімічний переклад. Цю трансформацію можна назвати граматичною, оскільки часто при її застосуванні стверджувальне речення змінюється заперечним, і навпаки. Проте такий переклад не є алгоритмом, тому цей прийом Я.Й. Рецкер відносить до лексичних трансформацій, які базуються на формально-логічних категоріях (антонімічний переклад ґрунтується на категорії контрадикторності).

Розчленування – це заміна при перекладі речення вихідної мови на два чи більше речень цільової, або перетворення простого речення тексту оригіналу на складносурядне чи складнопідрядне речення тексту перекладу. Слід відрізнити внутрішнє розчленування (перетворення простого речення на складнопідрядне / складносурядне) та зовнішнє розчленування (поділ речення на два та більше) [9, с. 91], напр.:

Remember, ladies and gentlemen, that the \$5.000 grand prize is awarded to the couple scoring the highest in any single round [12]. – *Пам'ятайте, панні та панове, що головний приз 5000 доларів отримає пара, що набрала найбільше очок у кожному раунді.*

При цьому перекладі застосовано трансформацію внутрішнього розчленування, оскільки в українській мові означення у постпозиції може бути представленим лише у вигляді означального речення. Подібна ситуація і в такому прикладі:

By your efforts, Jack Sparrow was set free. I would like you to go to him and recover a certain property in his possession [11]. – *Вашими стараннями Джек Спароу здобув волю. Тож вирушайте до нього і відберіть одне майно, яке в нього перебуває.*

У наведеному нижче прикладі застосовано зовнішнє розчленування, що пояснюється нормами української мови. Очевидним також є застосування прийому транспозиції, який буде розглянуто далі.

Hide my purse so when somebody tries to steal it, at least they have to work for it [12]. – *Заховай сумочку. Нехай працюють, якщо хочуть її вкрасти.*

Протилежним до прийому розчленування є інтеграція, яка полягає в об'єднанні двох або більше речень вихідного тексту в одне речення цільового тексту, напр.:

What you here for? A funeral or somethin' [12]? – *Ти що сюди на похорони прийшов?*

Так запитав учень у містера Дюлейна, який прийшов до школи одягненим у фрак. Нагодою для того, щоб одягнути фрак в оточенні, у якому зростає цей учень, може стати лише весілля або похорон. Дослівний переклад не зміг би передати розмовний стиль репліки.

Транспозиція є специфічним варіантом внутрішнього розчленування при перекладі, що означає зміну порядку синтаксичних елементів речення цільової мови порівняно з реченням вихідної мови внаслідок особливостей синтаксису мови перекладу або з комунікативних міркувань [9, с. 92], напр.:

– *Let's get away from this island and head out to open sea.*

– *Yes to the first. Yes to the second, but only insofar as we keep to the shallows as much as possible* [11].

– *Треба відійти найдалі від острова, і вийти у відкрите море.*

– «Відійти» на перше, «вийти» на друге, **але стараємось триматись на мілководді**.

У наступному прикладі служниця нахваляє Елізабет Свон коменданта Норінгтона як гідну партію для вступу в шлюб. Елізабет погоджується на її слова. Тут при перекладі також застосовується транспозиція:

It is a smart match. He's a fine man. He's what any woman should dream of marrying [10]. – Так, прекрасна партія. Справжній джентльмен. **Мрія будь-якої жінки**.

Перестановка – це будь-яка зміна в цільовому тексті на морфологічному, лексичному й синтаксичному рівнях мови, коли елементи певних парадигм вихідної мови замінюються різними елементами цільових парадигм [9, с. 93]. Заміна частин мови є частою та найбільш важливою перестановкою, напр.:

This is my school. I decide what is or is not a priority [12]. – Це – моя школа. Я сама вирішую, що **важливо**, а що – ні.

Зміна іменника *priority* (першість, перевага, пріоритет, старшинство) на прислівник *важливо* є доцільною з точки зору норм української мови.

Особові й безособові форми англійських дієслів часто замінюються українськими іменниками. Заміни можуть бути обов'язковими, коли в українській мові немає відповідного дієслова, або коли в контексті неможна вжити українське дієслово [6, с. 63], напр.:

Mr. Dulaine, I want to dance more than anything. It's just ... I know I suck. – М-р Дюлейн, я хочу танцювати понад усе. Просто я знаю, що я **нездара**.

Дієслово *suck* має у цій репліці сленгове значення, яке часто використовується у розмовному мовленні. Словник не дає чіткого визначення саме сленговому значенню слова – «викликати сильну відразу», але з прикладів наведених у ньому видно, що в цьому значенні дієслово перекладається іменником. Тому заміна дієслова на іменник є у цьому випадку цілком вдалим перекладацьким рішенням. Наведімо ще приклад:

Maybe you love different than we do [12]. – Може в тебе **кохання** інакше, ніж у нас.

Учні школи невдоволені музикальним супроводом занять і, на відміну від свого вчителя, не вважають, що ці пісні про кохання. У цьому прикладі заміна дієслова іменником факультативна, оскільки продиктована стилістичними міркуваннями. Менш природно, але можливо, було б сказати: *кохаєш по-іншому, ніж ми*. Така ж сама ситуація виникає і в наступних прикладах:

Just be careful of what you're promising [12]. – Будьте обережні з **обіцянками**.

Переклад *будьте обережні з тим, що ви обіцяєте* є можливим, але не найкращим з точки зору нормативності мовлення варіантом.

Life, for these kids, is like a fight to stay alive and a hustle to make ends meet, not ballroom dancing. – Життя для цих дітей – це боротьба за **виживання** і морока, щоб звести кінці з кінцями, а не бальні танці.

Заміна іменника дієсловом може бути застосована через відсутність відповідного дієслова в українській мові, або через необхідність замінити побудову речення згідно з нормами української мови [6, с. 82]. Елізабет Свон переймається тим, як її наречений збирається знайти пірата Джека Спароу:

I have faith in you. Both of you. Where will you find him [11]? – Я в тебе **вірю**. У вас обох. Де ти його знайдеш?

Я маю віру в тебе було б дослівним перекладом, і звучало б занадто урочисто, що не підтверджується візуально, оскільки сама Елізабет промовляє ці слова, перебуваючи за ґратами у в'язниці.

Також може мати місце зміна числа (однини на множину, і навпаки), напр.:

I try to prevent crime from happening, but once it does, the police are who you want to talk to [12]. – Я намагаюсь запобігати **злочинам**. Але, якщо таке вже трапилось, Вам слід говорити з поліцією.

В англійській мові, саме в контексті цієї репліки, слово *crime* має абстрактне значення, а при перекладі на українську мову йшлося б про якийсь конкретний злочин. Тому зміна однини на множину є виправданою, оскільки Міс Джеймс проти злочинів узагалі.

*I think I just discovered the **cure** for cutting class, and for cheating, and for any number of miscreant behaviors* [12]. – Гадаю, я щойно винайшла **ліки** від прогулів і від обманів, і від численних порушень.

Якщо застосовану в попередньому прикладі трансформацію заміни числа можна назвати випадковою, то в цьому випадку, коли з варіантних відповідників слова *cure* обрали слово *ліки*, заміна однини на множину пояснюється відсутністю в українській мові однини цієї лексичної одиниці.

Аналіз фактичного матеріалу виявив також заміну множини на однину:

*Yes to the first. Yes to the second, but only insofar as we keep to the **shallows** as much as possible* [11]. – «Видііти» на перше, «вийти» на друге, але стараємось триматись на **мілководді**.

Для англійської мови вживання слова *shallows* у множині вказує на те, що воно вживається у значенні «мілина, мілководдя», а в українській мові це слово вживається переважно в однині. Утім, в англійській мові існують слова, вживання яких у множині змінює їх значення. Так, *gallow* – «1) дуга; 2) поміст козла; 3) надшахтний копер», а *gallows* – «шибениця, ешафот»; *colour* – «1) колір, відтінок; 2) фарба, пігмент; 3) рум'янець; 4) кольоровий, яскравий одяг»; а *colours* – «прапор (корабля)», напр.:

*Even if Will succeeds, do not ask me to endure the sight of my daughter walking to the **gallows**. Do not* [11]. – Навіть, якщо Вілл його знайде, я не хочу, дивитись як мою дочку ведуть на **ешафот**. Не хочу.

Наведемо приклад зі словом *colours*:

- *Captain! A ship's been spotted.*
- **Colours?**
- *She isn't flying any* [11].
- *Kapitanе! На обрії судно.*
- **Прапор?**
- *Ніякого нема.*

Додавання при перекладі є прийомом, що застосовується для компенсації структурних елементів, присутність яких у вихідній мові є імпліцитною, або форми парадигм котрих відсутні в цільовій мові [9, с. 95]. Так, навіть при перекладі назви фільму доводиться вдаватися до прийому додавання:

Pirates of the Caribbean – *Пірати Карибського моря*.

Оскільки фільм вийшов у прокат у США, а Карибське море розташоване в Атлантичному океані, що омиває Америку, то американському глядачеві зрозуміло, що мова йде про море. Для глядачів інших країн, віддалених від США, додавання лексеми *море* є цілком доцільним.

У наступному прикладі мова йде про скриню, яку всі бажають прибрати до рук. У той час, коли Джек Спароу, Вілл Тернер та Джеймс Норінгтон борються за право володіти скринєю, два «недотепкуватих» пірати вирішують втрутитися:

- *That chest must be worth more than a shiny penny.*
- *Terrible temptation.*
- *If we was any kind of decent, we'd remove temptation from their path* [10].
- *Ця скринька, мабуть, доволі дорогенька.*
- *Спокуса страшна.*
- *І ми, як достойні **люди**, змушені їх спокуси позбавити.*

У цьому випадку додається лексема *люди*, оскільки мова йде про характеристику особистості, що вживається, як правило, разом зі словом, яке вона характеризує. А в прикладі наведеному нижче вартіві на пристані обговорюють кораблі, тому при перекладі додається слово *судно*, для конкретизації того, про що саме йдеться:

I've heard of one. It's supposed to be very fast. Nigh uncatchable. The Black Pearl [10]. – А я чув про одне таке **судно**. Кажуть майже невловиме. Чорна Перлина.

У наступному прикладі, капітан Норінгтон, піймавши Джека Спароу, глузує з його воєнного спорядження:

No additional shot nor powder. A compass that doesn't point North. And I half expected it to be made of wood. You are without doubt the worst pirate I've ever heard of [10]. – **Пістолет** без запасу

набоїв і пороху. Компас, який не вказує на північ. Дивно, що **ship** не дерев'яна. Ти найгірший пірат з усіх про кого я чув.

Для передачі комічності моменту йде перерахування речей Джека Спароу, кожна з яких несправна. В оригіналі на них робиться звуковий акцент, тому в українській мові наголос буде чіткіше виділятися, якщо ці слова будуть виражені однією частиною мови. При перекладі це досягається за допомогою прийому додавання.

Вилучення – це скорочення елементів вихідного тексту, які є надлишковими з точки зору стилістики та синтаксичних конструкцій цільової мови [9, с. 96], напр.:

*We've got names on this **piece** of paper of parents who have decided to terminate your class* [12]. – *На цьому папері імена батьків, які вирішили відмінити ваші уроки.*

Оскільки за змістом слово *piece* є надлишковим, то при перекладі на українську мову ми його вилучаємо. З таких же міркувань у наступному прикладі вилучається слово *time*:

*I'm not giving up my math club **time** to baby-sit a bunch of delinquents* [12]. – *Я не кидатиму математичний клуб, щоб няньчити злочинців.*

Учитель математики відмовляє директорці школи у проведенні позаурочних занять з дітьми, які не встигають з низки предметів, зокрема і з математики. Слово *time* вилучається при перекладі з тієї причини, що у словосполученні *math club time* воно є головним, тобто присудок виражений дієсловом *to give up* відноситься передусім до нього. Словники дають такі варіанти перекладу дієслова: «1) залишити, відмовитися; кинути; 2) здатися, поступитися; 3) здати, скласти; 4) присвятити; віддатися, поринути; 5) розкривати, обнародувати; 6) порвати з ким-небудь; 7) перестати чекати; 8) перестати вірити». Як бачимо, жодне з цих дієслів у сполученні зі словом *час* не може вживатися у такому контексті, тому його вилучення є цілком доречним.

*Well, then, I confess. It is my intention to commander one of these ships, pick up a crew in Tortuga, **raid, pillage, plunder**, and otherwise **pilfer** my weaselly black guts out* [10]. – *Що ж, зізнаюся. Я хочу експропріювати корабель, набрати на Тортузі команду і з нею грабувати всіх і все поки не остогидне.*

А ось у цьому прикладі вилучення зумовлене тим, що всі слова виділені жирним курсивом мають одне значення «грабувати, красти». У наступному випадку слово *jar* вилучається через те, що допомогти Джеку Спароу може тільки земля, а не банка, у якій ця земля знаходиться. Ще однією передумовою вилучення у розглянутому прикладі є необхідність співвіднесення адитивного ряду з відеорядом, напр.:

*Is the **jar** of dirt going to help* [11]? – *І що, ця земля мені допоможе?*

На основі аналізу фактичного матеріалу ми встановили, що всі різновиди граматичних трансформацій можна звести до (1) зміни порядку слів, (2) зміни структури речення (повної / часткової), (3) зміни частин мови та членів речення, (4) додавання слів, (5) вилучення слів.

Слід зазначити, що при перекладі фільмів прийом описового перекладу зовсім не застосовується. Це зумовлено необхідністю тримати аудитивний ряд у межах відеоряду, а, як відомо, опис є завжди набагато більшим за обсягом, ніж слово, до якого він відноситься. Через це можуть виникати непорозуміння. Наприклад, у фільмі «Тримай ритм» часто зустрічається слово *detention*. Суть його полягає в тому, що дітей залишають після уроків у школі як покарання за незадовільну поведінку, чи погану успішність, де вони займаються під наглядом представника навчального колективу. За український відповідник перекладачі обрали слово *затримка / затримання*, що наведене у словнику як один із варіантів, але навряд чи воно дає зрозуміти українському глядачеві, що саме мається на увазі.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Пропонована стаття присвячена встановленню особливостей перекладу англомовних художніх фільмів українською мовою на основі застосування граматичних трансформацій. Аналіз фактичного матеріалу виявив, що граматичні трансформації слугують першочерговій меті перекладу – досягненню адекватності перекладного тексту. Грамотно застосовані граматичні трансформації усувають перешкоди при передачі смислу тексту оригіналу, які виникають тоді, коли укладач намагається вкласти переклад під артикуляцію героїв і зберегти цим самим принцип еквівалентності довжини. Установлено, що найбільш продуктивні граматичні трансформації, які використовуються для попередження інтерференції мови оригіналу при перекладі художніх кінофільмів, є різноманітні зміни (порядку слів, частин мови, членів речення, його структури).

Рідше застосовуються такі прийоми, як додавання та вилучення, оскільки вони спричиняють зміни в обсязі перекладного тексту, що не допустимо, оскільки це не книга, а фільм, тобто такий вид мистецтва, який сприймається тоді, коли адитивний ряд збігається з відеорядом. З огляду на це навіть слова, що потребують експлікації при перекладі, не можуть бути перекладені описово.

Перспектива нашого дослідження вбачається у подальшому висвітленні специфіки передачі англомовних художніх фільмів українською мовою, зокрема в аспекті відтворення їхнього прагматичного потенціалу.

ЛІТЕРАТУРА

1. Карабан В.І. Попередження інтерференції мови оригіналу в перекладі / В.І. Карабан, О.В. Борисова, Б.М. Колодій, К.А. Кузьміна. – Вінниця : НОВА КНИГА, 2003. – 208 с.
2. Латышев Л.К. Структура и содержание подготовки переводчиков в языковом вузе / Латышев Л.К., Провоторов В.И. – М.: НВИ – ТЕЗАУРУС, 2001. – 136 с.
3. Мельник А.П. Лінгвокультурні особливості перекладу сучасних анімаційних фільмів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : спец. 10.02.16 «Перекладознавство» / А. П. Мельник. – К., 2013. – 20 с.
4. Мізін К.І. Специфіка перекладу англомовних художніх фільмів українською мовою : лексичні трансформації / К.І. Мізін // Мовознавчий вісник : зб. наук. праць. – Черкаси : Черкаський нац. ун-т ім. Б. Хмельницького, 2014. – Вип. 18. – С. 86–93.
5. Найда Ю.А. К науке переводит / Ю.А. Найда // Вопросы теории перевода в зарубежной лингвистике. – М. : Международные отношения, 1978 – 238 с.
6. Рецкер Я.И. Теория перевода и переводческая практика / Яков Иосифович Рецкер. – М. : «Международные отношения», 1974. – 216 с.
7. Яновський М.І. Механізми психологічного впливу кінематографічного відеоряду на глядача : дис. ... канд. психол. наук : 19.00.01 / Михайло Іванович Яновський. – Х., 2005. – 230 с.
8. Яхнюк Т. О. Використання фрагментів художніх відеофільмів для навчання студентів мовних спеціальностей соціокультурної англійської лексики : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.02 / Тетяна Олександрівна Яхнюк. – К., 2002. – 203 с.
9. Miram G.E. Basic translation / G.E. Miram, V.V. Daineko, L.A. Taranukha, M.V. Grischenko, A.M. Gon. – К. : Elga, Nika-Center, 2002. – 247 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

10. Pirates of the Caribbean : The Curse of the Black Pearl [directed by G. Verbinsky ; Walt Disney Pictures]. – USA, 2003.
11. Pirates of the Caribbean II : Dead Man's Chest [directed by G. Verbinsky ; Jerry Bruckheimer Films]. – USA, 2006.
12. Take the Lead [directed by L. Friedlander ; New Line Cinema]. – USA, 2006.

Мизин К. Специфика перевода англоязычных художественных фильмов на украинский язык: грамматические трансформации.

Предлагаемая статья посвящена установлению особенностей перевода англоязычных художественных фильмов на украинский язык на основе применения грамматических трансформаций. Анализ фактического материала выявил, что грамматические трансформации служат первоочередной цели перевода – достижению адекватности переводного текста. Грамотно примененные грамматические трансформации устраняют препятствия при передаче смысла текста оригинала, которые возникают тогда, когда укладчик пытается вложить перевод под артикуляцию героев и сохранить этим самым принцип эквивалентности длины. Установлено, что наиболее производительными грамматическими трансформациями, которые используются для предупреждения интерференции языка оригинала при переводе художественных кинофильмов, являются разнообразные изменения (порядка слов, частей речи, членов предложения, его структуры). Реже применяются такие приемы, как добавление и исключение, поскольку они влекут изменения в объеме переводного текста, что не допустимо, поскольку это не книга, а фильм, то есть такой вид искусства, который воспринимается тогда, когда адитивный ряд совпадает с видеорядом. Учитывая это, даже слова, которые нуждаются в экспликации при переводе, не могут быть переведены описательно.

Ключевые слова: грамматические трансформации, перевод, художественные фильмы, адекватность, трансформация.

Mizin K. Peculiarities of Translating English Feature Films into Ukrainian: Grammatical Transformations.

The article deals with ascertaining the peculiarities of translating English feature films into Ukrainian on the basis of the usage of grammatical transformations. The analysis of facts has disclosed that grammatical transformations serve the immediate aim of translation – attaining adequacy of the text being translated. Correct application of the grammatical transformations removes obstacles while transmitting the meaning of the source text which appear when the lip-synched script writer tries to sync translation to the articulation of the characters and thus to save the principle of the length equivalence. It is established that the most productive grammatical transformations used for preventing interference of the source language during the translation of the feature films are various changes (of the word order, parts of speech, parts of the sentence, its structure). Such methods as addition and omission are applied rarely since they cause changes in the length of the text being translated which is not acceptable as it is not a book but a film, that is, such kind of art which is perceived when the additive picture coincides with the picture. Seeing this, even the words which require explication in translation cannot be translated descriptively.

Key words: grammatical transformations, translation, feature films, adequacy, transformation.

Наталія Назаренко, Тетяна Щегольова
(Хмельницький)

УДК 81'255:34

ОСОБЛИВОСТІ ЖАНРОВОГО ПЕРЕКЛАДУ ХУДОЖНІХ ТЕКСТІВ

У статті проаналізовано сучасні дослідження в галузі жанрового перекладу, зроблено аналіз та розглянуто особливості жанрового перекладу, систематизовано деякі принципи збереження жанрової специфіки оригіналу, які пропонуються дослідниками. У ході дослідження зроблено висновок, що саме поняття літературного роду і визначення характерних для конкретного твору родових рис епосу, драми або лірики з метою подальшого їх збереження в перекладі, а також створення єдиної методики жанрового перекладу художніх текстів, яка відповідала б нормам сучасного літературознавства та компаративістики, є надзвичайно суттєвим для сучасного перекладознавства.

Ключові слова: жанровий переклад, художній переклад, жанрово-родова домінанта, літературно-художній твір

Постановка проблеми. Переклад художніх текстів ставить перед перекладачем специфічні завдання та утворює певні труднощі: дати зрозуміти сучасному читачеві часову віддаленість, зберегти атмосферу часу написання твору, відтворити максимально точну картину світу, характерну для сучасників автора, не архаїзувати надмірно твір. Кожний художній твір кидає перекладачеві свої унікальні виклики: жанр, стиль автора, соціокультурні фактори, підтексти чужої мови. Це викликає постійну увагу та науковий інтерес сучасних вчених і спонукає до нових досліджень у сфері філології. Безумовно, що серйозний науковий інтерес до художнього перекладу зумовлений цілою низкою обставин: передусім активним розвитком перекладознавства в Україні, інтенсифікацією міжмовних, міжлітературних та міждержавних зв'язків нашої країни. У поле особливої уваги українського перекладознавства все частіше потрапляють проблеми взаємодії цієї галузі знань з літературознавством, культурологією, театрознавством, естетикою тощо.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Сучасні теорія і практика перекладу в Україні розвиваються завдяки науковим дослідженням перекладознавців, кожен з яких займається окремою галуззю цієї науки. Так, наприклад, особливостям поетичного перекладу присвячені різні теоретичні та практичні дослідження професора І.В.Корунця. Проблеми перекладу наукової і технічної літератури розглядають професор В.І.Карабан та професор Л.М. Черноватий. Дослідженнями творчості відомих українських перекладознавців та перекладачів займається професор Р.П. Зорівчак. Специфіку роботи перекладача-синхроніста вивчає у численних

підручниках професор Г.Є. Мірам. Питаннями функціонування мови в соціокультурному просторі та дослідженням перекладу як міжкультурної комунікації займається професор О.І. Чередниченко. До досягнень у галузі перекладознавства долучаються розвідки багатьох учених, які розглядають стосунки цієї дисципліни з лінгвістикою (Н.Ф. Клієнко, А.Г. Гудманян), літературознавством (А.Д. Белова, І.С. Шевченко), поетикою, стилістикою, психологією творчості (М.О. Новікова, О.М. Кагановська), термінологією (Т.Р. Кияк, В.Д. Радчук). Наведені приклади свідчать про міждисциплінарний характер художнього перекладу. Але на теперішній час бракує робіт, які були б присвячені жанровому перекладу художніх текстів, де досліджувалися б питання збереження жанрової своєрідності оригіналу.

Актуальність дослідження визначається тим фактом, що наслідки жанрової взаємодії між оригіналом та текстом перекладу потребують теоретичного осмислення, оскільки окремі твори класичної літератури мають декілька перекладів і повинні бути оцінені. Але критика цих перекладів ще не вийшла на рівень створення диференційованої відповідно до особливостей літературних родів і водночас узагальненої методики аналізу перекладної літератури.

Тому основна **мета статті** – дослідити особливості жанрового перекладу художніх текстів. Це вимагає вирішення наступних **завдань**: проаналізувати сучасні дослідження в галузі жанрового перекладу, з'ясувати стан вивчення проблеми, зробити аналіз та систематизувати деякі принципи збереження жанрової специфіки оригіналу, які пропонуються дослідниками.

Виклад основного матеріалу дослідження. Серед новітніх досліджень зазначеної проблеми – кандидатські дисертації: В. Грицютенка, в якій розглядається специфіка перекладу драматичного твору з позицій прагматичної лінгвістики, Є. Макаренко, в якій зроблено спробу зробити систему жанроутворюючих ознак для кожного досліджуваного жанру в перекладознавстві, та М.Лукінової, в якій з'ясовується специфіка перекладу драми у віршах [5]. Вважаємо також за необхідне виділити окремо докторські дисертації М. Новікової, В. Мізецької та Л. Коломієць, де досліджуються особливості перекладу окремих літературних родів [8]. Слід також відзначити підручник «Вступ до перекладознавства», створений професором І.В. Корунцем, де зроблено спробу систематизувати основні перекладацькі поняття, у тому числі й перекладу текстів, що належать до різних функціональних стилів, а саме «стилю художніх текстів (Belles-LettresStyle) [2], та посібник «Через терни до зірок: труднощі перекладу художніх творів» під редакцією Т.Є. Некряч та Ю.П. Чалої, де робиться спроба надати характерні ознаки художньому перекладу на основі родового поділу літератури [7, 8].

У низці найбільш вагомих у науковому плані робіт слід виділити навчальний посібник «Стиль автора і стиль перекладу» (1988 р.) [9], в якому розглядається питання про жанрову специфіку перекладу, в тому числі і перекладу драми. Авторський колектив, що працював над згаданим посібником, пропонує розглядати особливості перекладу творів того чи іншого літературного роду або жанру, використовуючи поняття «ЖСД» (жанрово-стилістична домінанта, термін Є.І. Макаренко) як інваріанта вихідного тексту відносно всіх можливих його перекладів. Жанрово-стилістична домінанта перекладного твору поєднує в собі такі поняття, як хронотоп, композиція, система персонажів, способи вираження авторської позиції, образно-експресивні засоби, а також фонетичний, лексичний, морфологічний контексти. Наприклад, проаналізувавши російськомовний переклад відомої п'єси В. Шекспіра «Річард III», здійснений М. Донським, і декілька його редакцій і зіставивши їх з україномовним перекладом Б. Тена, автори посібника виділяють такі жанрові домінанти перекладу драми, як:

- в аспекті вимовляння – легковимовність і синхронність сприйняття;
- в аспекті стилю – стилізованість мови;
- в аспекті контакту з глядачами – емоційний вплив на реципієнта.

Окрім наведених ознак, дослідники виокремлюють ще й такі питання, як особливості драматичних перекладених текстів, призначених не лише для читання, а й для постановки, а також співробітництво перекладача й театру [7, с. 193].

Запропонована в згаданому посібнику методика аналізу перекладної драми близька до деяких положень книги І. Левого, але наукова значущість роботи, про яку йдеться, від цього аніскільки не зменшується: в ній розроблено досить чіткі орієнтири для подальших досліджень не лише віршованої драми, а й інших драматичних форм. Однак невеликий обсяг практичного матеріалу (як матеріал дослідження вчені використали в основному віршові тексти) не дозволяє

зробити остаточні висновки щодо специфіки перекладу драми. Крім того, в посібнику не розмежовані поняття жанру й роду, замість яких, як зазначалося, пропонується використовувати поняття ЖСД. На нашу думку, розгляд перекладу драматичного твору лише під таким кутом зору є мало продуктивним, оскільки не націлює перекладача і критика на виявлення родових ознак драми в повномуобсязі та оцінку відповідного відтворення їх у перекладі.

Таким чином, незважаючи на наявність різнобічних і плідних досліджень, їх наслідки неможливо систематизувати і покласти в основу практичної методики, оскільки в кожному конкретному випадку вчені вирішували локальні завдання, але узагальнюючих висновків не запропонували. На сьогодні можна стверджувати, що не існує єдиного посібника, який би закрив у методичному просторі лакуну з викладання художнього перекладу, враховуючи ознаки окремих жанрів та видів літератури. Видається доцільною саме така постановка проблеми, оскільки дослідження особливостей конкретних жанрів і уточнення характерних для них ознак та термінології, яка застосовується при описі художнього перекладу, дозволить розв'язати деякі сучасні проблеми перекладознавства, зокрема, питання про критерії оцінки перекладу, про межі припустимих відхилень від вихідних текстів і мотивації таких відхилень.

Так, наприклад, деякі дослідники для описання особливостей художнього перекладу використовують «стильовий чи жанровий підхід і поділ, за яким текст класифікується за наявністю в ньому характерних лексичних, граматичних чи образних ознак з одного боку та відповідної термінології й струнких логічних структур і повної відсутності емоційності та майже суцільної відсутності тропів з іншого» [3, с. 198]. З цього приводу видно, що в авторському розумінні поняття «стиль» та «жанр», а іноді і «літературний рід», які самі по собі є окремими літературознавчими явищами, що мають різні характеристики та принципи існування, збігаються: «під стилями чи під мовами художнього стилю є стиль прози, стиль поезії та стиль драматургічних творів, зрештою, публіцистичний підстиль. Аналогічно виділяються і підстили/підмови науково-технічного тексту: підстиль/підмова математики, фізики, хімії, лінгвістики тощо» [4, с. 258].

Інші дослідники, надаючи характеристику літературним родам та загальним особливостям їх перекладу, не розмежовують поняття «літературний рід» та «літературний вид», що є складовими один до одного, і взагалі розглядають специфіку перекладу художніх текстів з точки зору мовної організації текстів («особливості перекладу прозових творів, драматичних та перекладу поезії») [4]. Але, на нашу думку, при описі художнього перекладу слід розмежовувати такі літературознавчі поняття, як «літературний рід, жанр та вид» і «літературний стиль», як це роблять літературознавці [1,6]. Саме тоді при створенні загальної методики жанрового перекладу не з'явиться такої розбіжності з вживанням різної перекладознавчої термінології.

Загально визнаною у сучасному літературознавстві є теза про те, що кожний літературно-художній твір має певну жанрово-родову доміную. Належність твору до епосу, драми або лірики значною мірою зумовлює його художньо-естетичну сутність і відповідний стиль. У сучасній теорії перекладу актуалізоване питання про відповідність жанрової природи оригіналу, тобто вихідного тексту (ВТ) перекладному тексту (ПТ). Інтенсивно розробляючи цю проблему, М.О. Новікова, зокрема, зазначає, що «будь-який переклад потребує відтворення тих жанрових особливостей оригіналу (ВТ), які є основними, особливо важливими для певного жанру» [5, с. 5]. Для того, щоб переклад «відбувся» і був максимально адекватним першотвору, перекладачеві передусім слід з'ясувати жанрові особливості оригіналу і намагатися зберегти їх у процесі перекладу. З'ясовуючи жанрову природу конкретного твору, необхідно враховувати авторське визначення жанру цього твору, а також ті моменти, що пов'язані з авторською інтерпретацією традиційних, загально відомих жанрів.

Така «розмитість» щодо розуміння жанрової природи оригіналу вносить певні корективи в роботу перекладача: не жанрова чистота і ясність мають переважати в перекладі, навпаки, жанроутворюючі елементи можуть бути загостреними спонтанно або суб'єктивно.

Висновки дослідження і перспективи подальших наукових розвідок у визначеному напрямі. Отже, в результаті дослідження ми визначили, що кожний літературно-художній твір має певну жанрово-родову доміную. Належність твору до епосу, драми або лірики значною мірою зумовлює його художньо-естетичну сутність і відповідний стиль. Ознайомившись з існуючими теоретичними концепціями і практичними методиками художнього перекладу, ми

дійшли висновку, що відповідь на питання про специфіку жанрового перекладу слід шукати шляхом виявлення основних родових та жанроутворюючих ознак кожного окремого жанру. Саме поняття літературного роду і визначення характерних для конкретного твору родових рис епосу, драми або лірики з метою подальшого їх збереження в перекладі, а також створення єдиної методики жанрового перекладу художніх текстів, яка відповідає б нормам сучасного літературознавства та компаративістики, є надзвичайно суттєвим для сучасного перекладознавства. Видається доцільною саме така постановка проблеми, оскільки дослідження особливостей перекладу окремих видів та жанрів літератури і уточнення характерних для них ознак дозволить розв'язати деякі сучасні проблеми перекладознавства, зокрема, питання щодо критеріїв оцінки художнього перекладу, ступеня відповідності перекладу першотвору, меж припустимих відхилень від вихідного тексту та мотивації таких відхилень, прийомів і засобів передачі авторської позиції, особливостей реалізації індивідуальної творчої установки перекладача тощо.

Водночас проведене дослідження не вичерпує всіх питань окресленої проблеми, важливість і актуальність якої визначає необхідність її подальшого вивчення. Особливої уваги потребує, зокрема, проблема смислової структури художнього контексту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Денисова С.П. Етнолінгвістична специфіка полікультурних суспільств / С.П. Денисова // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. – К: КНУ, 2003. – С. 74–78.
2. Зорівчак Р.П. Реалія і переклад (на матеріалі англійських перекладів української прози). / Р.П. Зорівчак. – Львів: Вид-во Львів. ун-ту, 1989. – 216 с.
3. Клименко Н.Ф. Словотворно-лексичні значеннєві зв'язки слів, що належать одному концепту в мові / Н.Ф. Клименко // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. праць. – К: Видавничий дім Дмитра Бураго, 2004. – Вип. 11., Ч. 1. – С. 196–201.
4. Коломієць Л.В. Концептуально-методологічні засади сучасного українського поетичного перекладу (на матеріалі перекладів з англійської, ірландської та американської поезії): монографія / Л.В. Коломієць. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2004. – 522 с.
5. Копильна О.М. Відтворення авторської аллюзії в художньому перекладі (на матеріалі українських перекладів англійської прози ХХ століття): автореф... дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 / О.М. Копильна. – К., 2007. – 20 с.
6. Лисиченко Л. Мовна картина світу та її рівні / Л. Лисиченко // Зб. Харк. істор.- філол. товариства. Нова серія. – Х., 1998. – Т.6. – С. 129–144.
7. Некряч Т.Є. Види асиметрії при перекладі драматичного діалогу/ Т.Є.Некряч// Проблеми семантики, прагматики, та когнітивної лінгвістики: зб. наук. праць. – К: КНУ, 2006. – Вип. 9. – С. 191–196.
8. Чала Ю.П. Відтворення культурно-маркованих знаків Вікторіанської доби в українських перекладах: автореф... дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук: спец. 10.02.16 / Ю.П. Чала. – К., 2006. – 20 с.
9. Чердиченко О.І. Про мову і переклад/ О.І. Чердиченко. – К.: Либідь, 2007. – 248 с.

Назаренко Н.С., Щеголева Т.Л. Особенности жанрового перевода художественных текстов.

В статье проанализированы современные исследования в области жанрового перевода, сделан анализ и рассмотрены особенности жанрового перевода, систематизированы некоторые принципы сохранения жанровой специфики оригинала, которая предлагается исследователями. В ходе исследования сделан вывод о том, что именно понятие литературного рода и определение характерных для конкретного произведения родовых особенностей эпоса, драмы или лирики с целью дальнейшего их сохранения в переводе, а также создание единой методики жанрового перевода художественных текстов, соответствующей нормам современного литературоведения и компаративистики, чрезвычайно существенны для современного переводоведения.

Ключевые слова: жанровый перевод, художественный перевод, жанрово-родовая доминанта, литературно-художественное произведение.

Nazarenko N.S., Shchegoleva T.L. The Peculiarities of Genre Translation of the Artistic Texts.

The latest researches in the sphere of genre translation and the peculiarities of genre translation have been analyzed. Some principles of specific original genre have been systematized. In the course of research the conclusion as for the concept of literary origin and determination of characteristic for certain work generic features of epos, drama or lyric with the purpose of their further preserving in translation has been done. In the framework of modern theory of translation the single method of genre translation of the

artistic text is suggested to be created in order to avoid differences in the usage of translation terminology in accordance with the standard of modern literary studies and comparative linguistics.

Key words: *genre translation, artistic translation, genre and generic dominant, literary and artistic work.*

Марія Онищук
(Тернопіль)

УДК УДК 81'44'37

ОКАЗІОНАЛІЗМИ В АСПЕКТІ ДОСЛІДЖЕННЯ ПАРАДИГМАТИЧНОЇ ЛАКУНАРНОСТІ (на матеріалі української та англійської мов)

У статті розглядається питання належності okazіоналізмів до лакунарної лексики. Виявлено критерії okazіонального вживання лексем, за якими їх можна кваліфікувати як лакунарні одиниці: словотвірна похідність, контекстуальна залежність та експресивність. Запропоновано системно-структурну типологію okazіональних утворень як безеквівалентних одиниць на матеріалі української та англійської мов у зіставному аспекті. Перший тип репрезентований іменниками та прикметниками, утвореними шляхом словоскладання та афіксації. Другий тип – компресивами, утвореними за допомогою модифікації синтаксичних конструкцій. З'ясовано, що okazіональні утворення виникають у результаті актів індивідуально-мовленнєвої лінгвоімпровізації. Виявлено, що усі словотвірні okazіональні значення, представлені лакунарними одиницями, репрезентують контекстуальні лексичні специфікації. Через складну структуру для інтерпретації таких лакун важливим визнається макроконтекст, а також знання тематики, стилю та жанру джерела аналізованої okazіональної лакуни. Доведено також доцільність застосування парадигматичної лакунарності для елімінації okazіоналізмів як безеквівалентів, яка трактується як система засобів відтворення відсутнього однослівного відповідника за допомогою одиниць різних мовних рівнів.

Ключові слова: *афіксація, відповідник, компресив, лакуна, okazіоналізм, парадигматична лакунарність, словоскладання.*

Постановка проблеми. Сучасне зіставне мовознавство пропонує всебічний розгляд нових номінативних одиниць лексичного рівня. Особлива увага надається дослідженню безеквівалентної лексики, що передбачає наявність лакун, які трактують як відсутність однослівного еквівалента у зіставлюваній мові. Проблема лакунарності не обмежується розглядом регулярних закономірностей лакунарних одиниць у міжмовному ракурсі. У плані змісту реальному предмету дійсності (денотату) зазвичай властиві важливі для мовної особистості індивідуальні риси, які не складають обсяг сигніфіката в системі мови, внаслідок чого отримують вербальне вираження в okazіоналізмах. У запропонованій науковій розвідці актуальності набуває питання належності okazіональних утворень до лакунарної лексики. На нашу думку, за критерієм амбівалентності (незвичність, незрозумілість, відсутність словникового еквівалента) такі незафіксовані в лексикографічних джерелах новотвори становлять лакунарну лексику.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Різномасштабне дослідження okazіональних слів – позасистемних мовленнєвих явищ – є предметом зацікавлення лінгвістів. Детальний розгляд okazіональної номінації здійснено в працях І.О. Нефляшевої, Б.Ю. Нормана, Ф. де Соссюра, Н.І. Фельдман [9; 10; 14; 17], словотвірний потенціал okazіоналізмів розглянуто в наукових розвідках С.М. Єнікєєвої, О.А. Земської, О.В. Ребрія, Л.А. Шеляховської [2; 3; 13; 19]. Їхніми характерними ознаками визначено абсолютну новизну, контекстуальну зумовленість та відсутність фіксації у словниках [16; 17]. Okазіональним словам як похідним одиницям властиво виражати особливим чином уявлення про світобачення, світовідчуття та світосприйняття народу [9, с. 388]. Застосування традиційного підходу до аналізу структури okazіоналізма, який полягає у словотвірному аналізі "готового" слова, вважаємо недостатнім. На необхідності динамічного підходу, який передбачає аналіз явища в ракурсі статистичного (опис ознак як наявного мовного факту), так і динамічного, коли аналізується процес утворення чи трансформації лексичних

одиниць під час їхнього становлення у мові) наголошує Д.І. Квеселевич [5; 6].

Важливим аспектом okazіональної лакуарності визнається також її формальна характеристика, оскільки авторські індивідуальні новотвори, побудовані за законами мови, вписуються в її структуру, хоча не цілком відповідають їй [8, с. 275]. Більшість з них сконструйовані за існуючими у певній мові словотвірними моделями або за аналогією з конкретним словом. До основних ознак okazіонального слововживання належать словотвірна похідність, контекстуальна залежність та експресивність аналізованих лакуарних одиниць. Такий підхід дозволяє розглядати okazіоналізми як явища мовленнєвої діяльності, які у зіставлюваній мові вважаються лакуарними мовними одиницями.

Мета статті – розглянути питання можливості віднесення okazіоналізмів до лакуарної лексики і довести доцільність застосування парадигматичної лакуарності для елімінації okazіоналізмів як безеквівалентних одиниць на матеріалі далекоспоріднених української та англійської мов. Для досягнення мети у статті окреслено такі **завдання**: 1) розглянути природу okazіональних утворень та обґрунтувати можливість віднесення останніх до лакуарної лексики; 2) виявити критерії okazіонального вживання лексем, за якими їх можна кваліфікувати як лакуарні одиниці; 3) здійснити зіставно-типологічну характеристику аналізованих okazіональних утворень на матеріалі української та англійської мов; 4) простежити способи елімінації лакун на перекладному матеріалі українською та англійською мовами.

Виклад основного матеріалу дослідження. Для дослідження парадигматичної лакуарності визначальною визнаємо властивість okazіоналізма виступати у формі моделі відповідної конструкції, яка поєднує його із системою мови. Парадигматичну лакуарність розглядаємо як систему засобів відтворення відсутнього однослівного відповідника за допомогою одиниць різних мовних рівнів [11, с. 5]. Парадигматичний аналіз лакуарних okazіоналізмів підтверджує наше припущення про те, що вони не відображають нових понять, оскільки слугують відображенням чи уточненням старого значення у новій формі. Відбувається переосмислення відомої номінативи, в яку автор вкладає нову якість, визначення. Опис відомих об'єктів чи дій з метою привернути увагу читача, надати колориту ситуації, виражаючи негативну чи позитивну конотацію у значенні лакуарної одиниці.

Структурний аналіз, здійснений на основі вибірки лакуарних okazіональних одиниць з художніх текстів та їхніх перекладів українською та англійською мовами, виявив незафіксовані у лексикографічних джерелах зіставлюваних мов номінації, серед яких виокремлюються два основні структурні типи. *Перший* репрезентований іменниками та прикметниками, утвореними шляхом словоскладання та афіксації за такими продуктивними моделями, як *N/Adj + Part.I/II; N + N/Adj*, наприклад: англ. *no-goods (men), chicken-feather (period), long-leggedness (of the colt)*; укр. *отченаші, півкультура, закобзарена (психіка), загайватизований (капітал)*. *Другий* тип представлений компресивами, утвореними за допомогою модифікації синтаксичних конструкцій, *putting-in-your-place (light), come-to-bad-ends (men), blots-on-the-town (men), fly-by-night (cheap), Chicken-in-the-Rough (place); "від верстата" (appearance)* тощо. На наше переконання, аналізовані типи okazіональних новотворів цілком можна пояснити з огляду на функціональний підхід

як приклади дії функціональної переорієнтації (термін А.Е. Левицького) – процесу поступового перетворення мовних одиниць з різним ступенем реалізації конкретного значення [7, с. 296], що відбувається при okazіональному утворенні та вживанні слова чи словосполучення.

У рамках дослідження лакуарності okazіональний характер функціональної переорієнтації набуває таких виявів. Серед простих номінатив простежуються факти okazіонального вживання слова, які демонструють вербокративні можливості афіксів. Зокрема, суфікс *-ness* було використано для утворення okazіональної лексеми *long-leggedness*, що у вторинному тексті зазнає деграматикалізації, функціонально переорієнтовуючись із субстантива на модифікатор, пор.: англ. [...] *Already he had lost the long-leggedness of the colt; his mane was getting longer and blacker* (J. Steinbeck); укр. [...] *Габілан піс хутко. Це вже не був довгоногий жеребчик. Грива його стала довга й зовсім потемніла* [15, с. 86]. Аналогічний словотвірний процес відбувається з орієнтацією на готовий зразок, причому зазнає функціональної переорієнтації в два етапи, як-от: *long-leg (1)+ed(2)+ness*.

У результаті дослідження виявлено, що до лексемної категорії зі значенням неповної відповідності нормі, позірної схожості об'єктів або їхніх ознак, а також вказівки на їхню погану якість належать словотвірні ряди композитів з основами *псевдо-*, *квазі-*, *лже-*, та *напів-/нів-*, префіксом *недо-* та суфіксоїдом *-оїд*. Завдяки неозначеності семантики афіксальні лексеми можуть розвивати спеціалізовані або переносні значення, стаючи внаслідок цього неповним віддзеркаленням семантики протиставлюваного члена опозиції, вираженого твірною основою, наприклад, пор.: укр. [...] *Звичайно, воно промовляє ще до нашої відсталості, до нашої неорганізованості, що ми взяли в спадок від минулої півкультури і що в нас цілком зрозуміла й виправдана, як я й казав вам, Ірен.* (В. Підмогильний); англ. [...] *Of course, it appeals to our backwardness, to the lack of organization which we have inherited from the pseudo-culture of the past. Isn't that so, Irene?* [21, с. 34]. В аналізованому прикладі реалізується актуалізація форманта-категоризатора *нів-* для вираження значення "погана, непатріотична культура", що у вторинному тексті отримує англословний контекстуальний корелят *pseudo-culture*, який демонструє форманти-категоризатори *недо-* і *полу-* для реалізації значення "поганий".

Проаналізований матеріал оказіональних утворень дозволяє констатувати характерну особливість останніх – належність мовленню. За цією ознакою оказіоналізм протистоїть неологізмам як фактам мови [3, с. 95]. Саме в індивідуально-авторських, експресивно-оцінних новотворах виразно виявляється незбіг лексичної норми мови з нормою словотвірною. Остання не висуває заборон на творення схожих дериватів, проте саме через непрямий характер їхньої лексичної семантики вони часто не затребувані лексичною загальномовною нормою [5, с. 43]. Завдяки цьому незбігові численні лексеми залишаються надбанням живомовної словотвірної практики. Оказіоналізми, структурно складені за допомогою об'єднання декількох компонентів, здебільшого слугують для номінації нових концептів і несуть значне прагматичне навантаження [7, с. 277]. В аспекті лакунарності їхня поява пояснюється законом економії лінгвальних засобів.

Дослідження оказіональних лакунарних одиниць синтаксичного типу підтверджує тезу про властивість останніх запобігати монотонності, тавтології, слугуючи таким чином засобами мовної економії [18]. Оточення лакунарних одиниць оказіонального типу розкриває їхню імплікацію, виступає ключем їхнього семантичного наповнення. Прикладом оказіонального слова, утвореного шляхом інтеграції словосполучення з метою економії, прагнення цільності номінації, є лексикалізація словосполучення, пор.: укр. [...] *На обличчі Дружиніна світиться щось випрацьоване, вигорюване, щось справді робітниче – "від верстата"* (Б. Антоненко-Давидович); англ. [...] *Druzhynin 's face beamed with something of hard work and grief, something truly working-class – "from the workbench"* [20, с. 67]. Конституенти аналізованої опозиції можна вважати еквівалентами лише умовно, як потенційні. Передаючи на аналогічному рівні плану вираження усі релевантні компоненти значення вихідної лакунарної одиниці, їм, на відміну від постійних та варіантних відповідників, не властивий регулярний характер і саме через це вони не мають повного статусу системного еквівалента.

Дослідження виявило, що часто появу оказіональних лакунарних одиниць спричинює порушення статусу категоризатора, його перепрофілювання в специфікатор семантики лексеми. Такі оказіоналізми виконують роль своєрідних обмежників дії певних категоризаторів та їхніх словотвірних маркерів [4], пор.: укр. [...] *Гарасименко стукнув по столу й на хвилину перекричав усіх: – Ніяких отчєнашіє!* (Б. Антоненко-Давидович); англ. [...] *Harasymenko slammed his fist down on the table and for a moment his voice rose above the din: "No paternosters here!"* [20, с. 89].

Доходимо висновку про те, що синтаксичні одиниці – словосполучення та речення – часто слугують базою для формування оказіональних номінацій, отримуючи в зіставному аспекті статус лакунарних. У результаті стягнення синтаксичних конструкцій у єдину лексему, на думку С.М. Єнікеєвої, утворюються так звані складні слова синтаксичного типу або слова-фрази на кшталт *out-of-doors* [2, с. 154]. Їхня відмінність від звичайних композитів полягає в тому, що вони утворюються шляхом об'єднання синтаксично незалежних слів-основ, а складні слова синтаксичного типу – на базі готових словосполучень шляхом інтеграції синтаксично залежних одне від одного компонентів. Зазначене вище дозволяє визначити лакуни такого виду словотвірними корелятами одиниць синтаксичного рівня, пор.: англ. [...] *Jody looked quickly into the old man's face to see whether his feelings should be hurt, but there was no will to injure, no punishing nor putting-in-your-place light in the keen blue eyes* (J. Steinbeck); укр. [...] *Джоді зиркнув*

на дідуся, чи той кепкує з нього. Але в ясних і щирих очах не було й натяку на *глум* [15, с. 97]. Формування нової лексичної одиниці *putting-in-your-place* ґрунтується на цілісній конструкції, а не на його окремих компонентах *put sb. in one's place*. Таким чином, у результаті лексикалізації синтаксичної одиниці зв'язки підрядності, які існують між її компонентами, втрачають актуальність як граматичні показники, але впливають на семантику похідного слова [2, с. 158]. Це дозволяє допустити, що поширеність таких okazіональних лакунарних новотворів детермінована існуванням номінативних одиниць зі складною семантикою або для синтаксичної зручності. Виявлено, що при okazіональному вживанні лакунарні одиниці змінюють свою функціональну орієнтацію та закріплюють цю зміну в межах певного контексту, реалізуючи специфічні системні та структурні мовні потенції.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Okazіоналізми виникають в результаті актів індивідуально-мовленнєвої лінгвоімпровізації. Через складну структуру для інтерпретації таких лакунарних одиниць необхідний макроконтекст, а також знання тематики, стилю та жанру джерела аналізованої okazіональної лакуни. Безеквівалентність таких лінгвістичних одиниць визначається фактом їх появи безпосередньо в момент мовлення. Зазначена складність об'єктивної властивості спричинена відсутністю в українській мові необмеженої можливості поєднання різних основ у похідному слові, значно обмеженою для англійської та зіставлюваної в ній безмежними можливостями комбінації слів та синтаксичних словосполучень.

Отже, okazіоналізми як лакунарні одиниці допускають декодування на основі значення їхніх компонентів та словотвірної моделі. Контексту належить лише функція уточнення, оскільки здебільшого інтерпретація таких слів поза контекстом та у ньому співпадала, але одиницю не перекладали через незнання значень компонентів новотвору.

На основі здійсненого статистичного аналізу можна зробити такі висновки: 1) серед основних мовних факторів, які впливають на необхідність створення okazіональних утворень, їхню семантику і функції, окреслюється тенденція до економії мовних засобів; 2) розподіл лексичних одиниць за семантичними полями дав змогу виокремити царини, серед яких створення okazіоналізмів виявилось найбільш частотними, зокрема, *діяч, процес, почуття та стан людини*. Усі словотвірні okazіональні значення, які представлені лакунарними одиницями, репрезентують контекстуальні лексичні специфікації.

Okazіоналізми належать до лакунарних одиниць, елімінація останніх у зіставлюваній мові відбувається переважно шляхом синтаксичної об'єктивації, тобто за допомогою словосполучення чи назви-дескрипції.

Питання типології okazіональних утворень на матеріалі інших далекоспоріднених мов, а також зіставні дослідження з виявлення системної та функціональної специфіки okazіоналізмів у творах різних жанрів вважаємо перспективним для подальших наукових розвідок з лакунології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Антоненко-Давидович Б. Смерть [повість] / Борис Антоненко-Давидович. – Лондон : Укр. видав. спілка, 1954. – 140 с.
2. Єнікєєва С. М. Система словотвору сучасної англійської мови: синергетичний аспект (на матеріалі новоутворень кінця ХХ – початку ХХІ століть) : дис. ... доктора філол. наук. : 10.02.04 / Єнікєєва Санія Маратівна. – Запоріжжя, 2011. – 438 с.
3. Земская Е. А. Активные процессы современного словопроизводства. Русский язык в конце ХХ столетия (1985-1995) / Елена Андреевна Земская. – Москва : Языки рус. к-ры, 2000. – С. 90–141.
4. Карпіловська Є. А. Приховані (згорнуті) та відкриті вибірні лексемні категорії: динаміка словотвірних маркерів / Є. А. Карпіловська // *Sprachliche Kategorien und die slawische Wortbildung*. — Hildesheim–Zürich–New York, 2007. – С. 45–59.
5. *Квеселевич Д. І. Інтеграція словосочетания в современном английском языке* / Дмитрий Иванович Квеселевич. – К. : Вища школа, 1983. – 84 с.
6. Квеселевич Д. І. Про питання про інтеграцію словосполучень у складне слово (на матеріалі англійської мови) / Д. І. Квеселевич // *Мовознавство*. – 1981. – №1. – С. 60–65.
7. Левицкий А. Э. Функциональные изменения в системе номинативных единиц современного английского языка: дис. ... доктора филол. наук : 10.02.04 / Левицкий Андрей Эдуардович. – К., 1999. – 396 с.
8. Левицкий А. Э. Функциональные подходы к классификации единиц современного английского языка: [монография] / Андрей Эдуардович Левицкий. – К. : КГЛУ, 1998. – 362 с.

9. Нефляшева И.А. Окказиональные слова как экспоненты картины современной жизни / И.А. Нефляшева // Язык и национальные образы мира. Материалы междунар. науч. конф. (20-21 марта 2001). – Майкоп : Изд-во АГУ, 2001. – С. 388–390.
10. Норман Б. Ю. Окказиональная (метафорическая) номинация и контекст Б.Ю. Норман // Языковая номинация: Общие вопросы / [отв. ред. Б.А. Серебренников, А.А. Уфимцева]. – Л. : Наука, ЛО, 1977. – 359 с.
11. Онищук М.І. Парадигматична лакунарність в англійській та українській мовах: системно-структурний та контрастивно-типологічний аспекти: автореф. дис. ... канд. філол. наук / М.І. Онищук. – К., 2014. – 21 с.
12. Підмогильний В. П. Невеличка драма. Романи. / Валер'ян Петрович Підмогильний. – Д. : Промінь, 1990. – 326 с.
13. Ребрий А. В. О преимущественно окказиональных способах английского словообразования / А. В. Ребрий // Вісник Харківського державного університету. Серія : Романо-германська філологія. – Х., 1999. – № 435. – С. 130–135
14. Соссюр Ф де. Курс загальної лінгвістики / Ф. де Соссюр; [пер. з фр. А. Корнійчук, К. Тищенко]. – К. : Основи, 1998. – 324 с.
15. Стейнбек Дж. Оповідання різних років / Джон Стейнбек; [пер. з англ. К. Короткова і С. Нікіташенко; М. Пінчевський; О. Терех; І. Шмарук] // Всесвіт / – 1964. – №5. – С. 71–119.
16. Сучасна лінгвістика. Термінологічна енциклопедія / [уклад. О. О. Селіванова]. – Полтава : Довкілля – К, 2006. – 716 с.
17. **Фельдман** Н. И. Окказиональные слова и лексикография / Н. И. **Фельдман** // Вопросы языкознания. – 1957. – № 4. – С. 32–37.
18. Швачко С. О. Синтаксичні та семантичні лакуни в діалогічному дискурсі: лінгвокогнітивні аспекти [Електронний ресурс] / С. О. Швачко – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Apfil/2011_2/Shvachko.pdf
19. Шеляховская Л. А. Словообразовательный аспект изучения некоторых групп окказионализмов / Л. Шеляховская, Н. Богданов // Новые слова и словари новых слов. – Л, 1983. – С. 82–92.
20. Antonenko-Davydovych V. Duel / Borys Antonenko-Davydovych; [transl. from Ukrainian by Yuri Tkach]. – Melbourne : Lastivka Press, 1986. – 136 p.
21. Pidmohylny V. A little Touch of Drama / Valerian Pidmohylny ; [transl. from Ukr. by G.S.N. Luckyi]. – Littleton, Colorado: Ukr. acad. press, 1972. – 191 p.
22. Steinbeck J. Cannery Row / John Steinbeck. – New York : Bantam Books, 1988. – 123 p.

Онищук М. Окказионализмы в аспекте изучения парадигматической лакунарности (на материале украинского и английского языков).

В статье рассматривается вопрос о принадлежности окказионализмов к лакунарной лексике. Выявлены критерии окказионального употребления лексем, за которыми их можно квалифицировать как лакунарные единицы: словообразовательная производность, контекстуальная зависимость и экспрессивность. Предложена системно-структурная типология окказиональных образований как безэквивалентных единиц на материале украинского и английского языков в сопоставительном аспекте. Первый тип представлен существительными и прилагательными, образованными путем словосложения и аффиксации. Вторым типом – компрессивами, образованными с помощью модификации синтаксических конструкций. Выяснено, что окказиональные образования возникают в результате актов индивидуально-речевой лингвоимпровизации. Выявлено, что все словообразовательные окказиональные значения, репрезентированные лакунарными единицами, представляют контекстуальные лексические спецификации. Из-за сложной структуры для интерпретации таких лакун важным признается макроконтэкст, а также знание тематики, стиля и жанра источника анализируемой окказиональной лакуны. Доказана также целесообразность применения парадигматической лакунарности для элиминации окказионализмов как безэквивалентов, которая представляет собой систему средств воссоздания отсутствующего однословного соответствия с помощью единиц разных языковых уровней.

Ключевые слова: аффиксация, компрессив, лакуна, окказионализм, парадигматическая лакунарность, словосложение, соответствие.

Onyschuk M. Occasional Words in terms of Paradigmatic Lacunarity Research (the Ukrainian - English languages study).

The article investigates the issue of the occasional words implementation to lacunary lexics. The criteria of lexemes' occasional use according to which they can be characterized as lacunary units are exposed, i.e. word-forming derivation, contextual dependence and expressivity. Systemic-structural typology of occasional words as units with no direct equivalent in the target language has been suggested on the

Ukrainian and English languages material in the contrastive aspect. The first type is presented by nouns and adjectives, formed via compounding and affixation. The second type is presented by compressives, formed via syntactic construction modifications. It has been found out that occasional word meanings arise up as a result of individual linguoimprovising acts. It has been revealed that all derivational occasional meanings, expressing lacunary units, present contextual lexical specifications. Because of difficult structure for such lacunas interpretation, it is important to acknowledge a macrocontext, alongside with the subject, style and genre awareness of an analysed occasional lacuna source. Expedience of paradigmatic lacunarity application to occasional words elimination has been proved, which is the system of missing one-word equivalent recreation facilities via units of different linguistic levels.

Key words: *affixation, compounding, compressive, equivalent, lacuna, occasional word, paradigmatic lacunarity.*

Олександр Петров
(Вінниця)

УДК 81'364:81'255.4:811

ФІЛОСОФСЬКО-РЕЛІГІЙНИЙ, ПСИХОЛОГІЧНИЙ І МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ПАРАМЕТРИ КОНЦЕПТУ СКУПІСТЬ У БРИТАНСЬКІЙ, НІМЕЦЬКІЙ, УКРАЇНСЬКІЙ І РОСІЙСЬКІЙ ЛІНГВОКУЛЬТУРАХ

У статті встановлено філософсько-релігійний, психологічний й морально-етичний параметри концепту СКУПІСТЬ у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах. Виявлено, що у релігійно-моральному контексті скупість розглядається, як людський порок, який протиставляється щедрості й милосердю і є тісно пов'язаним з алчністю (жадібністю). Проаналізовано філософський підхід до розуміння скупості, яка визначається як причина внутрішнього конфлікту особистості, що виникає у процесі соціального досвіду взаємодії та розвитку людини. На основі аналізу наукових праць, зокрема лінгвокультурологічних, виявлено, що сучасний погляд на скупість (жадібність) часто відрізняється від традиційного тлумачення як одного з основних людських пороків. Визначено дуалістичну природу скупості (жадібності) та досліджено позитивну іпостась останньої як чинника, що стимулює, з одного боку, особистість до високих соціальних результатів, а з другого боку, прогрес людства у цілому.

Ключові слова: *лінгвокультурологія, бінарний концепт, пряма номінація, мовний соціум.*

Постановка проблеми. На початку ХХІ століття виокремився новий напрям мовознавчої науки – зіставна лінгвокультурологія [1; 4; 11; 16], об'єктом вивчення якої є втілення культур різних етносів у мовних одиницях, категоріях і відношеннях між ними, а предметом – репрезентація та інтерпретація втілення певної культури в системі мови на тлі зіставлення з іншими культурами й мовами для встановлення спільних і відмінних рис цих лінгвокультур у синхронії [11, с. 7]. Саме тому аналіз бінарних морально-етичних концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ ми здійснюємо на основі методології зіставної лінгвокультурології, що визначає актуальність нашої розвідки.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. На сьогодні висвітлено лише деякі аспекти концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ переважно у монологічних студіях, зокрема їхній діахронічний вимір у російській мові [5], особливості актуалізації зазначених концептів в економічній свідомості українців [17], етнічну специфіку досліджуваних концептів крізь призму німецько-шведського зіставлення [24] та особливості їхньої об'єктивації на основі різних діалектів [29].

Мета статті. Метою пропонованої статті є встановлення філософсько-релігійного, психологічного й морально-етичного параметрів концепту СКУПІСТЬ у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах. Вивчення цього концепту, з одного боку, на матеріалі близькоспоріднених мов (пари: німецька – англійська; українська – російська), а з другого боку, – віддаленоспоріднених (англійська, німецька – германські мови; українська, російська – східнослов'янські) в аспекті зіставної лінгвокультурології становить наукову новизну цього дослідження.

Вибір такого об'єкта вивчення саме у межах дихотомічно-опозиційної пари концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ зумовлений передусім тим, що словниковий склад аналізованих мов, який передає семантику морально-етичної соціологізації людини, виявляє певну системність, коли чеснота протиставляється, як правило, пороку (гріху). Цю системність і структурованість морально-етичних абстрагованих понять відзначали ще в античні часи [24, с. 13]. Основна лінгвістична проблема тут простежується саме у найбільш адекватному й чіткому визначенні лексичних (фразеологічних) одиниць, які номінують і кваліфікують подібні морально-етичні дихотомії, бо науковці зазначають, що не завжди тому чи іншому пороку можна однозначно відшукати відповідну дихотомічну пару-корелят [31, с. 13], а тим більше при міжмовному зіставленні. Не менш важливим при цьому є встановлення не лише поняттєвого, а й перцептивно-образного та ціннісного обсягу бінарних концептів ЩЕДРІСТЬ – СКУПІСТЬ, оскільки, наприклад, ціннісний складник останніх зазнає нині значних змін аж до зміни полярності «позитивне» – «негативне» [30; 33].

Виклад основного матеріалу дослідження. Слід зазначити, що будь-який аналіз національних особливостей мови є прямим або опосередкованим порівнянням з іншою культурою. Але кожне порівняння повинно мати певну основу для зіставлення (*tertium comparationis*) [3, с. 45]. Стосовно мовної картини світу таку спільну платформу створюють універсальні уявлення, що базуються на єдності: 1) глобального середовища проживання зі спільними законами природи; 2) фізіологічної будови людини як біологічного виду; 3) нейропсихічної організації людини, яка зумовлює подібність чуттєвих переживань і моделей соціальної поведінки у носіїв абсолютно різних культур. Останній момент і створює спільну платформу для аналізу фразеологічних засобів об'єктивації концепту СКУПІСТЬ у нашому дослідженні.

У пропонованій розвідці ми солідарні з науковцями, які тлумачать фразеологію у широкому сенсі, тобто включають до останньої пареміологію, афористику та крилатологію, оскільки, відштовхуючись від уявлення про культуру як про специфічне для людини нормативно-спадкове програмування поведінки, слід визнати, що прислів'я, приказки, афоризми, крилаті вирази як жоден інший мовний матеріал відображають спадковість, традиції, історичний досвід нації. Як результат колективної багатовікової рефлексії народу про моральні категорії, паремії, окрім селективної і кумулятивної функцій, виконують соціально-регулятивну функцію, схвалюючи одні та засуджуючи інші людські практики [6, с. 77–78].

Лінгвістичне обґрунтування актуалізації концепту СКУПІСТЬ та формування оцінного аспекту останнього значною мірою мотивоване соціокультурними передумовами, що склалися історично. Тут важливу роль зіграли релігійні писання. Так, у релігійно-моральному контексті скупість розглядається, як людський порок, бо скупість – це бунт проти Бога, внутрішня або зовнішня непокора Богу, яка неминуче веде до страждання [13]. Підґрунтям цьому слугує, очевидно, той факт, що скупість протиставляється щедрості та милосердю як благодатей Бога. До того ж, скупість має тісний зв'язок з іншим поняттям – алчність (жадібність), яке є одним із семи основних гріхів. Інколи науковці навіть не диференціюють ці поняття у словникових дефініціях [40, с. 189], хоча, звичайно, певна семантична межа між ними є.

Канонічний список основних гріхів був складений у VI столітті Римським Папою Григорієм Великим, включаючи *Superbia* (чванливість, пихатість, гордість), *Avaritia* (алчність, жадібність, скупість), *Gula* (ненажерливість), *Luxuria* (пристрасть до розкоші; хтивість), *Ira* (гнів), *Invidia* (зздрість) та *Acedia* (лінощі). Уже на той час кожен гріх пов'язувався з певним демоном, що чітко визначив єпископ єзуїтів П. Бінсфельд у XVI ст. [18]. Так, скупість уособлювалася з демоном Мамоном, що зафіксовано і в наївній (мовній) картині світу британців, німців, українців і росіян, напр.: англ. *mammon (Mammon) of unrighteousness* (досл.: Мамон порочності (неправедності)) – «гроші, багатство»; нім. *der schnöde Mammon* (досл.: огидний (нікчемний) Мамон) – «нікчемний метал (гроші)»; *dem Mammon dienen* (досл.: служити Мамону) – «поклонятися золотому тельцю»; укр. *Не можна разом служити богу й мамону* – «не можна служити двом богам»; рос. *набить мамон* – «набити шлунок, нажертися через міру» [34, с. 659; 35, т. 2, с. 40; 38, т. 4, с. 615; 41, с. 415]. У німецькій мові, зокрема, арамейська назва розкоші й заможності «*mamona*», яка походить від імені бога багатства Мамона, з'явилася завдяки перекладу Біблії М. Лютером [25].

Зауважимо, що поняття «основні, або порочні, гріхи» часто підмінюють поняттям «смертні гріхи», що є не зовсім коректно, оскільки теологія, особливо католицька, досить чітко розмежовує ці поняття. Так, смертними гріхами вважаються три найважчих – убивство, подружня зрада та зрада вірі, бо вони ведуть до духовної смерті та, відповідно, до пекла. Ці гріхи виокремлені не тому, що вони є особливо важкими з усіх гріхів, а тому, що вони неминуче тягнуть за собою інші гріхи. Відповідно, вони призводять до загибелі безсмертної душі, яка потрапляє до пекла.

Скупість, позначаючи хиже, хворобливе прагнення до збагачення, збільшення власності (майна) та непоборне бажання утримати багатство (майно), заняла другу позицію серед основних гріхів, що вказує на її важливу роль. Це пов'язано з тим, що скупість руйнує душу людини, забираючи в неї радість до життя. Підтвердження цьому знаходимо і в біблійних текстах: «Скупе око висушує душу» [19]. Однак скнара шкодить не лише собі, а й людям, оскільки він є, як правило, немилосердним (у німецькій мові функціонує навіть композита *engherzig* (досл.: вузькосердний), про яку ми згадаємо у подальших розвідках при аналізі універсального когнітивно-категоризаційного каркасу: «ЩЕДРІСТЬ – це відкритість, широчінь», «СКУПІСТЬ – це замкненість, вузькість»), егоїстичним (скупий не здатен зрозуміти потреби інших людей). Саме через це скупість провокує злість, незадоволення (досаду), агресивність, нечесність. Тому скупість має тісний зв'язок фактично з усіма основними гріхами – пихатістю (гордістю), ненажерливістю, пристрасстю до розкоші, гнівом, заздрістю, що чітко унаочнює німецька пареміологія, напр.: *Wenn alle Laster alt werden, wird Geiz jung* (досл.: Коли всі пороки (гріхи) зістаряться, то скупість стане молодю) [42, с. 200]. Це прислів'я свідчить про те, що скупість не лише пов'язана з іншими гріхами, а й «підживлюється» ними.

У тексті Біблії скупість значною мірою засуджується (див., напр., англomовну Біблію: *A greedy man brings trouble to his family* [47, Proverbs 15:27]; *A greedy man stirs up dissension, but he who trusts in the LORD will prosper* [47, Proverbs 28:25]; *By justice a king gives a country stability, but one who is greedy for bribes tears it down* [47, Proverbs 29:4]). Як бачимо, жадібність і, відповідно, скупість не лише порочать душу людини, але й приносять нещастя для близьких їй людей. Віра в Бога припускає відсутність скупості, яка неминуче призводить до суперечок і заперечує покору (смиренність), оскільки скупа людина уподібнюється ненажерливій собаці (тварині), для неї існує лише власна вигода та власні бажання, які пригнічують бажання інших людей. Порівняння з ненажерливою твариною особливою мірою підкреслює генетичний зв'язок концепту СКУПІСТЬ із концептом НЕНАЖЕРЛИВІСТЬ, оскільки на початку зародження людського суспільства саме їжа (харчі) являла собою єдину цінність (багатство), тому жадібність до їжі, до накопичення харчових запасів окремих представників тогочасної спільноти стала поступово тим підґрунтям, на якому зародилося непереборне бажання – скупість – до втримання цих запасів. Отже, скупість сформувалася в людині на рівні інстинкту до виживання як риса / властивість (на початку, очевидно, навіть емоція, базою для якої слугувала емоція жадібності), яка допомагала людині вижити у голодні часи.

Подібне до церковного розуміння скупості зустрічаємо і в працях філософів, де вона визначається як причина внутрішнього конфлікту особистості, виникаючи у процесі соціального досвіду взаємодії і розвитку людини. Тому лише шляхом розуміння себе уможливується перетворення пороків у чесноти та подолання внутрішнього конфлікту, що сприяє правильному розвитку й удосконаленню особистості. Без такого себе-осмислення скупість стає соціальним інгібітором успішної соціалізації та адаптації особистості [15, с. 197].

Викладене вище церковне тлумачення скупості як основного гріха часто не збігалось зі сприйняттям скупості представниками тогочасного суспільства щодо ступеня її тяжкості. Прикладом може слугувати той факт, що один із найвідоміших поетів Відродження Д. Аліг'єрі у «Божественній комедії» склав свою ієрархію гріхів залежно від їхньої загрози любові, яку автор поставив як вище благо для людини. У його оцінній інтерпретації скупість (жадібність) знаходяться у кінці списку, а це свідчить про те, що цей гріх є не таким тяжким, як, наприклад, пихатість, заздрість або гнів, тобто Д. Аліг'єрі вважав скупість (жадібність) найменш серйозним гріхом.

Це ж саме можна стверджувати і про сучасний погляд на скупість (жадібність), який часто відрізняється від традиційного її тлумачення як одного з основних гріхів. Підкреслимо при

цьому, що мова йде не лише про преставників західноєвропейської спільноти – британців і німців, де концепт СКУПІСТЬ тісно корелює з концептом ОЩАДЛИВІСТЬ, надаючи першому певного позивного заряду, а й про східних слов'ян – українців і росіян, де скупість, особливо в російській лінгвокультурі, споконвічно засуджувалася.

Так, в англійській пресі можна зустріти думку, що нині у британській спільноті список порочних гріхів скоротився до шести, урахуваючи вилучення з цього списку скупості (жадібності). Це пов'язано передусім з тим, що скупість під час правління М. Тетчер була офіційно виправдана та перейменована у стимул до роботи (англ.: *incentive*). Проте стимулом вона стала лише для заможних людей, а для менш забезпечених цей стимул перетворився в надію на те, що плоди скупості багатих коли-небудь отримають і бідні. Ця ідея поширена також в американській лінгвокультурі, де свого часу актуальним був девіз антигероя фільму «Wall Street» (1987) Г. Гекко: жадібність (скупість) – це добре [22; 30, с. 5], або слова популярного у США ведучого Дж. Стоссея на телеканалі ABC-TV: «My brain's convinced that greed has made America better» (досл.: Мій мозок переконав, що жадібність (скупість) зробила Америку кращою) [30, с. 4]. Ці слова свідчать про зміну ставлення до скупості у представників американської спільноти, що підтверджує книга Ф.А. Тіккла [33], де автор описує досліджуване нами явище від часів Святого Павла до сьогоднішніх днів, називаючи жадібність (скупість) основним джерелом гордості, заздрості, ліні, ненажерливості, хтивості та злості, тобто вона – як найважчий гріх – призводить до породження решти гріхів. При цьому Ф.А. Тіккл демонструє зміни у сприйнятті цього гріха від середньовічного розуміння скупості як духовного ворога до соціологічної концепції XIX ст., психологічної вади у XX ст. і нового погляду на скупість, який переконливо передав у своїх творах сучасний італійський художник М. Доніцетті, де вона є чимось трагічним, але водночас привабливим. Попри це Ф.А. Тіккл підкреслює необхідність засудження скупості, закликає відмовитися від розуміння останньої як позитивної і стимулювальної якості та взяти за основу засудження її як основного гріха.

Зміну негативного ставлення до скупості простежуємо в німецькій лінгвокультурі, прикладом чого може слугувати німецькомовний слоган *Geiz ist geil!* (досл.: Скупість – це круто!) як результат вдалого рекламно-маркетологічного ходу в мережі супермаркетів електроніки «Сатурн». Значного ефекту від цього слогану, що міцно закріпився у свідомості споживачів, було досягнуто за рахунок імпульсу, який покликаний дати старт новому способу життя в Німеччині, що полягає у представленні ощадливості (концепт SPARSAMKEIT) як однієї з основних тенденцій розвитку суспільства, а це передбачає, у свою чергу, фокусування свідомості споживачів на вигідних цінах шляхом редукування порочних почуттів.

Показово, що у германських лінгвокультурах, зокрема британській і німецькій, де на концепт СКУПІСТЬ значною мірою впливає позитивно маркований у цих лінгвоспільнотах концепт ОЩАДЛИВІСТЬ, існують свої авто- і гетеростереотипи хворобливої ощадливості, тобто скупості, напр.: «економний шотландець», «ощадливий голландець» [7, с. 56]. Особливу лінгвокультурну значущість ощадливості представляє саме для носіїв німецької мови, напр.: нім. присл. *Sparen ist verdienen* (досл.: Заощаджувати – це заробляти); *Wer spart, der gewinnt* (досл.: Хто заощаджує, той виграє) (пор. укр. *Бережливість – краще прибутку* [ППЩ]). Дослідники, зокрема П. Мюнх, який вивчав формування німецьких цінностей протягом XV–XIX століть [27, с. 9], називають концепт SPARSAMKEIT серед чотирьох базових німецьких чеснот – *Ordnung* (порядок), *Fleiß* (старанність), *Disziplin* (дисциплінованість), *Sparsamkeit* (ощадливість), які міцно закріпилися у німецькому менталітеті до середини XVIII ст. (пор. афоризм Й. Гете: *Ordnung und Klarheit vermehrt die Lust zu sparen und zu erwerben* (досл.: Порядок і чіткість (зрозумілість) збільшують бажання заощаджувати та заробляти [46, с. 10741]). Утім, у німців існує і автостереотип скупості – шваби. Саме через це у період економічної кризи німецька преса назвала Ангелу Меркель «типовою швабською домогосподаркою»: *Angela Merkel – die schwäbische Hausfrau* (досл.: Ангела Меркель – швабська домогосподарка) [45, с. 40–42], оскільки відомою є швабська ощадливість, яка в інших регіонах Німеччини сприймається навіть як скупість, про що свідчать численні анекдоти. Відповідно, характерними рисами швабської домогосподарки є ощадливість, економність і надійність, а це є саме ті якості, які повинні стати основою для боротьби з фінансовою кризою.

Таке позитивне ставлення германців до ощадливості, яка межує зі скупістю, створює значний лінгвокультурний контраст зі щедрістю східних слов'ян, яка часто трансформується у марнотратство, що особливо типово для росіян. Цей контраст підсилюється комунікативною / некомунікативною поведінкою носіїв певної мови, що ускладнює сприйняття такої поведінки представниками чужої лінгвокультури. Так, росіяни сприймають як вияв скупості той факт, що німецька господиня прибирає, як правило, зі столу вино, яке принесли гості. Хоча в німецькомовному соціумі вино у цьому випадку розглядається як сувенір. Навпаки, німці вважають росіян марнотратними, бо вони не підбирають на вулиці дрібні гроші, носять гроші у кишенях, а не в гаманці, часто не беруть у магазинах здачу дріб'язком, у транспорті можуть заплатити за супутника / супутницю тощо [14, с. 115–117]. Аналіз фактичного матеріалу виявив, що марнотратство значною мірою засуджується носіями німецької мови, напр.: *sein Geld auf die Straße werfen* (досл.: викидати гроші на вулицю) – «розтринькувати гроші»; *das Geld zum Fenster hinauswerfen* (досл.: викидати гроші у вікно) – «бути марнотратним» [35, т. 1, с. 252–253]. Натомість однією з актуальних ідей у німецькій лінгвокультурі є ощадливе, бережливе ставлення до грошей [9, с. 127], напр.: *jeden Pfennig zehnmal umdrehen* (досл.: десять раз повертати (крутити) кожен пфеніг) – «берегти кожну копійку» [35, т. 2, с. 103].

Українські науковці також виявили зміну ставлення до скупості в сучасному українському суспільстві, наголошуючи на безпосередній зумовленості змін у концептній системі нації (зміни поведінкових стратегій, системи морально-етичних норм тощо) особливостями економічної свідомості у певній культурній формації. Зокрема Г.С. Яроцька [17, с. 171–172], аналізуючи економічну свідомість сучасного українця з метою вивчення впливу економічної системи влаштування суспільства на сферу морально-етичних правил і норм, притаманних індивіду й нації, встановила, що ключовими поняттями сьогоденного суспільства споживання є індивідуальний успіх, накопичення матеріальних благ, прагматичне ставлення до речей, а в міжособистісних відносинах між людьми – приватна власність. Це пов'язано, на думку дослідників [2, с. 48], з широкою експансією в європейське суспільство системи протестантського світогляду, що, власне, й зумовило в українській лінгвокультурі, яка перебуває нині на шляху до європейської інтеграції, наповнення концепту СКУПІСТЬ такими позитивними смислами, як «ощадливість» і «розсудлива економність».

Утім, дослідники українського менталітету, зокрема лінгвоконцептологи й етнопсихологи [8; 12], відзначаючи індивідуалізм і поміркованість (розсудливість) українців, стверджують, що економність, ощадливість, і навіть певною мірою скупість, є рисами національного характеру останніх (прикметно, що «Словник фразеологізмів української мови» містить лише одну позицію із заголовним словом «скупий», де наведено фразеологізм із позитивною семантикою *скупий на слова* – «1) який не любить багато говорити; небагатослівний, небалакучий; 2) стислий (про лист, звіт і т. ін.)» та його синоніми – *скупий на мову* і *скупий на слові* [39, с. 661]). Це створює значний лінгвокультурний контраст навіть у межах близькоспоріднених мовних спільнот – української і російської, оскільки ці ж дослідники протиставляють згаданим якостям українців широчінь душі, марнотратство та щедрість росіян.

Однак подібні висновки, особливо у наш час тотальної глобалізації, потребують ще додаткового доведення, бо відповідні зміни у концептосистемі простежуються і в російській лінгвокультурі, де сучасний стан концептів СКУПІСТЬ і ЩЕДРІСТЬ характеризується змішуванням традиційних уявлень (типових для першої половини XIX ст.) та уявлень, що властиві західному менталітету. Це змішування надає російським лінгвоконцептологам [7, с. 62] достатньо підстав, щоб стверджувати про наявність позитивних смислів у концептів СКУПОСТЬ і ЖАДНОСТЬ. Під впливом західного менталітету відбувається поступова переоцінка таких компонентів концепту СКУПОСТЬ як «ощадливість» і «економність». «Розрахунок» як компонент цього концепту стає знову актуальним, набуваючи нових відтінків значення. Опосередковано, значною мірою через рекламу, формується «бережливе ставлення до грошей», яке полягає у раціональному їх використанні, про що чітко свідчить рекламний слоган у бутику, який торгує сучасним молодіжним одягом провідних світових марок: *Для модных и жадных!*. Цей слоган дуже наочно демонструє розвиток позитивних конотацій не лише в таких мовних репрезентантів концепту СКУПОСТЬ, як *экономный*, але і *жадный* [5, с. 6–7].

Попри позитивні зміни у сприйнятті скупості у межах зіставляваних лінгвокультур, аналіз психологічних праць, де аналізуються проблеми морального виховання, засвідчує, що психологи переважно притримуються думки про скупість як негативний феномен, оскільки скупість – це невміння (небажання) відпускати що-небудь від себе, стан дисгармонії і незадоволення, потайність, недовірливість, лицемірство, егоїзм та засудження будь-яких виявів щедрості (важливо наголосити, що психоаналітики пов'язують проблему «скупість – щедрість» безпосередньо з етапами психофізіологічного розвитку людини: етап привчання малюка до горшка може стимулювати або скупість, або щедрість залежно від того, чи дитина із задоволенням «віддає» / «дарує» батькам екскременти, чи ні. У першому випадку малюк виросте нескупим, а в другому – скупим, бо екскременти у дорослому віці трансформуються психікою в гроші [23]. Отже, психоаналітики вивели аналізовану проблему на архетипну опозицію «давати» – «брати»). Такі характеристики скупості зафіксовані в мовній картині світу представників зіставляваних лінгвокультур, напр.: англ. *Covetousness, as well as prodigality, brings a man to a morsel of bread* (досл.: Скупість, як і марнотратство, ведуть людину до шматочка хліба (зубожіння)); нім. *Der Geizhals hat den Knopf auf dem Beutel* (досл.: Скупердяй має гудзика на гаманці); укр. *У скупого посеред зими льоду не випросиш*; рос. *Что скупому в руки попало, то и пропало* [43, с. 35–36; 35, т. 1, с. 251; 37]. Проте соціальні психологи, особливо західноєвропейські, відзначаючи дуалістичну природу скупості / жадібності, усе частіше досліджують саме позитивну природу її сутності, яка стимулює, з одного боку, особистість до високих соціальних результатів [20; 32], а з другого, – прогрес людства у цілому (згадаймо слова А.Ф. Робертсона: «Are we greedy because we are modern, or are we modern because we are greedy?» (досл.: Ми жадібні (скупі), бо ми сучасні, чи ми сучасні, бо ми жадібні (скупі)?) [30, с. 4]).

Наївні уявлення про скупу людину, зафіксовані у картині світу представників різних лінгвокультур, відобразилися у художній літературі, де поступово склався узагальнений психологічний портрет скнари. Зауважимо при цьому, що образ скупого відомий у світовій літературі з античних часів (Евлігон у «Жовтій водяній лілії» Плавла). Потім подібні образи зустрічаємо у В. Шекспіра (Шейлок із «Венеціанського купця»), К. Марло (Варрава із «Мальтійського єврея»), Ж.Б. Мольєра (Гарпагон із п'єси «Скупий»), О.С. Пушкіна («Скупий лицар»), О. Бальзака («Гобсек») та ін. Аналіз таких творів дає змогу синтезувати узагальнений образ скупі людини: це, як правило, чоловік середніх років, у якого відсутні моральні принципи та чітко виражена потайність, замкнутість (відлюдність) та самотність. Найяскравіший образ скнари простежуємо в О. Бальзака на прикладі його антигероя Гобсека [44]: зовнішність цього персонажа неприємна, огидна; риси обличчя нерухомі, безпристрасні (холодні), такі, ніби відлиті з бронзи, тому в його зовнішньому вигляді відбився колір грошей – золота й срібла; очі у нього маленькі й жовті, як у тхора (тхір часто виступає образом-еталоном негативних характеристик людини), вони не переносять яскравого світла (потайливий спосіб життя); голос пискливий і тихий, а за допомогою носа, схожого на свердлики, скнара проникав у всі приховані від інших таємниці.

Дещо іншої точки зору стосовно скупості притримуються психофізіологи й біологи, які розкривають фізіологічне підґрунтя її виникнення. Так, біолог Дж. Медіна пояснює походження людських пороків, зокрема скупості (жадібності), особливостями людської природи та наявністю певних генів. У своїй праці він висловлює думку [26], що супротив гріхам є марним і не приведе до позитивного результату, бо в наших вчинках присутні певною мірою тваринні інстинкти, які досі живуть у людській свідомості. Це стосується і скупості, яку вчений тлумачить як нав'язливу, але природну боротьбу за право власності. Виявлено навіть гени, які визначають два чинники, що лежать в основі цього гріха, – страх і тривогу, а також основні відділи головного мозку, які відповідають за появу «скупих» почуттів: таламус, амігдала, гіпокамп, кора головного мозку та мигдалевидне тіло. Експерименти інших дослідників підтвердили висновки Дж. Медіни, уточнивши місцезнаходження «центрів скупості», якою виявилася ділянка головного мозку під назвою «нуклеус акумбенс» [21; 28], та наявність гена «щедрості» AVPR1, який відповідає за продукування рецепторами гормону аргініну вазопресину, що впливає на клітини мозку (цей гормон відповідає і за здатність людини до соціальної комунікації) [28].

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. У запропонованій розвідці ми встановили філософсько-релігійний, психологічний і морально-

етичний параметри концепту СКУПІСТЬ у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах. Виявлено, що у релігійно-моральному контексті скупість розглядається, як людський порок, внутрішня / зовнішня непокора Богу, оскільки скупість протиставляється щедрості й милосердю як благодатей Бога. При цьому скупість має тісний зв'язок з поняттям алчність (жадібність), тобто є одним із семи основних гріхів. Подібне до церковного розуміння скупості висловлюють і філософи, які визначають її як причину внутрішнього конфлікту особистості, що виникає у процесі соціального досвіду взаємодії та розвитку людини.

На основі аналізу наукових праць, зокрема лінгвокультурологічних, встановлено, що сучасний погляд на скупість (жадібність) часто відрізняється від традиційного її тлумачення як одного з основних гріхів. Тут мова йде не лише про преставників західноєвропейської спільноти – британців і німців, де концепт СКУПІСТЬ тісно корелює з концептом ОЩАДЛИВІСТЬ, надаючи першому певного позивного заряду, а й про східних слов'ян – українців і росіян, де скупість, особливо в російській лінгвокультурі, споконвічно засуджувалася. Підтвердженням цьому слугують висновки соціальних психологів, особливо західноєвропейських, які, відзначаючи дуалістичну природу скупості (жадібності), усе частіше досліджують саме позитивну іпостась останньої як чинника, що стимулює, з одного боку, особистість до високих соціальних результатів, а з другого боку, прогрес людства у цілому.

Перспективу цього дослідження ми вбачаємо у встановленні філософсько-релігійного, психологічного й морально-етичного параметрів концепту ЩЕДРІСТЬ у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алимжанова Г.М. Сопоставительная лингвокультурология : сущность, принципы, единицы : автореф. дис. на соиск. науч. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.20 «Сравнительно-историческое, типологическое и сопоставительное языкознание» / Г.М. Алимжанова. – Алматы, 2010. – 50 с.
2. Вебер М. Протестантская этика и дух капитализма / М. Вебер // Избранные произведения. – М. : Прогресс, 1990. – С. 44–271.
3. Вежбицкая А. Понимание культур через посредство ключевых слов / Анна Вежбицкая ; [пер. с англ. А.Д. Шмелева]. – М. : Языки славянской культуры, 2001. – 288 с.
4. Воробьев В.В. Сопоставительная лингвокультурология : генезис, перспективы развития / В.В. Воробьев // Язык и межкультурные коммуникации. – Уфа : Изд-во БГПУ, 2002. – С. 40–48.
5. Долевец С.Н. Динамика морально-этических концептов СКУПОСТЬ и ЩЕДРОСТЬ в русском литературном языке XIX – начала XXI веков : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. филол. наук : спец. 10.02.01 «Русский язык» / С.Н. Долевец. – Ростов-на-Дону, 2008. – 22 с.
6. Карачина О.Е. Ассоциативно-когнитивная семантика жадности в русских и английских поговорках / О.Е. Карачина. – Филологические науки. Вопросы теории и практики. – 2014. – № 6 (36), Ч. II. – С. 77–79.
7. Клевцова В.М. Репрезентация концепта GREED в современном английском языке : дис. ... канд. филол. наук : 10.02.04 / Вероника Михайловна Клевцова. – Белгород, 2009. – 179 с.
8. Маслова В.А. Когнитивная лингвистика / В.А. Маслова ; [учеб. пособ. ; 2-е изд.]. – Мн. : ТетраСистемс, 2005. – 206 с.
9. Медведева Т.С. К вопросу о сопоставлении лингвокультурных концептов / Т.С. Медведева // Вестник Удмуртского университета. – 2009. – Вып. 1 : История и филология. – С. 120–132.
10. Медведева Т.С. Ключевые концепты немецкой лингвокультуры : монография / Т.С. Медведева, М.В. Опарин, Д.И. Медведева ; под ред. Т.И. Зелениной. – Ижевск : Изд-во «Удмуртский университет», 2011. – 160 с.
11. Мізін К.І. Усталені порівняння англійської, німецької, української та російської мов в аспекті зіставної лінгвокультурології : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня доктора филол. наук : спец. 10.02.17 «Порівняльно-історичне і типологічне мовознавство» / К.І. Мізін. – К., 2012. – 32 с.
12. Пасічник І.Д. Систематизація в контексті психології мислення / І.Д. Пасічник. – К. : Наукова думка, 1997. – 188 с.
13. Питерская С.Э. Категория скупости в мировой литературе. Художественное наполнение понятия / С.Э. Питерская // Филология и литературоведение. – 2014. – № 6. – Режим доступа : <http://philology.snauka.ru/2014/06/768>
14. Прохоров Ю.Е. Русские : коммуникативное поведение / Ю.Е. Прохоров, И.А. Стернин ; [2-е изд. испр. и доп.]. – М. : Флинта ; Наука, 2006. – 328 с.
15. Скрипкарь М.В. Понятие и классификация социальных регуляторов / М.В. Скрипкарь // Вопросы управления. – 2011. – № 16. – С. 197–201.

16. Чубур Т.А. Теоретические основания лингвокультурологических сопоставительных исследований : автореф. дис. на соиск. науч. степени доктора филол. наук : спец. 10.02.19 «Теория языка» / Т.А. Чубур. – Воронеж, 2011. – 46 с.
17. Яроцька Г.С. Концепт «марнотратність / бережливість / скупість / щедрість» як фрагмент економічної свідомості українців / Г.С. Яроцька // Науковий вісник Волинського національного університету імені Лесі Українки. Серія : Філологічні науки : Мовознавство. – 2009. – № 16. – С. 170–175.
18. Abgrenzung vom Laster. – Режим доступу : http://de.wikipedia.org/wiki/Sieben_Hauptsünden
19. Bibel. – Режим доступу : http://bibel-online.net/buch/luther_1912/matthaeus/6/#19
20. Chugh D. Bounded Ethicality as a Psychological Barrier to Recognizing Conflicts of Interest / D. Chugh, M.R. Banaji, M.H. Bazerman // Conflicts of Interest : Challenges and Solutions in Business, Law, Medicine, and Public Policy / eds. D.A. Moore, D.M. Cain, G. Loewenstein, M. Bazerman. – N.Y. : Cambridge University Press, 2005. – P. 74–95.
21. Dubner S.J. This Is Your Brain on Prosperity : Andrew Lo on Fear, Greed, and Crisis Management / Stephen J. Dubner. – Режим доступу : <http://freakonomics.com/2009/01/09/this-is-your-brain-on-prosperity-andrew-lo-on-fear-greed-and-crisis-management/comment-page-6/>
22. Ezard J. We love sound of napalm in the movies / John Ezard. – Режим доступу : <http://www.theguardian.com/uk/2004/jan/01/filmnews.film>
23. Freud S. Character and Anal Eroticism / S. Freud. – L. : Hogarth, 1908. – 207 p.
24. Malmqvist A. SPARSAMKEIT und GEIZ, GROSSZÜGIGKEIT und VERSCHWENDUNG. Ethische Konzepte im Spiegel der Sprache / Anita Malmqvist. – Umeå : Umeå universitet, 2000. – 186 S.
25. Mammon. – Режим доступу : <http://de.wikipedia.org/wiki/Mammon>
26. Medina J. The Genetic Inferno. Inside the Seven Deadly Sins / John Medina. – Cambridge ; N.Y. : Cambridge University Press, 2012. – 341 p.
27. Münch P. Ordnung, Fleiß und Sparsamkeit. Texte und Dokumente zur Entstehung der «bürgerlichen Tugenden» / P. Münch. – München : Deutscher Taschenbuch Verlag, 1984. – 376 S.
28. Oakley B. Pathological Altruism / B. Oakley, A. Knafo, G. Madhavan, D.S. Wilson. – N.Y. : Oxford University Press, 2012. – 496 p.
29. Piirainen E. Phraseologie der westmünsterländischen Mundart. Teil I : Semantische, kulturelle und pragmatische Aspekte dialektaler Phraseologismen. Teil II : Lexikon der westmünsterländischen Mundart / Elisabeth Piirainen. – Baltmannsweiler : Schneider Verlag, 2000. – Teil I. – 535 S. ; Teil II. – 464 S.
30. Robertson A.F. Greed : Gut Feelings, Growth, and History / A.F. Robertson. – Cambridge, UK : Polity Press ; Oxford, UK ; Malden, MA : Blackwell Publishers, 2001. – 277 p.
31. Stedje A. Zur Versprachlichung von Höflichkeit / A. Stedje, D. Stoeva-Holm // Ethische Konzepte und mentale Kulturen 2. Sprachwissenschaftliche Studien zur Höflichkeit als Respektverhalten / hrsg. M. Skog-Södersved. – Vaasa : Vaasan yliopiston julkaisuja, 2000. – Tutkimuksia 237, Philologie 39. – S. 13–50.
32. Steinel W. Social motives and strategic misrepresentation in social decision making / W. Steinel, C. De Dreu // Journal of Personality and Social Psychology. – 2004. – № 3. – P. 419–434.
33. Tickle Ph. Greed : The Seven Deadly Sins / Phyllis Tickle. – N.Y. : Oxford Univ., 2001. – 120 p.

Довідкова література

34. АУФС Баранцев К.Т. Англо-український фразеологічний словник / К.Т. Баранцев. – К. : Т-во «Знання», 2005. – 1056 с.
35. НУФС Німецько-український фразеологічний словник / [укл. В.І. Гаврись, О.П. Пророченко]. – У 2 т. – К. : Рад. школа, 1981. – Т. 1. – 416 с. ; Т. 2. – 382 с.
36. ППЩ Прислів'я та приказки про щедрість. – Режим доступу : <http://dovidka.biz.ua/prisliv-ya-ta-prikazki-pro-shhedrist/>
37. ППЩС Пословицы и поговорки о щедрости и скупости. – Режим доступу : http://allforchildren.ru/kidfun/proverb_liberality.php
38. СУМ 4 Словник української мови. – Т. 4. – К. : Видавництво «Наукова думка», 1973. – 840 с.
39. СФУМ Словник фразеологізмів української мови / [уклад. В.М. Білоноженко та ін.]. – К. : Наукова думка, 2003. – 1104 с.
40. ТСРЯ Ожегов С.И. Толковый словарь русского языка / С.И. Ожегов, Н.Ю. Шведова ; [изд-е 4-е, доп.]. – М. : Азбуковник, 1999. – 944 с.
41. ЭСКСиВ Энциклопедический словарь крылатых слов и выражений : более 4000 статей ; [авт.-сост. В. Серов ; 2-е изд.]. – М. : Локид-Пресс, 2005. – 880 с.
42. Beyer H. Sprichwörterlexikon : Sprichwörter u. sprichwörtl. Ausdrücke aus dt. Sammlungen vom 16. Jh. bis zur Gegenwart / H. Beyer, A. Beyer ; [2., unveränd. Aufl.]. – Leipzig : Bibliographisches Institut, 1985. – 712 S.
43. Walz G. Das Sprichwort bei Göwer mit besonderem Hinweis auf Quellen und Parallelen / Gotthard Walz : Inaugural-Dissertation zur Erlangung der philosophischen Doktorwürde an der Universität München. – Ostern : C.H. Beck'sche Buchdruckerei in Nördlingen, 1907. – 84 S.

Джерела ілюстраційного матеріалу

44. Бальзак О. Гобсек : роман / Оноре де Бальзак ; [пер. с фр. Н. Немчиновой, Б. Грифцова]. – СПб. : Азбука, 2013. – 198 с.
45. Der Spiegel. – 2009. – № 39. – S. 40–42.
46. Goethe J. Unterhaltungen deutscher Ausgewanderten [Електронний ресурс] / J. von Goethe. – Електрон. дан. – Digitale Bibliothek Sonderband : Meisterwerke deutscher Dichter und Denker. – Berlin : DirectMedia Publishing GmbH. – 1 електрон. опт. диск (DVD-ROM). – Систем. вимоги : IBM PC 486.
47. HB The Holy Bible. – Grand Rapids : Zondervan Pub. H., 2005. – 1546 p.

Петров А. Философско-религиозный, психологический и морально-этический параметры концепта СКУПОСТЬ в британской, немецкой, украинской и русской лингвокультурах.

В статье установлены философско-религиозный, психологический и морально-этический параметры концепта СКУПОСТЬ в британской, немецкой, украинской и русской лингвокультурах. Выявлено, что в религиозно-моральном контексте скупость рассматривается, как человеческий порок, который противопоставляется щедрости и милосердию и является тесно связанным с алчностью (жадностью). Проанализирован философский подход к пониманию скупости, которая определяется как причина внутреннего конфликта личности, который возникает в процессе социального опыта взаимодействия и развития человека. На основе анализа научных трудов, в частности лингвокультурологических, установлено, что современный взгляд на скупость (жадность) часто отличается от традиционного её толкования, как одного из основных человеческих пороков. Определена дуалистическая природа скупости (жадности) и исследовано позитивную ипостась последней как фактора, который стимулирует, с одной стороны, личность к высоким социальным результатам, а с другой стороны, прогресс человечества в целом.

Ключевые слова: лингвокультурология, бинарный концепт, языковой социум.

Petrov O. The Philosophic-Religious, Psychological and Moral-Ethical Parameters of the Concept STINGINESS in the British, German, Ukrainian and Russian Linguocultures.

The philosophic-religious, psychological and moral-ethical parameters of the concept STINGINESS in the British, German, Ukrainian and Russian linguocultures are elucidated in the article. It is detected, that stinginess, in its religious-moral context, is considered as a human vice, which is opposed to generosity and charity and is closely connected with avidity (greediness). The philosophic approach to the understanding of stinginess is analyzed in the article, where stinginess is defined as the reason for the inner conflict of a person, which appears in the process of his/her social experience of the interaction and development. On the basis of the analysis of scientific works, particularly of linguoculturological ones, it was determined, that the modern understanding of stinginess (greediness) differs from its interpretation as one of the main human vices. The dual nature of stinginess (greediness) is elucidated and the positive side of it is analyzed, as the factor, which stimulates a person to high social results, on the one hand, and to the progress of humanity in general, on the other.

Key words: linguoculturology, binary concept, direct nomination, lingual society.

*Лілія Рабійчук, Ольга Лемешко
(Хмельницький)*

УДК 81'25

ОСОБЛИВОСТІ ПЕРЕКЛАДУ АНГЛІЙСЬКИХ НЕОЛОГІЗМІВ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

У статті розглянуто способи перекладу неологізмів з англійської мови на українську, узагальнено основні закономірності виконання адекватного перекладу. Уточнено поняття неологізму та неології як науки про неологізми. Проаналізовано підходи науковців до проблеми перекладу неологізмів, які можуть стати в нагоді перекладачам. Описано метод транскодування як один із найчастіше вживаних способів перекладу неологізмів при відсутності відповідного еквіваленту в мові перекладу. Автори також розглядають такі способи перекладу як калькування та описовий переклад. У процесі перекладу використовуються аналогії, які знаходяться шляхом аналізу синонімічного ряду, в результаті чого зупиняються на слові, що

найбільш відповідає контексту. Для успішної діяльності перекладача йому надаються певні рекомендації щодо розуміння значення неологізму, а саме: використання словників у процесі перекладу, врахування особливостей контексту для перекладу неологізмів, аналіз структури нового слова та застосування пошукових систем Інтернету. Перекладач має самостійно приймати перекладацьке рішення з урахуванням цих рекомендацій.

Ключові слова: неологізм, процес перекладу, адекватний переклад, транскодування, описовий переклад, калькування.

Постановка проблеми. У будь-якій мові словниковий запас змінюється дуже швидко. Це пояснюється сучасним темпом життя людей. Розвиток новітніх інформаційних технологій, науки та техніки, поява нових літературних творів постійно збагачують мову новими лексичними одиницями, що означають сучасні поняття, яких раніше не існувало. Це призводить до розвитку мови. Розвиток мови значною мірою зумовлений розвитком її словотвірної системи, становленням нових словотвірних моделей слів, зміною існуючих, збільшенням або зменшенням їх продуктивності. Кожна мова розвивається в залежності від потреб суспільства, а слова, що з'являються в мові відображають розвиток тієї чи іншої країни.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Поява великої кількості нових слів у мові та необхідність їх опису та систематизації зумовили створення особливої галузі лексикології – неології – науки про неологізм [4 с. 37]. Інтенсифікація інноваційних процесів зумовлює підвищення інтересу лінгвістів до проблем неології взагалі (Е.І. Ханпіра, О.Г. Ликов, В.В. Лопатін, М.О. Бакіна, О.А. Габінська, О.А. Земська, А.О. Брагіна, А.В. Березовенко та ін.) та англійської мови зокрема (Ю.А. Зацний, В. І. Заботкіна, С.М. Єнікеєва, О.Л. Клименко, Г.І. Емірсуїнова, І.В. Андрусак), спонукає до осмислення природи неологізмів і до систематизації неологічного матеріалу.

Серед останніх найвідоміших робіт у галузі англійської неології можна назвати Webster's College Dictionary [12], який описує нові слова англійської мови, які з'явилися в мові на зламі століть. Заслуговують на увагу також "Оксфордський словник нових слів" С.Туйлоча [13], "Словник нових слів і значень в англійській мові" З.С.Трофімової [10]. Неологізми англійської мови включені у та «Англо-український словник» у 2-х томах за редакцією М.І.Бала [1;2] та "Новий великий англо-російський словник" у 3-х томах за редакцією Ю.Д. Апресяна [9].

Лінгвісти, а особливо перекладачі повинні слідкувати за появою нових слів або нових значень тих слів, які вже є в мові. Незнання змін в мові призводить до труднощів у процесі перекладу, а іноді і до помилок. Словниковий запас мови необхідно вивчати та слідкувати за його збагаченням.

Актуальність статті зумовлена тим, що в процесі перекладу нові слова та вирази, які постійно з'являються в мові, викликають труднощі в роботі перекладачів. Це свідчить про те, що дане питання потребує поглибленого розгляду. Досить складно дати однозначні підказки щодо перекладу тих чи інших слів та виразів без систематизації закономірностей появи нових слів та особливостей їх перекладу. Тому в нашій статті розглядаються основні способи перекладу неологізмів з англійської мови на українську, узагальнюються закономірності здійснення адекватного перекладу.

Дослідженнями питань перекладу неологізмів займалися такі вітчизняні та зарубіжні лінгвісти як П.С. Алексеева, О.В. Борисова, Е. Гіденс, Н.Ф. Гладуш, Ю.О. Жлуктенко, В.І. Карабан, В.Н. Коммісаров, Л.К. Латишева, Е.А. Мисуно, Я.І. Рецкер, М.Л. Рильський, М.Я. Цвіллінг.

Метою статті є систематизація теоретичного матеріалу щодо особливостей перекладу неологізмів з англійської мови на українську, уточнення передачі значення нового слова в контексті та узагальнення способів і методів перекладу, що можуть використовуватися в практичній діяльності перекладачів.

Виклад основного матеріалу дослідження. Переклад безеквівалентної лексики, тобто таких слів, які позначають предмети, процеси та явища, які не мають еквівалентів на даному етапі розвитку мови, викликає значні труднощі. Як приклад безеквівалентної лексики можуть бути: *trolley* — стіл на коліщатах; *syncom* — геостационарний супутник зв'язку.

Систематизація неологізмів вимагає насамперед конкретизації, уточнення самого поняття «неологізм», що в переважній більшості випадків ототожнюється з «новим словом».

Мовні неологізми створюються головним чином для позначення нового предмета або поняття. І найчастіше вони є термінами, які не мають еквівалентів у мові перекладу. Вони входять в пасивний словниковий запас. Неологізмом є слово до тих пір, поки воно зберігає наліт свіжості. Якщо поняття актуальне, а слово, що його називає, добре зв'язане з іншими словами, то це слово скоро перестане бути неологізмом.

У свою чергу Ю. Зацний вважає головним прийомом перекладу будь-якого терміну переклад за допомогою лексичного еквіваленту. Хоча не всі перекладачі виділяють такий спосіб перекладу неологізмів.

Процес перекладу — своєрідна мовна діяльність, спрямована на найбільш повне відтворення змісту і форми іншомовного тексту іншою мовою.

Еквівалент — це постійна лексична відповідність, яка точно співпадає із значенням слова. Терміни, які мають еквівалент в українській мові, грають важливу роль при перекладі. Від них залежить розкриття значень інших слів. Тому необхідно вміти знаходити відповідний еквівалент в українській мові. Для цього перекладачеві слід постійно доповнювати свою базу термінів-еквівалентів. Наприклад: *keyboard* — клавіатура, *mode* — режим, *bar* — панель [11, с. 312].

Різні науковці по-різному підходять до питання перекладу неологізмів. Так, наприклад, В.Н. Комісаров, Я.І. Рецкер і В.І. Тархов вважають, що особливості перекладу кожного нового слова залежать від типу, до якого це слово належить (терміни, назви, синоніми до вже існуючих слів). Однак, характерною особливістю англійських неологізмів є те, що вони, як правило, не мають відповідників у іншій мові. Виняток становлять неологізми не англійського походження. Перекладаючи нові слова, різні перекладачі іноді дають різні варіанти перекладу. Однак, поступово з різних варіантів перекладу залишається один найбільш вживаний, який згодом входить у мову [6].

У залежності від типу неологізмів перекладач використовує різні способи перекладу, які характерні для сучасного перекладознавства. Крупнов В.Н. виділяє три найбільш поширені варіанти перекладу неологізмів. В першу чергу — це переклад шляхом підбору існуючого аналогу, транскрипція або транслітерація та калькування [7].

В.Н. Комісаров і Я.І. Рецкер основними способами перекладу неологізмів вважають:

- 1) знаходження фіксованого адекватного перекладного еквівалента;
- 2) транскодування (транслітерування чи транскрибування);
- 3) дослівний переклад (калькування);
- 4) описовий переклад [6].

Як уже було зазначено, транскодування є одним із найчастіше вживаних варіантом перекладу. Тому варто розглянути його детальніше. За визначенням В. Крупнова, *транскодування* - це такий спосіб перекладу, коли звукова та/або графічна форма слова вихідної мови передається засобами абетки мови перекладу [10].

В. Карабан розрізняє 4 види транскодування:

- 1) транскрибування (коли літерами мови перекладу передається звукова форма слова вихідної мови, наприклад, *resistor* - резистор);
- 2) транслітерування (коли слово вихідної мови передається по літерах, як от *marketing* - маркетинг);
- 3) змішане транскодування (переважне застосування транскрибування з елементами транслітерування: *altimeter* - альтиметр);
- 4) адаптивне транскодування (коли форма слова у вихідній мові дещо адаптується до фонетичної та/або граматичної структури мови перекладу, наприклад, *occlusion* - оклюзія) [8].

Застосовуючи метод транскодування, інколи варто додавати до перекладеного слова (у дужках або у виносках) пояснення. Якщо ж нова лексична одиниця повністю закріпилась у мові, можна давати переклад без пояснень. Як зауважує В.І. Карабан, транскодування неологізмів відбувається при перекладі у тих випадках, коли в культурі країни мови перекладу відсутнє поняття і відповідний перекладний еквівалент, а перекладач не може підібрати слово або слова у мові перекладу, які адекватно передавали б зміст поняття і задовільняли б вимоги терміноутворення. Оскільки при транскодуванні слово має одне значення, то такий спосіб

перекладу доцільно застосовувати в тих випадках, коли в мові перекладу необхідно створити чітко однозначний термін. Перш, ніж застосовувати цей спосіб перекладу, наголошує В.І. Карабан, перекладач повинен переконатися, що в мові перекладу точно відсутній відповідник слова, що перекладається, інакше, через транскодування у мові перекладу можуть виникнути дублетні (синонімічні) терміни, а це порушує чіткість та стрункність терміносистеми [5].

Не менш цікавим для перекладу є такі способи перекладу як калькування та описовий переклад.

Калькування (дослівний) переклад, за визначенням В.Н. Крупнова, - це прийом перекладу нових слів (термінів), при якому відповідником простого чи, частіше, складного слова (терміна) вихідної мови у мові перекладу, як правило, обирається перший за порядком відповідник у словнику. Часто такий спосіб перекладу застосовується при перекладі складних слів або нових виразів, що складаються із відомих нам слів [7]. Дослівний переклад В.І. Карабан радить застосовувати при передачі термінів-неологізмів тільки тоді, коли утворений таким чином перекладний відповідник не порушує норми вживання та сполучуваності слів в українській мові [5]. Калькування – є особливою формою запозичення шляхом перекладу. Це є слова або словосполучення, які створені із мовного матеріалу мови перекладу під впливом морфологічної структури індивідуального слова чи словосполучення.

За визначенням В.М. Крупнова, описовий переклад - це такий вид перекладу нових лексичних елементів вихідної мови, коли слово чи словосполучення замінюється на словосполучення (інколи більше за кількістю компонентів словосполучення), яке адекватно передає зміст цього слова або словосполучення.

За В.І. Карабаном, описовий переклад:

- 1) повинен чітко відображати основний зміст поняття, яке позначене неологізмом;
- 2) не повинен бути надто досконалим;
- 3) синтаксична структура словосполучення не повинна бути складною: *telebanking* – фінансова служба, яка дозволяє клієнту проводити банківські операції через домашній комп'ютер.

Перед використанням будь-якого з вище наведених способів перекладу неологізмів перекладач повинен уявити значення нової лексичної одиниці. Для цього він може:

а) використовувати англо-англійські тлумачні словники найсучасніших видань. Якщо нове слово відсутнє в англо-українському чи англо-російському словнику, варто спробувати пошукати його значення в англійських тлумачних словниках. Як відомо, у словниках Вебстера та деяких інших англо-англійських словниках є розділи “Нові слова” (New Words Section), однак у подібних словниках можна виявити лише незначну кількість неологізмів [12];

б) усвідомити значення неологізму в контексті. Іноді для правильного розуміння неологізму необхідно враховувати історію його виникнення, різноманітні літературні та фактичні асоціації, пов’язані з новим словом;

в) проаналізувати структуру неологізму;

г) скористатися електронними словниками, пошуковими системами мережі Інтернету.

Лексичні заміни використовуються при передачі значення безеквівалентного слова в контексті за допомогою одного з видів перекладацьких трансформацій, які лінгвістична теорія використовує під час опису процесу перекладу. При цьому відповідник утворюється шляхом семантичних перетворень значення безеквівалентного слова. Наприклад, при перекладі на українську мову англійського слова *exposure*, яке не має прямого відповідника в мові перекладу, в реченні – *He died of exposure*, залежно від контексту можуть бути використати різні лексичні трансформації конкретизації або модуляції (сислового розвитку): „Він помер від застуди”, „Він помер від сонячного удару”, „Він замерз у снігах” і т. д.

Для полегшення процесу перекладу використовуються аналогії. Переклад за допомогою аналогії – це переклад шляхом вибору одного із деяких варіантів, слово або словосполучення доволі близьке або навіть дуже близьке слову оригіналу. Аналог знаходять шляхом аналізу синонімічного ряду, в результаті чого зупиняються на слові, що найбільш відповідає контексту. Слово або словосполучення в тексті на який робиться переклад, яке має в даному контексті те ж значення, що і в нееквівалентне слово або словосполучення в вихідному тексті [11]. Аналогії

утворюються шляхом підбору найближчої за значенням одиниці, на яку робиться переклад для безеквівалентних одиниць мови оригіналу, наприклад, *drugstore* – аптека.

Як і в багатьох інших випадках використання оказіональних відповідників, близькість значень еквівалентних одиниць в оригіналі і в перекладі тут далеко не повна, і такий переклад використовується лише в певному контексті, наприклад: „Аптека – це теж саме, що *drugstore*; в наших аптеках продаються тільки ліки і засоби гігієни, а в американських – „драгсторах” продаються також предмети першої необхідності, газети, журнали, безалкогольні напої, кава, морозиво, закуски та інше. Тому для перекладу речення: *Food is awful in drugstores* – варіант „аптека” видається недоцільним.

Висновки дослідження та перспективи подальших наукових розвідок. Отже, ми бачимо, що існує чимало способів перекладу неологізмів, якими може користуватись кожен перекладач. Але при перекладі тих чи інших лексичних одиниць, які несуть у собі новизну значення, перекладач часто натрапляє на труднощі вибору способу перекладу. Іноді доводиться поєднувати різні способи передачі неологізмів (два або більше) для перекладу однієї лексичної одиниці. Спеціальних способів перекладу неологізмів немає. Перекладачеві доводиться співставляти існуючі прийоми перекладу і обирати той, що найбільше відповідає контексту.

Сам процес перекладу здійснюється у два етапи. Спочатку перекладач з'ясовує значення нового слова (звертається до останніх видавництв тлумачних словників чи з'ясовує значення слова, приділяючи увагу його структурі і контексту), потім робить власний переклад засобами української мови, застосовуючи при цьому вище зазначені способи перекладу. Що стосується вибору того чи іншого способу передачі неологізмів, то він залежить від багатьох суб'єктивних факторів: особистість перекладача, його досвід, інтелект, здатність оперувати абстрактними поняттями, обставини під час процесу перекладу, а також від стилю тексту (публіцистичного, наукового, художнього, тощо), стилю конкретного автора тощо. Однак кінцевий варіант перекладу перекладач пропонує на основі власних висновків.

На жаль, перекладачі допускають велику кількість лексичних помилок. Тому в залежності від ситуації рекомендуються різні прийоми та методи перекладу. Основними критеріями, які повинні бути взяті до уваги перекладачем при пошуку відповідності англійському неологізму в українській мові, є стислість і однозначність тлумачення. Запропонований перекладачем варіант перекладу повинен бути зрозумілий читачу.

Дослідження ще раз підтверджує той факт, що проблема перекладу неологізмів є досить актуальною на сьогоднішній день. Незважаючи на численні дослідження в цій галузі лінгвістики, перед нами постає ряд питань, які пов'язані з особливостями перекладу нових слів в різних сферах суспільного життя. Тому наші подальші дослідження будуть пов'язані з перекладом неологізмів прикордонної термінології.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бала М.І. Англо-український словник / М.І. Бала. – К. : Освіта, 1996. – Т. 1. – 120 000 слів. – 752 с., Т. 2. – 120 000 слів. – 712 с.
2. Гладуш Н.Ф. Прагматичні модифікації при перекладі / Н.Ф. Гладуш // Вісник Сумського державного університету. – Суми, 2003. – №4. – С. 50-53.
3. Заботкина В.И. Новая лексика современного английского языка / В.И. Заботкина. – М. : ВШ, 1989. – 126 с.
4. Карабан В.І. Переклад англійської наукової і технічної літератури / В.І. Карабан // Частина II. Лексичні, термінологічні та жанрово-стилістичні труднощі: навчальне видання. – Вінниця: “Нова книга”, 2001. – 302 с.
5. Комиссаров В.Н. Пособие по переводу с английского языка на русский / В.Н. Комиссаров, Я.И. Рецкер, В.И. Тархов // Часть I. Лексико-фразеологические основы перевода. – М. : Издательство литературы на иностранных языках, 1986. – 175 с.
6. Крупнов В.Н. В творческой лаборатории переводчика / В.Н. Крупнов. – М. : “Международ. Отношения”, 1976. – 192 с.
7. Крупнов В.Н. Курс перевода. Английский язык: общественно-политическая лексика / В.Н. Крупнов [Под ред. проф. Л.С. Бархударова]. – М. : Международ. отношения, 1979. – 232 с.
8. Апресян И. Новый большой англо-русский словарь / И. Апресян, Э.М. Медникова. – М. : Русский язык, 1993-1994. – 2496 с.
9. Трофимова З.С. Словарь новых слов и значений в английском языке / З.С. Трофимова. – М. : «Павлин», 1993. – 304 с.

10. Флинта М. Толковый переводческий словарь / М. Флинта, Л. Нелюбин // 3-е издание, переработанное. – М. : Наука, 2003. – 320 с.
11. Random House Webster's College Dictionary / Random House Reference. – 2nd edition, Random House Reference, 1997. – 1600 p.
12. Tulloch S. The Oxford Dictionary of New Words / S. Tulloch. – New York : Oxford University Press, 1998. – 375 p.

Рабийчук Л., Лемешко О. Особенности перевода английских неологизмов на украинский язык.

В статье рассматриваются основные способы перевода неологизмов с английского языка на украинский, обобщаются основные закономерности выполнения адекватного перевода. Уточняются понятия неологизма и неологии как науки о неологизмах. Анализируются взгляды ученых на проблему перевода неологизмов, которые могут пригодиться переводчикам. Описывается метод транскодирования как один из наиболее часто употребляемых способов перевода неологизмов при отсутствии соответствующего эквивалента в языке перевода. Авторы также рассматривают такие способы перевода как калькирование и описательный перевод. В процессе перевода используются аналогии, которые подбираются с помощью анализа синонимического ряда, в результате чего останавливаются на слове, которое наиболее соответствует контексту. Для успешной работы переводчика ему даются рекомендации, касающиеся понимания значения неологизма, а именно: использование словарей во время перевода, принятие во внимание особенностей контекста для перевода неологизмов, анализ структуры нового слова и применение поисковых систем Internet. Переводчик должен самостоятельно принимать переводческое решение с учетом этих рекомендаций.

Ключевые слова: неологизм, процесс перевода, адекватный перевод, транскодирование, описательный перевод, калькирование.

Rabiichuk L., Lemeshko O. Peculiarities of Translation of English Neologisms into the Ukrainian Language.

The article concerns the main ways of translation of neologisms from English into Ukrainian, it generalizes the main regularities of conducting an adequate translation. The notion of neologism and neology as a science which studies neologisms are specified. Views of scientists on the problem of translation of neologisms are analyzed. It can be useful for translators/interpreters. The transcoding method is described as one of the most frequently used way of the translation of neologisms if the corresponding equivalent is absent in the target language. The authors also analyze such ways of translation as loan translation and descriptive translation. In translation process analogies are used. They are selected from synonymic row and helps pick up the very word which corresponds to the context. In order the work of translator to be successful some recommendations as to realizing the meaning of neologisms are given. They should use dictionaries during the translation, take into account the peculiarities of the context in the process of translation, analyze the structure of new words and involve Internet resources. A translator himself has to use these recommendations to do the correct translation.

Key words: neologism, the process of translation, transcoding, descriptive translation, loan translation.

Ольга Сеньків
(Дрогобич)

УДК 81'373.7: 82-84: 81-115

**ЗООСЕМІЧНИЙ КОМПОНЕНТ У ПРИСЛІВ'ЯХ ТА ПРИКАЗКАХ:
ЗІСТАВНИЙ АСПЕКТ (на матеріалі англійської та української мов)**

У статті розглядається універсальність і етноспецифіка оцінковості англійських і українських прислів'їв та приказок із зоосемічним компонентом. Зроблено спробу їх класифікувати, спираючись на їхню семантику за тематичним принципом та на базі життєвих понять. Встановлено, що універсальні риси становлять багаторівневу структуру семантики оцінковості. Досліджено семантику образів тварин в англійських та українських прислів'ях та приказках,

проведено компаративний аналіз. Виділено групи паремій, об'єднаних певними узагальненими конотаціями та концептами. Виокремлено позитивно, негативно та нейтрально марковані паремії з зоосемічним компонентом в англійській та українських мовах. Пояснено причини виникнення спільних та відмінних конотацій у проаналізованих пареміях зі згаданим компонентом. Виявлено найбільш чисельну групу паремій із зоосемічним елементом у порівнюваних мовах. Показано зв'язок між паремійними одиницями досліджуваних мов та мовною картиною світу цих етносів. Накреслено перспективи подальших досліджень.

Ключові слова: прислів'я, приказка, паремія, зоосемічний елемент, оцінка, універсальність, етноспецифіка, концепт, конотація.

Постановка проблеми. Сучасні лінгвістичні дослідження зорієнтовані на вивчення особливостей мовних картин світу та виявлення національної специфіки, що в свою чергу передбачає аналіз міжмовних аналогій у семантиці лексичних одиниць [17]. Так як останнім часом в лінгвістиці популярна компаративістика, яка дозволяє побачити національну специфіку більш ясно. Найбільш виразно національна специфіка сприйняття дійсності представлена у пареміях, так як саме в них відображається історія народу, устрій життя людей, їх уявлення, пов'язані з трудовою діяльністю, побутом і культурою. Досліджуючи специфіку семантики паремій, в тому числі й приказок і прислів'їв, як їх невід'ємних складових, вчені мають змогу вивчити мовну картину певного народу [19, с. 54]. В прислів'ях і приказках поєднуються відомості про світ і про ставлення суб'єкта мовлення до дійсності, бо вони – «дзеркалом культури» [8]. Однак варто також відмітити, що одне з їх призначень – не просто називати, а називаючи, характеризувати об'єкт реальної дійсності, висловлювати ставлення до нього мовця.

На початку нашого дослідження ми виокремлемо наступні дефініції: паремія, прислів'я та приказка. **Паремія** (від грец. *parēmia* – прислів'я або лат. *proverbium* – приказка, прислів'я) – це видове позначення фольклорних малих жанрів афористичного спрямування, котре включає прислів'я, приказки, загадки, прикмети, скоромовки, замовляння, повір'я, головоломки, небилиці, нісенітниці, одномоментні анекдоти, казкові формули тощо. **Прислів'я** (короткий, ритмізований вислів, що несе узагальнену думку, висновок, іносказання з дидактичним ухилом) та **приказки** (короткий сталий образний вислів констатуючого характеру, що має одночленну будову, нерідко становить частину прислів'я, але без висновку, і вживається в переносному значенні) становлять до трьох чвертей – усього паремійного фонду. У більшості випадків під терміном «паремія» розуміють власне прислів'я і приказки, тому саме їх ми обрали для нашого аналізу. І надалі у нашому дослідженні вживатимемо ці два поняття як синонімічні. Для прислів'їв і приказок характерні метафоричність, лаконічність та влучність викладу змісту і вживаються мовцями в якості маркера мовної ситуації з різними мовними цілями. Це забезпечує процес повноцінної комунікації між носіями мови.

В основі концептів, що визначають оціночні сутності в пареміях, лежить ціннісна картина світу, в результаті чого паремії, що містять зоосемі, містять й оціночні конотації. Крім цього, прислів'я та приказки, спрямовані на передачу емоційних переживань, містять в собі «відгомін» емоційності. У плані експресивно-оцінного потенціалу вельми виразними можна вважати паремії, в яких мотивуючим компонентом виступають **зоосемізми** [9]. Останні складають значний прошарок **пареміологічної** лексики та відіграють особливу роль у створенні пареміологічної картини світу. При цьому в кожного народу існує власна система кодування зоохарактеристик. **Зоосемізм** – (від грец. *зоо* – тварина, *сема* — знак) назви та символіка тварин у переносному значенні, що характеризують людину та її контакти з фауною [10, с. 136 - 137]. У деяких дослідженнях поняття «зоонім», «зооморфний» та «зоосемізм» тотожні. Однак це не зовсім так, бо «зоонім» використовується для позначення власних назв виду, віко-статевої групи або й окремої особини (клички) тварин, а «зооморфний» для зображення богів у вигляді тварин [там же]. Дослідження зоосемізмів з точки зору їх ролі в розкритті образно-номінативної природи мови є актуальною в сучасному мовознавстві, адже зоосемія номінативної системи будь-якої мови є однією з її характерних рис. Важливість тваринного світу для людини, тісний їх зв'язок, і те, що людина здавна проводила аналогії між собою і тваринами, знайшли своє послідовне відображення в мові.

Мета нашого дослідження полягає у аналізі семантичних особливостей прислів'їв та приказок із *зоосемічним елементом* в англійській та українській мовах. Порівняння прислів'їв та приказок різних народів показує, як багато спільного мають ці народи, що в свою чергу, сприяє їх кращому взаєморозумінню та зближенню. Необхідно зазначити, що багато англійських і українських паремій мають не одне значення, і це робить їх важким для порівняння (їх амбівалентність). Створені в різних історичних умовах, англійські і українські прислів'я та приказки для вираження однієї і тієї думки часто використовували різні образи. Через пошук відповідних прислів'їв та приказок в українській мові формується здатність критично-аналітичного розуміння, що проявляється в здатності розуміння смислового навантаження висловлювання [27]. Тим паче, що досконале володіння іноземною мовою передбачає вміння розмовляти, використовуючи характерні для цієї мови вирази, фразеологічні звороти, паремії. Прислів'я та приказки використовуються в мові готовими, тобто їх потрібно знати в тому вигляді, в якому вони функціонують у мові, і з тим значенням, яке закріпилося за ними.

Об'єктом дослідження послужили прислів'я та приказки з *зоосемічним* елементом англійської та української мов.

Аналіз лінгвістичних досліджень і публікацій засвідчує інтерес до проблеми етнічних особливостей мовних картин світу [6] і паремій як їх складових, що відображається у працях багатьох дослідників. Серед них слід виділити такі імена як: О. Кунін, котрий включив паремії у свій словник фразеологічних одиниць [15], В. Виноградов досліджував російську фразеологію [5], З. Коцюба [12], Т. Лучечко [18], В. Пирогов [21], В. Прутчикова [23], Г. Садова [24] займаються проблемою паремій у міжмовному зіставному аспекті, О. Корень [11] досліджує системно-функціональні особливості паремій. Серед іноземних учених, які займаються питаннями пареміології, слід відзначити: К. Grigas [1] та W. Mieder [2]. Дослідження номінативних одиниць з зоонімним компонентом проводилися як на матеріалі окремих мов, так і в компаративному аспекті з метою висвітлення етимології зоонімів (Л. Булаховський, О. Никончук, J. Rosenthal) [11] та принципів їхньої мотивації (М. Гінатулін, Г. Богуцька, D. French) [там же]. Привертали увагу вчених питання переносного значення назв тварин у складі фразеологізмів, які розглядали типові конотації (М. Черемісіна, Ю. Лясота, О. Парій) [там же], номінативно-прагматичні особливості (Л. Жердева, В. Тимофеева) [там же]. Проблемою дослідження переносних назв тварин у лінгвокультурному аспекті займаються: І. Голубовська, Т. Гончарова, Н. Петрова. Однак у більшості наукових робіт з даної проблематики не вистачає звернення до внутрішньої форми паремій з аналізом семантики зоосемізмів.

Виклад основного матеріалу. Фігурування у прислів'ях та приказках назв ЛСГ зоосемічної лексики пояснюється давнім співіснуванням людини і тварини. Це і спричинило метафоричне перенесення рис тварин на поведінку людини. При цьому увага звертається на характерні ознаки будь – якої тварини, зокрема, зовнішність, поведінку. Ми погоджуємось із думкою Л. Гриченко, що в найзагальніших рисах універсальність паремій порівнюваних мов (у даному випадку англійської та української мов) проявляється, перш за все, в наявності зоосемічних культурних кодів [7, с. 108]. Протипоставивши певні конотації зоосемізмів в межах паремій англійської та української народної творчості можна виявити ряд спільних узагальнено-образних значень. У англійському та українському фольклорі найбільшими виявилися групи оцінних назв свійських тварин (концепт «собака», «кішка», «кінь»), у яких зоосемічні образи посідають одне з головних місць. За допомогою них порівнюються, протиставляються й оцінюються різні прикмети, риси, почуття, ознаки тощо [14, с. 116]. Необхідно відмітити, що багато англійських і українських приказок і прислів'їв мають не одне значення, і це робить їх важким для порівняння. Створені в різних історичних умовах, англійські і українські прислів'я та приказки для вираження однієї і тієї думки часто використовували різні образи (напр., конотація «підступність» *The leopard can't change its spots. – Вовк лине, а натури не міняє.*)

Виникає закономірне питання чому прислів'я та приказки різних народів світу збігаються за значенням. Вчені-пареміологи по-різному відповідають на це питання. Одні пояснюють схожість прислів'їв і приказок етнічною і мовною спорідненістю народів; інші – запозиченнями, зумовленими господарськими та культурними контактами; треті – схожістю історичного досвіду [4]. У нашому дослідженні ми дотримуватимемось думки, що джерелами етноспецифіки одиниць з зоосемою (в тому числі і паремій) слугують відмінності тваринного світу, особливості способу

життя, характеру трудової діяльності, системи цінностей, історичних умов формування мови певного етносу і т. д. Одні й ті ж тварини можуть відігравати різну роль в житті певних етносів і відповідно оцінюватися ними неоднаково. В результаті чого у кожного народу формується власна пареміологічна картина світу.

Зоосемічні пареміологічні одиниці мають комплексну семантику. Комплексність семантики паремій полягає в тому, що вони містять у собі певні важливі категоріальні ознаки пареміологічної семантики. Серед них виокремлюють наступні: 1) узагальненість значення; 2) сюжетна багатшаровість внутрішньої форми; 3) знижена денотативна референція лексичних компонентів; 4) прагматична обумовленість значення; 5) емоційність передачі; 6) етнічна специфіка [25, с. 163]. Слід також зауважити, що саме поняття пареміологічної семантики нерідко залишається малоінформативним через те, що не враховуються внутрішньовидові семантичні властивості народних афоризмів, які вимагають не тільки окремого дослідження, але і корелятивного співвіднесення. Також саме поняття «семантика» не завжди є самодостатнім для характеристики паремій, оскільки їх план змісту не зводиться до суми мовних значень, які висловлюються входять до їх складу словами [там же]. Вважаємо, що важливою є проблема дослідження внутрішнього змісту паремій (пошук джерел їх походження, еволюції форми і змісту, вивчення історичного підґрунтя, тематична характеристика, семантика, визначення жанрових різновидів та ін.). Особисто нас зацікавила семантика прислів'їв та приказок, що містять зоосемічний елемент. Це зумовило пошук критеріїв їх класифікації. Ми розділяємо класифікацію І. Дюкаревої на основі різних життєвих понять, яка складається з восьми пунктів: *соціальна сфера, характер та моральні якості, життєвий досвід, праця, фізичні якості, зовнішність, сімейний добробут і матеріальні цінності та власне приказки* [8].

До першої групи належать зоосемічні паремії, що відносяться до *соціальної сфери*: *To live cat-and-dog life. – Жити як кішка з собакою.; One must howl with the wolves. – З вовками жити, по вовчому вити.*

Другу групу складають паремії, що містять **зоосемічний** елемент з концептом *характер, моральні якості*. Цю групу можна умовно поділити на підгрупи позитивно-маркованих і негативно-маркованих паремій [8]. На наш погляд, у контексті негативно-маркованих паремій варто виокремити такі конотації:

«**підступність / лицемірство**» *An ass in lion's skin.; – Віслюк в овечій шкурі.; Dump dogs are dangerous. – Потайного собаки гірш треба боятися.; The leopard can't change its spots. – Вовк линяє, а натури не міняє.; All is fish that comes to his net. – Він нічим не гребує.*

«**хвалькуватість**» *Good words without deeds are rushes and reeds. – Хвалилася вівця, що в неї хвіст, як у жеребця, та ніхто тому не вірив; As brave as lion with a lamb. – Молодець серед овець, а на молодця і сам вівця.; Each bird loves to hear himself sing. – Кожна пташка свою пісню співає (Кожна жаба своє болото хвалить).*

«**легковажність**» *It's a bold mouse that nestles in the cat's ear. – Не клади вовку пальця в рот.*

«**упертість**» *You cannot make a crab walk straight. – Став, як окунь проти води.; You can take a horse to the water, but you cannot make him drink. – Силуваним конем не поїдеш; He is an obstinate pig. – Впертий, як осел.*

«**пихатість**» *A fly on the wheel – Сказано: велика птиця – горобець; Proud as a peacock. – Надувся як індик.; Every dog is a lion at home. – Всякий півень на своєму смітті гордий.*

«**нерішучість**» *Don't change horses in the middle of the stream. – Коней на переправі не міняють.*

«**жадібність**» *Too much pudding will choke the dog. – Заліз кіт на сало та кричить: «Мало!».; Dogs that put up many hares kill nothing. – За все братись, нічого не зробити.; If you run after two hares, you'll catch none. – За двома зайцями поженешся – жодного не піймаєш.*

«**хитрість**» *As slippery as an eel. – Слизький як вузор; A fox is not taken twice in the same snare. – Лисицю двічі не зловиш.*

«**нахабство**» *What can you expect from a hog but a grunt? – Ти йому по-свійськи, він тобі по-свинськи.; Don't teach fishes to swim. – Не вчи рибу плавати; Don't teach your grandmother to suck eggs. – Яйця курку не вчать.*

«**лінь**» *A cat in gloves catches no mice. – Любиш кататися – люби і саночки возити.*

«**боягузство**» *As a sheep among the shearers.* – Як вівця, яка віддає себе на заклання.; *Rats desert a sinking ship.* – Щурі втікають з потопуючого корабля.; *Hares may pull dead lions by the beard.* – Мертвого лева і зайці за бороду смикати можуть.

«**дурість**» *It's a silly fish that is caught twice with the same bait.* – Дурна та риба, яка двічі попадає на одну приманку.

«**допитливість**» *Curiosity killed the cat.* – Багато будеш знати – швидко зістарієшся. / *Надмірна цікавість до добра не доведе.*

«**поспіх**» *Don't count your chickens before they hatch.* – Курчат восени лічать.

Серед позитивно маркованих паремій, що містять зоосемічний компонент вважаєм доречними виокремити наступні конотації:

«**оптимізм**» *Every dog has its day.* – Буде й на нашій вулиці свято.; *There is life in the old dog yet.* – Є ще порох в порохівниці.; *There are plenty more fish in the sea.* – Світ клином не зійшовся.

«**працьовитість**» *The early bird catches the worm.* – Хто рано встає, тому Бог дає.; *He who would catch fish must not mind getting wet.* – Без труда не виловиш і рибки з пруда.; *All lay loads on a willing horse.* – Хто везе, того ще й підганяють.; *Go to bed with the lamb and rise with the lark.* – Лягай з курями, а вставай з півнем.

«**розсудливість**» *A close mouth catches no flies.* – Добрий собака на вітер не гавка.;

Old dog barks not in vain. – Стара ворона задарма не карка.

«**цілеспрямованість**» *The dogs bark but the caravan moves on.* – Собака гавкає, та караван йде далі.

У другій групі також можна виділити нейтрально марковані зоосемічні паремії, що відображають сприйняття певної події: *The great fish eat the small.* – Велика риба з'їдає маленьку.; *A bird may be known by its flight.* – Видно птаха по польоту.; *It is a good horse that never stumbles.* – Кінь на чотирьох ногах та спотикається.; *One must howl with the wolves.* – З вовками жити, по-вовчому вити.

Отож кількість негативно маркованих паремій, що містять зоосемічний компонент, є більшою ніж позитивно чи нейтрально маркованих паремій.

Третю групу зоосемічних паремій становлять прислів'я та приказки з концептом життєвий досвід:

There are as good fish in the sea as ever came out of it. – Волом зайця не доженеш.; *One swallow does not make a summer.* – Одна ластівка не робить весни.

Четверту групу складають паремії з концептом праця:

Care killed a cat. – Діло – не ведмідь, в ліс не втече.; *The best fish swim near the bottom.* – Без труда не виловиш і рибки з пруда.

До п'ятої групи входять паремії з відображенням фізичних якостей:

A cat with nine lives. – Живучий як кішка.; *The great fish eats up the small.* – Велика риба маленьку цілою ковтає.

Шоста група паремій включає прислів'я і приказки з концептом зовнішність:

A bird may be known by its song. – Птаха пізнати по пір'ю, а пана по халявах.; *Fine feathers make fine birds.* – Пташка красна своїм пір'ям, а людина своїми знаннями.

До сьомої групи входять паремії з концептом сімейний добробут та матеріальні цінності:

Better a big fish in a little pond than a little fish in a big pond. – Не нашого пера пташка у Івашка.; *Кожна птиця знайде свого Гриця.*

І нарешті восьму групу складають приказки:

A fly in the ointment. – Муха в мазі.; *When pigs fly.* – Коли рак свисне; *Слово не горобець.*

Іншим критерієм класифікації обираємо тематичний принцип, опираючись на приналежність основних зоосемічних образів-символів до різних категорій фауни. Це дає можливість виокремити такі групи прислів'їв та приказок:

•із зоосемами-тваринами;

Прислів'я та приказки з назвами свійських тварин – кіт, собака, кінь, корова, бик, вівця, свиня, віслюк.

з концептом «**собака**» – *A good dog deserves a good bone.* – По заслугах і честь. *An old dog barks not in vain.* – Старий собака на порожнє дерево гавкати не буде. *The dogs bark but the*

caravan passes on. – Собаки гавкають, а караван іде.; Barking dogs seldom bite. – Бійся не того пса, що кусає. / Котра собака багато бреше – мало кусає.; You can't teach an old dog new tricks. – На старості літ пізно вчитися.

з концептом «**кіт**» – *A cat in gloves catches no mice. – Без труда нема плода.; A shy cat makes a proud mouse. – У боязкої кішки миші по голові ходять.; All cats are grey in the dark. – Вночі всі кішки сірі.*

з концептом «**кінь**» – *All lay load on the willing horse. – Завязаному коню завжди роботи удвічі, а корм все той же.; Don't look a gift horse in the mouth. – Дарованому коню в зуби не дивляться.; If wishes were horses, beggars might ride. – Якби сивому коню чорну гриву, був би вороним.; Don't change horses in midstream. – Коней на переправі не міняють.; A horse stumbles that has four legs. – Кінь на чотирьох ногах – і то спотикається.*

з концептом «**корова/бик**» – *A curst cow has short horns. – Битливій корові бог ріг не дає.; If you sell the cow, you sell her milk too. – У лісі дрова рубають, а до села тріски літають.; An ox is taken by the horns, and a man by the tongue – Язик – ворог мій.*

з концептом «**вівця**» – *As well be hung far a sheep as for a lamb. – Сім бід – один одвіт. ; There is a black sheep in every flock / One scabby sheep will mar the whole flock. – Паршива вівця все стадо запоганить.*

з концептом «**віслиук**» – *Every ass loves to hear himself bray. – Всяка лисиця свій хвіст вихваляє. – If an ass (donkey) bray at you, don't bray at him. – Зв'яжися з дурнем, сам дурень будеш.; Jest with an ass and he will flap you in the face with his tail. – Пожартуй з ослом, так він тебе хвостом в обличчя ударить.*

з концептом «**свиня**» *When pigs fly. – Коли рак свисне.; – Коли рак свисне.; He is an obstinate pig. – Впертий, як осел. Не кидай перлів свиням, бо потопчуть їх ногами.; Посади свиню за стіл, вона й ноги на стіл.*

Прислів'я та приказки з назвами диких тварин – вовк, лев, ведмідь, заєць, лисиця.

з концептом «**вовк**» – *A wolf in sheep's clothing. – Вовк в овечій шкурі.; Give never the wolf the wether to keep. – Погано тим вівцям, де вовк настухом.; A wolf doesn't steal where he lives. – Там вовк не бере, де сам живе.*

з концептом «**лисиця**» – *A fox is not taken twice in the same snare. – Стару лисицю двічі не зловиш.*

з концептом «**заєць**» – *If you run after two hares, you will catch neither. – За двома зайцями поженешся – жодного не піймаєш.; You can't run with the hare and hunt with the hounds. – І нашим, і вашим.*

з концептом «**ведмідь**» – *Catch the bear before you sell his skin. – Не діли шкуру неубитого ведмедя.*

•із зоосемами-птахами;

Прислів'я та приказки на позначення концепту «**птах**» – *A bird may be known by its song. – Видно птаха по польоту.; A bird in the hand is worth two in the bush. – Краще синиця в руках, ніж журавель в небі.; Birds of a feather flock together. – Рибак рибача бачить здалеку.; A little bird told me. – Сорока на хвості принесла.; Every bird likes his own nest. – Всяк кулик до свого болота звик.*

Прислів'я та приказки з назвами свійської птиці:

з концептом «**курка**» – *A black hen lays a white egg. – Від чорної курочки та біле яєчко.; Fussy as a hen with one chick. – Носиться, як курка з яйцем.*

з концептом «**півень**» – *As the old cock crows, so does the young. – Молодий півень співає так, як від старого почув.; That cock won't fight. – Цього не буде.*

з концептом «**качка**» *Like water of a duck's back. – Як з гуски вода.*

з концептом «**гуска**» – *Geese with geese and women with women. – Знайся кінь з конем, віл з волом, свиня з свинею, рівня з рівнею.; What's good for the goose is good for the gander. /What is sauce for the goose is good for gander.; Kill the goose that lays the golden egg – Вбити курку, що несе золоті яйця. Особливим статусом в українських прислів'ях та приказках користується концент «зозуля», який як правило є негативно маркованими передає конотацію «безвідповідальність» – Зозуля свого гнізда не в'є.*

Прислів'я та приказки з назвами диких (лісових) птахів – *One swallow does not make a summer – Одна ластівка не робить весни.; Hawk will not pick out hawks' eyes. – Ворон ворону ока*

не виключ.; – *Little pigeons can carry great messages.* – *Маленька пташка, та гострий дзьобик.* / *Мале тілом, та велике духом.*; *It is a strong bird that can take what an eagle has in his claws.* – *Не вчи орла літати, а рибу плавати.*

•із зоосемами-гризунів.

Прислів'я та приказки з видовими назвами гризунів (мишей, пацюків) – *It is a poor mouse that has only one hole.* – *Погана та миша, у якої тільки одна нора.* – *Rats desert a sinking ship.* – *Щури покидають тонучий корабель.*

•із зоосемами-комахами;

Прислів'я та приказки з видовими назвами комарів – *Where bees are there is honey.* – *Де ж бджоли, там є мед.*; *Bees that have honey in their mouths have stings in their tails* – *Дивиться лисицею, а думає вовком.* / *Добре говорить, а зле творить.*; *A fly in the ointment.* – *Ложка дьогтю в бочці меду.*; *Take not a musket to kill a butterfly.* – *Не стріляй по горобцях з гармат, не роби з лемеша швайку.*

•із зоосемами-рибами.

Прислів'я та приказки на позначення концепту «риба» – *All is fish that comes to the net.* – *Нічим не гребувати.*; *He who would catch fish must not mind getting wet.* – *Хоче рибку з'їсти, треба в воду лізти.*; *Neither fish nor flash* – *Ні риба ні м'ясо*; *Fish begins to stink at the head* – *Риба починає псуватися з голови*; *Don't teach fishes to swim.* – *Не вчи риб плавати.*

Прислів'я та приказки з видовими назвами риб – *Packed like herrings.* – *Набилися, як оселедці в бочку.*; *Every herring must hang by its own gill.* – **Чужим розумом жити – добра не нажити.**

Проаналізувавши матеріал словників та довідників, ми дійшли висновку, що в англійській мові практично не має прислів'їв та приказок із зоосемами-рептиліями чи зоосемами-амфібіями, на відміну від української мови, де є безліч паремій з цими зоосемами. Наприклад, *Вигрій гадину за пазухою, а вона тебе вкусить.*; *Малий хробак і великого дуба підточить.*; *Аби озеро, а жаба найдеться, що буде квакати* і т.п.

Висновки та перспективи подальших досліджень. На матеріалі прислів'їв та приказок, що містять **зоосемічний** елемент порівнювальних мов ми проаналізували та визначили спільні риси і особливості. Основним аспектом, на який ми зосередили нашу увагу, був семантичний. Серед 1000 проаналізованих нами паремійних одиниць, найбільш чисельну становить група на позначення свійських тварин, зокрема назв собак і котів – близько 24%, назв коней – 8%, назв корів – 7%, назв курей і віслюків – 6%.

У ході дослідження ми прийшли до наступних висновків: 1) наявність в аналізованих пареміях однакових денотатів для вираження однієї тієї ж думки; 2) присутність повних відповідників як за зоосемою так і за конотацією. Ці паремії збігаються в порівнюваних мовах, що також відображається в їхніх перекладах. Англійська й українська пареміологічна концептуалізація світу характеризується значною подібністю пареміологічною картиною світу обох мов і містить в значній мірі однакове знання про одні і ті ж сторони дійсності. Це спричинено рядом наступних обставин: наявності спільної релігії християнства, тобто перенесення біблійних істин у пареміологічні одиниці порівнювальних мов, запозиченням «перлин мудрості» з античної літератури; 3) присутності етноспецифічних паремій з зоосемічним компонентом. У цій групі можна виділити 3-и підтипи: а) паремії зі спільною конотацією, але відмінною зоосемою; б) паремії зі спільною конотацією, але відмінною семою (не зоосемою); в) паремії зі спільною зоосемою, але відмінною конотацією.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо в структурному аналізі паремій англійської та української мов, в укладанні компаративного (багатомовного) словника паремій та фразеологізмів для домінування спільних денотатів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Grigas K. Einige Probleme der modernen Parömiographie und Parömiologie / K. Grigas // Acta Ethnographia Hungarica. – № 45. – 2000. – p. 365 - 369.
2. Mieder W. American Proverbs as International, National and Global Phenomenon / Mieder // Patalés fenomenas : Tarptautiškas ir tautiškas. Prof. habil. dr. K. Grigo (1924-2002) aštuoniasdešimas / Tautosakos darbai / Folklore Studies 30. – 2005. – p. 57 - 72.

3. Англо-український фразеологічний словник Уклад. К.Т. Баранцев. 3-те вид., випр. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2006. – 1056 с.
4. Бичер Омер. Пословицы и поговорки с компонентом-зоонимом в системе языка и лингвострановедческого знания // *Universum : Филология и искусствоведение : электрон. научн. журн.* 2014. – № 6 (8). URL: <http://7universum.com/en/philology/archive/item/1399>
5. Виноградов В. Об основных типах фразеологических единиц в русском языке // В. Виноградов. Избранные труды. Лексикология и лексикография. – М., 1977. – С. 140 - 161.
6. Голубовська І. Етнічні особливості мовних картин світу / І. Голубовська : Монографія, 2-е вид., випр. і доп. – К.: Логос, 2004. – 284 с.
7. Гриченко Л. Русские и английские пословицы с зооморфной метафорой: универсальность и этноспецифика оценочности / Л. Гриченко // *Вестник Адыгейского государственного университета. Сер.: Филология и искусствоведение.* – 2013. – Вып. 1. – С. 107 - 114.
8. Дюкарева І. Семантична класифікація англійських та українських паремій / І. Дюкарева. URL: http://www.rusnauka.com/3_ANR_2013/Philologia/7_126478.doc.htm
9. Касаева Т. Семантическая структура фразеологических единиц с зоонимами / Т. Касаева, А. Нырко. URL: http://www.pglu.ru/lib/publications/University_Reading/2010/VII/uch_2010_VII_00005.pdf
10. Кирилук О. Зоосемізи у сучасній авторській пісні / О. Кирилук // *Література фольклор проблеми поетики література фольклор проблеми поетики* Випуск 37. – Частина 1. – К., 2012. – С. 136 - 142.
11. Корень О. Системно-функціональні особливості англійських прислів'їв: Автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.04 / О. Корень ; Харк. нац. ун-т ім. В.Н.Каразіна. – Х., 2000. – 19 с.
12. Коцюба З. Універсальне і національне в паремійних фондах мов європейського ареалу (лінгвокультурологічний аспект) : автореф. дис. ... д-ра філол. наук : 10.02.15 / З. Коцюба ; Київ. нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Ін-т філології. – К., 2010. – 32 с.
13. Кривенко Г. Зоосемізи в англійській та українській мовах: семантико-когнітивний і функціонально-прагматичний аспекти : автореф. дис... канд. філол. наук: 10.02.17 / Г. Кривенко ; Київський національний лінгвістичний ун-т. – К., 2006. – 20 с.
14. Крижко О. Образно-номінативна та оцінна характеристика фольклорних зоосемізмів української мови / О. Крижко // *Вісн. Запорізьк. ун-ту. Філол. науки.* – 2008. – № 1. – С. 114 – 120.
15. Куковська В. Особливості зооморфних метафор у паремійних одиницях англійської мови / В. Куковська // *Актуальні проблеми романо-германської філології та прикладної лінгвістики.* – 2011. – № 1. – С. 46 - 52.
16. Кунин А. В. Большой англо-русский фразеологический словарь. Изд. 4-е, переработанное и дополненное. Около 20 тыс. фразеологических единиц. — М.: «Русский язык», 1984. – 944 с.
17. Кравчук І. Етнокультурна специфіка зоонімічної лексики для характеристики людини в аспекті перекладу / І. Кравчук: http://www.rusnauka.com/17_AND_2010/Philologia/68883.doc.htm
18. Лучечко т. Вербальне кодування образу в загадках української та англійської мов : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / Т. Лучечко ; Львів. нац. ун-т ім. Івана Франка. – Л., 2012. – 19 с.
19. Магомедова У. Структурно-семантичний аналіз зоонімічних фразеологізмів англійського мови // *Вестник университета образования / У. Магомедова // Вестник университета российской академии образования.* – 2011. – № 1 (54) . – С. 54 - 56.
20. Нечаева Е. Соотношение понятий «концепт» и «предельное понятие культуры / Е. Нечаева // *Известия Южного федерального университета. Филологические науки.* – 2008. - N 4. – С. 40 - 47.
21. Пирогов В. Структура і семантика паремійних одиниць японської, англійської, української та російської мов : типологічний та лінгвокультурологічний аспекти : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.17 / В. Пирогов ; Київ. нац. лінгв. ун-т. – К., 2003. – 19 с.
22. Прислів'я, прикмети та повір'я українського народу / Уклад. Н. Кусайкіна. – Х.: ВД Школа, 2008. – 128 с.
23. Прутчинова В. Семантико-функціональні особливості німецьких висловлень-прислів'їв : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10. 02. 04 / Харків. нац. ун-т імені В. Н. Каразіна. – Харків, 2003. – 20 с.
24. Садова Г. Семантико-синтаксична організація компаративних паремій : автореф. дис. ... канд. філол. наук : 10.02.02 / Г. Садова; Ін-т мовозн-ва ім. О.О. Потебні НАН України. – К., 2006. – 19 с.
25. Семененко Н. Парадигматические свойства и иерархическая структура паремий в когнитивно-прагматическом аспекте / Н. Семененко // *Вестник Адыгейского государственного университета. Сер.: Филология и искусствоведение.* – 2010. – Вып. 4 (70). – С. 163 - 169.
26. Фразеологічний словник української мови: У 2-х томах / Уклад. В. Білоноженко та ін. – К.: Наук. думка, 1993. Т. 1. – 528 с., Т. 2. – 984 с.
27. Чміль А. Вживання назв тварин в українських та англійських приказках / А. Чміль. URL : http://www.psyh.kiev.ua/Чміль_А.С._Вживання_назв_тварин_в_українських_та_англійських_приказках
28. Шарова А. Зооморфизмы как средство репрезентации гендерных концептов в английской лингвокультуре / А. Шарова // *Ярославский педагогический вестник : сб. научных трудов.* – Ярославль, 2010. – № 3. – С. 144 - 148.
29. Юдина И. Оценка в пословицах английского языка / И. Юдина // *Филологические науки. Вопросы теории и практики.* Тамбов: Грамота, 2013. – № 7 (25): в 2-х ч. Ч. I. – С. 215 - 217.

Сеньків О. Зоосемичний компонент в пословицях и поговорках: сопоставительный аспект (на примере английского и украинского языков)

В статье рассматривается универсальность и этноспецифика оценочности английских и украинских пословиц и поговорок с зоосемическим компонентом. Сделана попытка их классифицировать, основываясь на их же семантику по тематическому принципу и на базе жизненных понятий. Установлено, что универсальные черты составляют многоуровневую структуру семантики оценочности. Исследовано семантику образов животных в английских и украинских пословицах и поговорках, проведено компаративный анализ. Выделены группы паремий, объединенных определенными обобщенными коннотациями и концептами. Выделены положительно, отрицательно и нейтрально маркированные паремии с зоосемическим компонентом в английском и украинском языках. Объяснены причины возникновения общих и отличительных коннотаций проанализированных паремий с указанным компонентом. Выявлено наиболее многочисленную группу паремий с зоосемическим элементом в сравнительных языках. Показана связь между паремийными единицами исследуемых языков и языковой картиной мира этих этносов. Намечены перспективы дальнейших исследований.

Ключевые слова: пословица, поговорка, паремия, зоосемический элемент, оценка, универсальность, этноспецифика, концепт, коннотация.

Olha Sen'kiv. Zoosemic component in proverbs and sayings: comparative aspect (in English and Ukrainian languages).

The article focuses on the common and diverse (ethnic) features of English and Ukrainian proverbs and sayings with zoosemic component. In this study an effort has been made to classify them due to their semantics on the thematic and life concept principle. It has been stated that universal features are of multilevel semantic structure. The comparative analysis has been done so as to find out the semantics of animal images in English and Ukrainian proverbs and sayings. The article shows groups of proverbs and sayings, united with common connotations and concepts. The author has pointed out positive, negative and neutrally marked paremias with zoosemic component in English and Ukrainian languages. It has been outlined the reasons of common and diverse connotations of analysed paremias. It has been also outlined the largest group of proverbs with zoosemic element in compared languages. The article shows the connection between paremical units of the compared languages and the linguistic picture of the world of these ethnic groups. The prospects for further research are depicted.

Key words: proverb, sayings, paremias, zoosemic element, evaluation, universality, ethnical speciality, concept, connotation.

Валентина Ямкова
(Хмельницький)

УДК 81`25`36:811.111:811.161.2

**ХАРАКТЕРНІ РИСИ ПАРЕМІОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ ТА ЇХ ПЕРЕКЛАД
З АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ НА УКРАЇНСЬКУ**

У статті розкрито сутність поняття «паремія» як народного висловлювання повчального характеру, визначено різновиди пареміологічних одиниць та виокремлено їхні характерні риси. Автором було проаналізовано тематичні групи пареміологічних одиниць. Визначено труднощі, що постають перед перекладачем під час перекладу паремій, зокрема прислів'їв та приказок, а також охарактеризовано групи паремій. Здійснено аналіз способів перекладу пареміологічних одиниць згідно з класифікацією О. В. Куніна та визначено їхні характерні особливості. Зроблено висновок, що найбільш вдалим способом перекладу паремій є переклад повним еквівалентом, проте не завжди перекладач в змозі підібрати потрібний відповідник у мові перекладу, тому головна мета перекладача – це переклад зі збереженням змісту та стилістичного наповнення паремії.

Ключові слова: *паремія, прислів'я, приказка, переклад повним еквівалентом, переклад частковим еквівалентом, калькування, «обертональний» переклад, описовий переклад, мова оригіналу, мова перекладу.*

Постановка проблеми. Одним з найголовніших аспектів вивчення іноземної мови є ознайомлення з культурою народу, що говорить цією мовою. Цінним відображенням культури є фольклор, це важливий історико-лексичний пласт кожної мови. Він відображає звичаї, традиції та дух суспільства за допомогою різноманітних мовних засобів, в тому числі паремій (прислів'їв та приказок). Прислів'я та приказки – широко поширений стародавній жанр усної народної творчості. Вони супроводжують людей з давніх часів. Такі виразні засоби, як точна рима, проста форма, стислість, зробили прислів'я та приказки стійкими, тому вдалий переклад пареміологічних одиниць є досить складним, проте важливим.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема паремій, зокрема історія їх виникнення й походження, функціонування та класифікація, будова та способи перекладу, здавна привертала увагу дослідників. Дослідженням паремій, з'ясуванням їх історії та значення, займалися багато дослідників різних країн серед яких В. В. Виноградов, Л. А. Булаховський, В. Л. Архангельський, В. М. Мокієнко, В. П. Жуков, О. М. Мелерович, В. Г. Гак, Л. Г. Скрипник, М. Ф. Алефіренко, Л. Г. Авксентьев, М. Т. Демський, такі лінгвісти, як О. І. Смирницький, О. В. Кунін, Н. М. Амосова, А. І. Альохіна та інші.

Питанню перекладу паремій приділяється значна увага мовознавців, особливого значення набуває вивчення специфіки відтворення в українській мові англійських паремій як національно-специфічної форми клішованих текстів малої форми, що вирізняється частотним вживанням у повсякденній комунікації. Проте, на жаль, у перекладознавстві ще не має повних теоретичних уявлень про структурно-семантичні особливості і характер взаємодії мовних засобів під час перекладу англійських пареміологічних одиниць українською мовою.

Мета статті полягає у визначенні основних способів перекладу пареміологічних одиниць з української мови на англійську, базуючись на їхніх структурно-семантичних особливостях.

Виклад основного матеріалу дослідження. Паремії, як влучні лаконічні висловлення фольклорного походження, давно потрапили в коло наукової уваги фольклористів, літературознавців, істориків, етнографів, лінгвістів та інших дослідників. З'явилася спеціальна галузь науки – *пареміологія*, об'єктом дослідження якої є паремії як широке коло малих фольклорних жанрів, що охоплює прислів'я, приказки, прикмети, побажання. Під терміном *паремія* розуміємо прислівні народні висловлення повчального характеру, оформлені за зразком синтаксично замкнених, відтворюваних і семантично цілісних речень, поетичних за формою [4].

На сьогодні лінгвісти вирізняють понад десять різновидів паремій. Першим видом є вітання, тобто сталі вислови-кліше, які вживаються при зустрічі знайомої людини. Окрему групу становлять святкові вітання, або усталені фрази, якими вітають один одного лише у певні свята. Крім того, до паремій належать прикмети, народні порівняння, народний календар тощо.

Деякі інші лінгвісти відносять також до паремій афоризми, оскільки вони є короткими влучними оригінальними висловами з узагальненою, глибокою думкою висловленою у стислій лаконічній формі, інколи несподівано парадоксальній. Окрім того існують і гумористичні види пареміологічних одиниць, до яких належать стягнені анекдоти та каламбури [3, с. 396].

Паремії (прислів'я та приказки) – це невід'ємна складова духовної культури народу, вони вражають близькістю життєвих поглядів, точністю, влучністю, проникливістю та мудрістю виразів. Вони втілюють багатство мови і культури і відображають філософські та психологічні поняття: сутність людського буття, думки людей про світ, любов, життя, зраду та ін. [5].

Правильне та доречне використання людиною прислів'їв і приказок надає мові неповторну своєрідність та особливу виразність.

Прислів'я та приказки можна умовно поділити на кілька тематичних груп, де значення змісту паремій можна зрозуміти лише після переосмислення окремих її компонентів [6, с. 12]. Найбільшу увагу заслуговують такі тематичні групи, що представляють:

1. Риси характеру людини, її вчинки та відносини у сім'ї, колективі, чи суспільстві. Наприклад, *to have egg on one's face* – бути в неприємному становищі; *Each bird loves to hear*

himself sing. – Гречана каша сама себе хвалить; *to put all eggs in one basket* – поставити усе на карту тощо.

2. Прислів'я, що представляють моральні цінності та побутові реалії. Наприклад, *He whose belly is full believes not him who is fasting* – Ситий голодного не розуміє; *Life is not a bed of roses* – Життя пережити – не поле перейти; *Lazy sheep thinks its wool heavy* – Лінівій кобилі і хвіст важкий; *Good dog deserves a good bone* – По заслугі і честь тощо.

3. Прислів'я, що вказують на тісний зв'язок народу з середовищем перебування. Наприклад, *Take care of the pence and the pounds will take care of themselves* – Копійка гривню береже; *When Queen Anne was alive* – За царя Гороха тощо.

4. Прислів'я, що відображають відносини у сім'ї. Наприклад, *like father like son* – яблуко від яблуні недалеко падає; *there is no escaping fate* – від долі не втечеш; *to go through fire and water, to go through thick and thin* – пройти вогонь, воду та мідні труби; *to pour oil on the flames, to add fuel to the fire* – підливати масла в вогонь; *out of sight, out of mind* – як з очей, так і з думки тощо.

Що стосується перекладу, то варто виділити такі види прислів'їв, як **інтернаціональні** та **етноспецифічні** прислів'я, а також **образні** та **необразні** прислів'я. Наприклад, інтернаціональні прислів'я: *The end justifies the means.* – Мета виправдовує засоби; *Appetite comes with the eating.* – Апетит приходить під час їжі; образні прислів'я: *Misfortunes never come alone* – Біда не сама ходить, а з собою ще й горе водить; *The cow knows not the worth of her tail till she loses it* – Що маємо – не бережемо, а втративши – плачемо; необразні прислів'я: *There is many a slip between the cup and the lip* – Не говори “гоп”, поки не перестрибнеш; *Revenge is sweet* – Помста солодка.

Під час перекладу паремій перед перекладачем постають певні труднощі, серед яких можна виокремити такі:

- 1) відсутність відповідного прислів'я у мові перекладу.
- 2) розбіжності в емоційному забарвленні та образності англійських і українських прислів'їв, або випадки, коли пареміологічна одиниця однієї мови належить до групи образних прислів'їв, а паремія іншої – до групи необразних прислів'їв.
- 3) етноспецифічність прислів'їв та відмінності прислів'їв у національній забарвленості, тобто перекладачеві, з одного боку потрібно зберегти національний колорит мовця, а з іншого – досягти певної локалізації, щоб вона не була занадто значною.
- 4) контекстуальна багатозначність прислів'їв і можливість неточного визначення значення прислів'я.

Переклад необразних прислів'їв є легшим, ніж образних прислів'їв, адже образні прислів'я більш етноспецифічні. Варто також зазначити, що необразні англійські прислів'я, зазвичай, мають такі ж необразні відповідники в українській мові. Наприклад, *A bad wound is cured, not a bad name.* – Краще втратити життя, ніж добре ім'я; *Adversity is a good discipline.* – Біда всьому навчить; *The end justifies the means.* – Мета виправдовує засоби та ін.

У випадку якщо у мові перекладу немає відповідника, то деякі необразні прислів'я можуть перекладатися калькуванням, тобто передаватися дослівно: *A woman does not deserve her name if she does not cheat a man less than seven times every day* – То й не жінка, як сім раз на день не обмане чоловіка.

Під час здійснення перекладу паремій перед перекладачем можуть постати труднощі у відсутності відповідної за значенням та образністю пареміологічної одиниці у мові перекладу. Тому М. Кочерган розділяє їх на три групи, згідно з наявністю відповідника у мові перекладу [1, с. 41]:

1) паремії, які повністю збігаються з українськими і за змістом, і за формою, наприклад: *My house is my castle* – Мій дім – моя фортеця; *A black hen lays a white egg* – Чорна курка несе білі яйця; *All is well that ends well* – Все добре, що добре закінчується. Прислів'я, що повністю співпадають у мові оригіналу та мові перекладу найлегше зрозуміти та розтлумачити, граматична структура, лексичне наповнення та стилістична забарвленість є однаковими.

2) паремії, які збігаються за змістом, але відрізняються за образом, який лежить в їх основі, наприклад: *As pale as a ghost* – Блідий, як смерть; *Dont quarrel with your bread and butter* – Не плюй в криницю – доведеться води напитися; *Neck or nothing* – Або пан, або пропав; *He cant say “boo” to a goose* – Він і мухи не образить; *To buy a pig in a poke* – Купити kota в мішку; *The*

early bird catches the worm – Хто рано встає, тому Бог дає. При перекладі такого типу прислів'їв варто підібрати найбільш вдалий варіантний відповідник у мові перекладу. Найважливіше в цьому випадку – це вдало передати зміст та емоційність паремії.

3) паремії, які не мають відповідників в українській мові ні за змістом, ні за образом. Під час перекладу такого типу паремій найчастіше застосовується прийом калькування, для якого є характерним буквальний переклад.

Зазвичай, такі паремії є специфікою етнічних надбань лиш одного народу світу. Наприклад, етнічні англійські прислів'я: *When a heart is on fire, sparks always fly out of the mouth* – Коли серце в огні, іскри вилітають ротом; *Truth gives wings to strength* – Істина силі крила дає; *Every heart has a pain* – У кожного серця свій біль.

Тобто такі паремії перекладаються або описово, або за допомогою приказки, створеної перекладачем.

Адекватна передача паремій є важливим аспектом, адже неправильний переклад може спотворити зміст та призвести до непорозуміння між мовцями. Згідно з класифікацією О. В. Куніна, можна виділити такі способи перекладу паремій, як [2, с. 312]:

1) Переклад повним еквівалентом. Такий спосіб перекладу використовується тоді, коли в мові перекладу наявне прислів'я, що є рівнозначним за змістом, функцією та стилістичними характеристиками прислів'ю в мові оригіналу. Таких відповідностей небагато, до цієї групи належать

- грецька або інша міфологія: *Cassandra warning* – Застереження Кассандри;
- древня історія або література: *I came, I saw, I conquered.* – Прийшов, побачив, переміг;
- Біблія або вислови за біблійним сюжетом: *The ten commandments* – десять заповідей;
- сучасна література або історичні джерела, які відносяться до різних мов: *My house is my castle* – Мій дім – моя фортеця;

2) Переклад частковим еквівалентом. Використання такого типу перекладу доречно тоді, коли зміст, функція та стилістичне забарвлення прислів'я мови оригіналу збігається з прислів'ям мови перекладу, проте наявні певні лексичні, граматичні, або лексико-граматичні розбіжності.

Існують такі групи часткових еквівалентів:

- частковий лексичний еквівалент. Наприклад, прислів'я: *hawks will not pick hawks' eyes out* – ворон ворону око не виклює; *don't count your chicken before they are hatched* – курчат по осені рахують.

- частковий граматичний еквівалент. Наприклад, *catch old birds with chaff* – старого горобця на полові не впіймаєш; *a hungry fox dreams about chicken* – голодній лисиці всі кури сняться.

3) Калькування або дослівний переклад паремій при наявності повного або часткового еквівалента. Навіть у випадку наявності повного, або часткового еквіваленту у мові перекладу, паремії іноді варто перекладати методом калькування, тобто прислів'я відтворюється майже дослівно. Це потрібно тоді коли образ, який лежить в основі паремії, необхідний для розуміння тексту, а заміна його іншим чином не дає достатнього результату. Наприклад: *A man is a wolf to a man* – Людина людині вовк; *Fish begins to stink at the head* – Риба починає псуватися з голови; *A black hen lays a white egg* – Чорна курка несе білі яйця; *Better late than never* – Краще пізно, ніж ніколи; *Don't teach fishes to swim* – Не вчи риб плавати; *Forbidden fruit is sweetest* – Заборонений плід – найсолодший; *It is never too late to learn* – Вчитися ніколи не пізно; *Love is blind* – Любов сліпа; *Money has no smell* – Гроші не пахнуть.

4) «Обертональний» переклад. Такий тип перекладу є найбільш важким для перекладача, адже він потребує творчого бачення. У випадку застосування обертонального типу перекладу паремій перекладачеві доводиться шукати псевдоеквівалент, що може бути використаний для перекладу лише в даному контексті. Перекладач, зберігаючи сенс прислів'я мови оригіналу, «винаходить» прислів'я мови перекладу для відтворення його оригінального змісту. Наприклад: *An ass is but an ass, though laden with gold* (дослівно: осел так і залишиться ослом, навіть якщо він завантажений золотом) – На свиню хоч і сідло одягни, то все конем не буде; *The cat would eat fish and would not wet her feet* (дослівно: кіт з'їсть рибку та не замочить її ноги) – Щоб рибку з'їсти, треба в воду лізти.

5) Описовий переклад. Даний тип перекладу використовується тоді, коли використання інших типів є неможливим. При описовому перекладі відбувається тлумачення пареміологічної одиниці, тобто пояснення, порівняння, опис тощо. Використовуються всі засоби, що в максимально зрозуміло та коротко передають зміст паремії. Наприклад, *like a bat out of hell* – наче за ним чорти женуться; *to be on high horse* – зарозуміло триматися.

Висновки дослідження. Прислів'я та приказки відображають життєвий досвід багатьох поколінь, віддзеркалюють самотність національних понять та уяви про навколишній світ, тому адекватний переклад паремій складає особливу перекладацьку проблему. Згідно з О. В. Куніним існують такі способи перекладу пареміологічних одиниць, як переклад за допомогою повного або часткового еквівалента, переклад за допомогою калькування, «обертональний» та описовий переклад. Варто зазначити, що найбільш вдалим способом перекладу паремій є переклад за допомогою повного еквівалента. За допомогою цього способу перекладачеві вдається передати не тільки зміст, а й граматичну структуру, лексичне наповнення та стилістичну забарвленість паремії. Проте часто трапляється, що в українській мові немає повного відповідника англійської пареміологічної одиниці. В цьому випадку перекладач знаходить інший, більш доречний спосіб перекладу, що вдало передає зміст та стилістичне наповнення паремії мови оригіналу.

Перспективи подальших наукових розвідок. У подальшому планується детально проаналізувати особливості перекладу пареміологічних одиниць з української мови на англійську.

ЛІТЕРАТУРА

1. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства / М. П. Кочерган. – К. : Академія, 1999. – 368 с.
2. Кунин А. В. Курс фразеології англійського мови / А. В. Кунин. – М. : Вища школа, 1986. – 403 с.
3. Лановик М. Б., Лановик З. Б. Українська усна народна творчість / М. Б. Лановик, З. Б. Лановик. – К. : Знання-Прес, 2006. – 591 с.
4. Мацак Ж. Г. Паремія як перекладацька проблема [Електронний ресурс] / Ж. Г. Мацак // Режим доступу : http://www.rusnauka.com/15_DNI_2008/Philologia/33540.doc.htm.
5. Новосадська О. Б. Поннятево-оцінні ознаки концепту «приватність» в англійських прислів'ях [Електронний ресурс] / О. Б. Новосадська // Науковий блог НаУ «Острозька академія». – 2012. – Режим доступу. : <http://naub.ua.edu.ua/2012/ponnyatevo-otsinni-oznaky-kontseptu-pryvattnist-v-anhlijskyh-pryslivyah/>
6. Пирогов В. Л. Структура і семантика паремійних одиниць японської, англійської, української та російської мов: типологічний та лінгвокультурологічний аспекти. Автореф. – К. : Київський Національний Лінгвістичний Університет, 2003. – 22 с.

Ямкова В. Характерные черты пареміологіческих единиц и их с англійського мови на українській.

В статті розкрито сутність поняття «паремія» як народного висловлювання поучительного характеру, визначені різновидності пареміологічних одиниць і виділені їх характерні риси. Автором були проаналізовані тематичні групи пареміологічних одиниць. Визначені труднощі, що виникають перед перекладачем при перекладі паремій, зокрема прислів'я та поговори, а також охарактеризовані групи паремій, що базуються на наявності відповідності в мові перекладу. Здійснено аналіз способів перекладу пареміологічних одиниць згідно з класифікацією А. В. Куніна і визначені їх характерні особливості. Зроблено висновок, що найбільш вдалим способом перекладу паремій є переклад повним еквівалентом, однак не завжди перекладач в змоззі вибрати потрібний аналог в мові перекладу, тому основною метою перекладача – це переклад з збереженням змісту та стилістичного наповнення паремії.

Ключові слова: паремія, прислів'я, поговорка, переклад повним еквівалентом, переклад частковим еквівалентом, калькування, «обертональний» переклад, описовий переклад, мовний оригінал, мовний переклад.

Yamkova V. Characteristic Features of Paremiological Units and their Translation from English into Ukrainian.

The article characterizes the concept of “paroemia” as a national saying of an educative character. Types of paremiological units have been defined and their characteristics have been singled out. The author has analyzed the paremiological thematic groups. Difficulties, which an interpreter or a translator may face while translating paroemias, have been differentiated. Analysis of paremiological units translation ways according to Kunin’s classification has been made and their characteristic features have been determined. It is concluded that the most appropriate way to render paremiological units is to use the full equivalent translation, but an interpreter is not always able to find the necessary proverb in a target language. Thus, the main aim of an interpreter or a translator is to render a paremiological unit preserving its meaning and stylistic peculiarities.

Key words: *paroemia, proverb, saying, full equivalent translation, partial equivalent translation, descriptive translation, source language, target language.*

Андрій Янковець, Олена Янковець
(Хмельницький)

УДК 811.11:37.04

ОСОБЛИВОСТІ ФОРМУВАННЯ У КУРСАНТІВ ЛІНГВОКРАЇНОЗНАВЧОЇ ЛЕКСИЧНОЇ КОМПЕТЕНЦІЇ ЯК ОДНОГО З КОМПОНЕНТІВ ІНШОМОВНОЇ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ

У статті розкривається поняття «лінгвокраїнознавча лексична компетенція» та розглядаються особливості її формування в процесі вивчення англійської мови курсантами Національної академії Державної прикордонної служби України імені Богдана Хмельницького. На основі аналізу наукової літератури було з’ясовано, що для формування лінгвокраїнознавчої компетенції, яка є необхідною складовою для здійснення перекладу, потрібні фонові знання, тобто знання про країну, її культуру, побут та традиції її народу. Фонові знання реалізуються за допомогою певних мовних засобів, таких як фонові лексика та національні реалії. Опанування певним багажем реалій набуває особливого значення для курсантів, які навчаються за спеціальністю «Переклад». Розуміння та переклад культурно-специфічної лексики є однією з найголовніших якісних характеристик, що визначають фаховий рівень перекладача. Отже, в процесі вивчення нової лексики у курсантів формується не лише іншомовна компетенція, а також формується вміння виконання адекватного перекладу з урахуванням лінгвокраїнознавчого аспекту.

Ключові слова: *лінгвокраїнознавча лексична компетенція, фонові знання, фонові лексика, національні реалії, адекватний переклад.*

Постановка проблеми в загальному вигляді. Лінгвокраїнознавча лексична компетенція – це сукупність знань про географічне положення, історію, державний устрій та культуру країни, мова якої вивчається, а також соціокультурні особливості розвитку країни на сучасному етапі та уміння підпорядковувати свої мовленнєві поведінку цим особливостям. Лінгвокраїнознавча компетенція є невід’ємним компонентом професійної іншомовної компетентності, що й визначає значний науково-практичний інтерес до вивчення особливостей її формування.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано вирішення даної проблеми та на які опирається автор. Як показує аналіз наукових праць поняття «лінгвокраїнознавча лексична компетенція» вивчали як вітчизняні, так і зарубіжні дослідники-лінгвісти (А. Федоров, Г. Томахин, С. Верещагин, В. Костомаров, М. Вуган та ін.). У своїх працях вони окреслили поняття «лінгвокраїнознавча лексична компетенція» та з’ясували її роль у вивченні іноземних мов.

Метою статті є дослідити роль та особливості формування лінгвокраїнознавчої лексичної компетенції як одного з компонентів іншомовної професійної компетентності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Ідеалом виховання молоді особистості в Україні є гармонійно розвинена, високоосвічена, соціально активна й національно свідомою людиною, що наділена глибокою громадянською відповідальністю, високими духовними

якостями, родинними й патріотичними почуттями, яка є носієм кращих надбань національної та світової культури, здатна до саморозвитку і самовдосконалення.

Іноземна мова виступає і метою, і засобом навчання, тому для успішної реалізації її навчально-виховного потенціалу необхідно, щоб процес залучення курсантів до вивчення дисципліни одночасно розширював їхній світогляд, давав змогу глибше розуміти власну культуру та її роль у духовному й моральному розвитку людства, пізнати культуру англомовних країн та розвивати рівень володіння іноземною мовою.

При вивченні іноземної мови слід враховувати, що людина, спілкуючись з представниками іншої культури, на початковому етапі розуміє і сприймає поведінку співрозмовника виключно з позицій своєї культури і свого менталітету. Лінгвокраїнознавча компетенція – сукупність знань про країну, мова якої вивчається, а також здатність використовувати національно-культурний компонент мови з метою спілкування, – зазначає М. Нефедова. Лінгвокраїнознавча компетенція є складовою професійної іншомовної компетентності, адже процес формування лінгвокраїнознавчої компетенції – це не просто інформування про певну англомовну країну, а використання мовного матеріалу для формування уявлення про народ, його культуру, звичаї та традиції. Тобто, саме в мові певною мірою закодований менталітет народу. І саме лінгвокраїнознавча компетенція забезпечує повніше засвоєння національної та іншомовної культури; розвиток іншомовних комунікативних навичок і умінь; розширення загального кругозору; формування більш зрілого світобачення, орієнтованого на сучасний полікультурний простір; підвищення інтересу у процесі вивчення англійської мови; розвиток стимулу до самостійної роботи над мовою.

На думку В. Сафонові, країнознавчу компетенцію утворює комплекс знань про специфіку культури країни, вміння і навички оперувати ними. Специфіка реалізується в організованій та дібраній сукупності відомостей про культуру народу певної країни: соціальні цінності, норми, традиції, звичаї; спосіб життя; соціокультурний портрет країни, її народ та мова; історичний та культурний фон, особливості історичної пам'яті народу; ментальність тощо.

На противагу Л. Голованчук вважає за доцільне ввести замість терміна “країнознавча компетенція” термін “культурно-країнознавча компетенція”, яка передбачає не лише специфічні культурно-країнознавчі знання, а й навички та уміння, що допомагають у забезпеченні здатності й готовності особистості до іншомовного міжкультурного спілкування і досягнення взаєморозуміння.

При навчанні іноземної мови викладачеві потрібно знайомити курсантів з мовними одиницями, що найбільш яскраво відображають національні особливості культури народу – носіїв мови й середовища їх існування.

Лінгвокраїнознавча компетенція розглядається В. Фурмановою як володіння особливостями вербальної та невербальної поведінки носіїв мови в комунікативних ситуаціях. До складових лінгвокраїнознавчої компетенції належить мовленнєва та немовленнєва поведінка. Мовленнєву поведінку складають знання лексичних одиниць з національно-культурним компонентом семантики, вміння і навички адекватно володіти ними в умовах міжкультурної комунікації, а також уміння використовувати фонові знання для досягнення взаєморозуміння у ситуаціях опосередкованого й безпосереднього міжкультурного спілкування. Немовленнєва поведінка передбачає володіння невербальними знаннями, уміннями і навичками. До структури немовленнєвої поведінки входить володіння наступними засобами спілкування: 1) кінесичними (жести, міміка, контакт очей); 2) проксемічними (пози комунікантів, тілесні рухи, дистанція між учасниками під час спілкування); 3) паралінгвістичними (ритміка, мелодика, інтонація, паузація, фонації, вигуки).

Для формування лінгвокраїнознавчої компетенції, яка є необхідною складовою для здійснення перекладу, потрібні фонові знання, тобто знання про країну, її культуру, побут та традиції її народу, що відомі усім жителям даної країни.

Розуміння і засвоєння реалій, культурно-специфічної лексики, стилістичних аспектів її вживання та притаманних їй асоціацій можливе лише при глибокому та ретельному дослідженню лінгвокраїнознавчого аспекту в процесі вивчення англійської мови.

Фонові знання - це знання, які є характерними для жителів конкретної країни і здебільшого невідомі іноземцям, що ускладнює певною мірою процес спілкування, оскільки

взаєморозуміння неможливе без принципової тотожності в обізнаності комунікантів із дійсністю, що їх оточує .

Фонові знання реалізуються за допомогою певних мовних засобів, таких як фонові лексика та національні реалії.

За визначенням Є. Верещагіна і В. Костомарова, існує три види фонових знань: загальнолюдські (наприклад, всім відомі поняття ”сонце”, “вітер”, “час”, “народження”), регіональні (не всі мешканці тропіків, наприклад, знають, що таке “сніг”) та країнознавчі (різдвяний обід, День Св. Валентина) [2].

Безеквівалентні лексичні одиниці, абрєвіатури, назви подій суспільного й культурного життя країни виучуваної мови, імена історичних осіб тощо називають фоновією лексикою.

Найпоширенішим видом фоновієї лєксики є реалії – це назви фактів історії, державних інститутів, імен національних і фольклорних героїв, міфологічних істот , прислів'я, крилаті вирази, лексико-фразеологічні одиниці, а також правила мовленнєвого етикету, жести та інші засоби невербального спілкування, предметів матеріальної культури, що властиві тільки певним націям і народам.

Г. Томахін виділяє дві великі групи реалій: денотативні (назви предметів матеріальної культури, фактів історії, державних інститутів, імен національних та фольклорних героїв тощо, які притаманні певній культурі) та конотативні (слова, які означають предмети, які нічим не відрізняються від предметів іншої культури, але отримали додаткові значення, що базуються на культурно-історичних асоціаціях, притаманних даній культурі). Для того, щоб соціокультурні знання стали фундаментом діяльності міжкультурного спілкування, у курсантів та студентів мають сформуватись певні навички вживання лексичних одиниць з соціокультурним компонентом [4].

Денотативна лексика зазвичай пояснюється в словниках-довідниках, якими все частіше супроводжуються нові підручники та посібники з іноземної мови. Наприклад: *kilt* – кілт (клітчаста спідниця в складку, національний одяг шотландців); *Bunker Hill* – історична подія, битва при Банкерхїл. Конотативна лексика – це слова, які збігаються за денотатом, але мають певні відмінності за своїми культурно-історичними асоціаціями.

Культурно-конотативний зміст лексичної одиниці, як правило, існує в підсвідомості носія мови, який знає історію та культуру країни. Наприклад: слово *mistletoe* – омела, рослина, що асоціюється із святкуванням Різдва у Великобританії .

У лінгвокраїнознавстві існує ще безеквівалентна лексика, під значенням якої розуміють лексичні одиниці, план вираження яких неможливо порівняти з якими-небудь іншомовними лексичними поняттями, так-як слово оригінала означає виключно місцеве явище [5]. Безеквівалентні слова в точному значенні не перекладаються, і їхнє значення розкривається шляхом тлумачення (*double-decker, Boxing Day*).

Деякі лінгвісти виділяють ще одну групу лєксики, яка викликає труднощі при перекладі – так-звані екзотизми. Так, І. Алексєєва визначає екзотизми як слова, які позначають специфічні поняття даного етнічного ареалу [1, с. 32]. Практично завжди вони передаються на мову перекладу з допомогою міжмовної транскрипції (транслітерації). Сюди належать назви установ, назви професій, назви грошових одиниць, населені пункти і будівлі, одяг, їжа, напої, явища культури, звертання до людей, побутові речі, імена.

Реалії, як одиниці безеквівалентної лєксики викликають значні труднощі під час перекладу. Складність полягає в тому, що для перекладу їх не існує відповідників, які б разом з передачею специфічної інформації відображали національний колорит, мали б ті самі конотації емоційного, смислового та стилістичного характеру, що супроводжують реалії в оригінальному тексті. Разом з тим роль слів-реалій у процесі міжкультурної комунікації доволі важлива. Сучасний розвиток методики викладання іноземних мов передбачає поєднання вивчення іноземної мови з одночасним вивченням культури країни, мова якої вивчається. Завдання викладача – залучаючи курсанта до іншої культури, іншої цивілізації, привернути його увагу до національно-маркованої лєксики, вказати, що вона несе певні фонові країнознавчі знання, викликає у реципієнта певні асоціації.

Опанування певним багажем реалій набуває особливого значення для курсантів, які навчаються за спеціальністю «Переклад». Розуміння та переклад культурно-специфічної лєксики

є однією з найголовніших якісних характеристик, що визначають фаховий рівень перекладача. Недостатні знання історії та культури країни, її найвидатніших політичних та історичних діячів призводить до нерозуміння порівнянь, історичних порівнянь та алюзій і, врешті-решт, до мовної некомпетентності та, відповідно, неадекватного перекладу.

При перекладі вищезгаданих лексичних одиниць використовуються такі прийоми:

1) кальки та напівкальки – запозичення шляхом дослівного перекладу цілого слова чи його частин (*a skyscraper* - хмарочос);

2) наближений переклад – максимально наближений до мови оригіналу варіант перекладу даної ЛО (*a drugstore* - аптека);

3) функціональний аналог – використання слова, яке позначає явище, близьке за функцією (*a clerk* - службовець);

4) описовий переклад або тлумачення – це метод, який полягає в розкритті значення лексичної одиниці за допомогою розгорнутих словосполучень, що розкривають істотні ознаки позначуваного даної лексичної одиницею явища, тобто за допомогою її дефініції (*landslide* - перемога на виборах з великою перевагою голосів);

5) транслітерація і транскрипція. Транслітерація - це передача засобами графічного (літерного) складу слова, а транскрипція - це передача звукової форми слова літерами (*General Motors* - Дженерал моторс).

6) Трансформаційний переклад. У ряді випадків при передачі безеквівалентної лексики доводиться вдаватися до перебудови синтаксичної структури до лексичним замінам з повною зміною значення вихідного слова або ж до того й іншого одночасно, тобто до того, що носить назву лексико-граматичних трансформацій. До трансформацій належать: диференціація, конкретизація, генералізація, антонімічний переклад, цілісне перетворення та компенсація в процесі перекладу [3].

При викладанні лінгвокраїнознавчого матеріалу завданням викладача є не просто викласти матеріал з даної теми, ввести нову лексику, навести факти і продемонструвати певні приклади культурних надбань тієї чи іншої нації, а також запропонувати курсантам чи студентам висловити свою думку, порівняти спосіб життя певної нації з способом життя українців і, звичайно, зробити відповідні висновки. Досить ефективним також є залучення курсантів та студентів до самостійної роботи: підготовка рефератів, презентацій, доповідей, стінгазет та ін. У процесі самостійного опрацювання матеріалу курсанти глибше пізнають культуру даної нації, розвиваються їхні творчі здібності, здатність до аналізу та виокремлення необхідної інформації.

Особливу цікавість в курсантів викликають цікаві факти з життя англомовних національностей («50 цікавих фактів про 50 штатів»), стереотипи щодо їх стилю життя та поведінки («Британські стереотипи»), вікторини («Що Ви знаєте про Канаду?») та інші види діяльності, які значно урізноманітнюють діяльність на занятті та розширюють світогляд, тому що саме інтерес є поштовхом до пізнавальної діяльності та подальшого вивчення теми.

Отже, в процесі вивчення нової лексики у курсантів формується не лише професійна іншомовна компетентність, складовою якої є лінгвокраїнознавча лексична компетентність, а також формується вміння виконання адекватного перекладу з урахуванням лінгвокраїнознавчого аспекту.

Висновки дослідження. Досягнення високого рівня сформованості лінгвокраїнознавчої лексичної компетентності як одного зі складових професійної іншомовної компетентності передбачає не тільки оволодіння іншомовним фонетичним, лексичним та граматичним матеріалом, а й засвоєння елементів іншомовної культури народу, мову якого вивчають. Варто зазначити, що вивчення країнознавчих тем сприятиме залученню до діалогу культур; оволодінню знаннями про культуру, історію, географію та традиції країни, мова якої вивчається; порівнянню мовних явищ, іншої системи розуміння, через яку можна сприймати дійсність; здійсненню компаративного аналізу явищ рідної мови (культури) з іноземними; умінню самостійної роботи (працювати зі словником, підручником, довідковою літературою) у процесі вивчення англійської мови.

Проведене дослідження не вичерпує усіх аспектів означеної проблеми, тому **подальші наукові пошуки** стосуватимуться дослідження проблеми формування іншомовної професійної

компетентності та ролі лінгвокраїнознавчої лексичної компетенції в оволодіння курсантами знань з англійської мови.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеева И. С. Профессиональное обучение переводчика. Учебное пособие по устному и письменному переводу для переводчиков и преподавателей / И. С. Алексеева. – СПб. : Институт иностранных языков, 2000. – 192 с.
2. Верещагин Е. Н. Лингвострановедческая теория слова. Лингводидактические основы / Е. Н. Верещагин, В. Г. Костомаров. – № 3. ИЯШ., М., 1980. – С. 77–80.
3. Пиввуева Ю. В. Пособие по теории перевода (на английском материале) / Ю. В. Пиввуева, Е. В. Двойнина. – М. : Филоматис, 2004. – 304 с. – (Серия «Филология»).
4. Томахин Г. Д. Теоретические основы лингвострановедения (на материале лексических американизмов английского языка) : Автореф. дис. на здобуття наук. ступеня д-ра філол. наук / Г. Д. Томахин. – М., 1984.
5. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы): Для ин-тов и фак-тов иностр. языков. Учеб. пособие. – 5-е изд. – СПб.: Филологический факультет СПбГУ / А. В. Федоров, М. : ООО «Издательский Дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с. – (Студенческая библиотека).

Янковец А., Янковец Е. Особенности формирования у курсантов лингвострановедческой лексической компетенции как одного из компонентов иноязычной профессиональной компетентности.

В статье раскрывается понятие «лингвострановедческая лексическая компетенция» и рассматриваются особенности ее формирования в процессе изучения английского языка курсантами Национальной академии Государственной пограничной службы Украины имени Богдана Хмельницкого. На основе анализа научной литературе было установлено, что для формирования лингвострановедческой компетенции, которая является необходимой составляющей для осуществления перевода, необходимы фоновые знания, т.е. знания о стране, ее культуре, быте и традициях ее народа. Фоновые знания реализуются с помощью определенных языковых средств, таких как фоновая лексика и национальные реалии. Овладение определенным багажом реалий приобретает особое значение для курсантов, которые обучаются по специальности «Перевод». Понимание и перевод культурно-специфической лексики является одной из главных качественных характеристик, определяющих профессиональный уровень переводчика. Таким образом, в процессе изучения новой лексики у курсантов формируется не только иноязычная компетенция, а также формируется умение выполнять адекватный перевод с учетом лингвострановедческого аспекта.

Ключевые слова: лингвострановедческая лексическая компетенция, фоновые знания, фоновая лексика, национальные реалии, адекватный перевод.

Yankovets A., Yankovets E. Peculiarities of Cadets' Linguocultural Lexical Competence as a Component of Foreign Language Professional Competence.

The article explains the concept of "linguocultural lexical competence" and the features of its formation in the process of learning English by the cadets of the Bohdan Khmelnytskyi National Academy of the State Border Guard Service of Ukraine. Based on the analysis of the scientific literature, it was found out that the formation of linguocultural competence being the necessary component to do a translation, the background knowledge is needed, i.e. knowledge about the country, its culture, lifestyle and traditions of its people. The background knowledge is implemented with the help of certain linguistic resources, such as a background vocabulary and national realities. Mastering a certain bundle of reality knowledge is particularly important for students who are trained as translators. Understanding and translation of cultural and specific vocabulary is one of the main qualitative characteristics that determine the level of a professional translator. Thus, while learning a new vocabulary not only the foreign language competence of cadets is formed but the ability to perform an adequate translation concerning the linguocultural aspect.

Key words: linguocultural lexical competence, background knowledge, background vocabulary, national realities, adequate translation.

РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ

Світлана Терехова
(Київ)

Рецензія на монографію Деменчука О.В. «Лінгвістика чуттєвого сприйняття: динамічні моделі в семантиці перцептивної лексики української, польської та англійської мов», Рівне, 2014. — 384 с.

Застосування динамічних підходів у сфері лексичної семантики має, як відомо, особливе значення й актуальність, оскільки сприяє поглибленню та уточненню уявлень про національну специфіку картини світу у свідомості носіїв певної мови, розкриває особливості усвідомлення дійсності представниками певної мовної спільноти через такий об'ємний та інформативний пласт, яким є слово. Саме в руслі зазначених тенденцій і написана монографія О. В. Деменчука.

Монографія присвячена аналізу динамічних семантичних моделей перцептивної лексики — семантичного класу слів, які позначають різні аспекти перцептивно-інформаційного стану людини. Автор ставить завдання, логічно пов'язані між собою, що уможливорює досягнення основної мети описаного в ній дослідження — встановити аломорфні й ізоморфні характеристики в кодуванні та способах членування понять про перцептивно-інформаційний стан людини в семантиці перцептивів трьох індоєвропейських мов — близько- і віддаленоспоріднених (української, польської та англійської).

Розв'язання таких проблем, як установлення параметрів зіставного аналізу семантики перцептивної лексики та визначення ролі цих параметрів у перспективі розподілу ними інформації про перцептивно-інформаційний стан людини, системний зіставний аналіз семантики ознакових і предметних перцептивів, з'ясування динаміки розвитку семантичної парадигми перцептивної лексики в аспекті регулярної багатозначності та ономаціологічної похідності, а також їхня верифікація за допомогою достатньо формалізованих лінгвістичних методів — усе це переконливо засвідчує наукову новизну рецензованої праці.

Стрижневим моментом монографії О. В. Деменчука є осмислення такої метамовної проблеми, як моделювання. У перспективі побудови динамічної моделі значення перцептивної лексики автор подає ґрунтовний огляд моделей семантичного опису лексики. Це представлення динамічної моделі значення класу перцептивної лексики у вигляді концепту перцептивної ситуації багатовимірною типу, організованого за зразком комплексу ієрархічно впорядкованих семантичних репрезентацій трьох інформаційних вимірів: реляційного, що представляє граматичний тип інформації, сентенційного, що представляє словниковий тип інформації, та репрезентативного, що представляє концептуальний тип інформації.

Слід відзначити теоретично важливі висновки про необхідність проведення комплексного (на нашу думку, навіть поглибленого поліпарадигмального) аналізу класу перцептивної лексики близько- та віддаленоспоріднених мов. У перспективі міжмовних зіставлень такий аналіз, на думку автора, покликаний не лише розкрити характерні особливості в способах кодування та розподілу інформації про перцептивно-інформаційний стан людини в семантиці перцептивної лексики зіставлюваних мов, а й виявити структури репрезентації знань, що відображають особливості національно-мовної картини світу, специфіку етнічного менталітету, універсальні та унікальні характеристики предметно-пізнавальної діяльності представників різних мовних спільнот.

Практичну цінність монографії вбачаємо передусім у можливості досить широкого використання її матеріалів у викладанні курсів з зіставного мовознавства, контрастивної семантики і граматики, когнітивної лінгвістики, лінгвістичної семантики, лінгвосеміотики, при створенні навчально-методичних посібників для студентів та аспірантів спеціальностей «германські мови» та «слов'янські мови».

Не викликає заперечень системність і обґрунтованість застосування цілісного аналізу семантики перцептивів в українській, польській та англійській мовах на основі використаних у

роботі комплексного підходу, в межах якого були застосовані зіставний метод, описовий метод, метод компонентного аналізу, концептуальний аналіз, метод трансформаційного аналізу.

Разом з тим робота такого масштабу, звичайно, не може не містити дискусійних поглядів і не викликати певних запитань. Відразу ж зауважимо, що відповіді на більшість наших сумнівів ми одержали під час спілкування з автором. Але ось, наприклад, питання щодо одиниць зіставлення. У монографії зазначено, що одиницями конфронтації можуть бути пари перцептивних конструкцій (аргументних схем), сентенційних (ситуативних) виразів із вершинним дієсловом, які належить до певного тематичного класу або тематичної групи перцептивної лексики, імен учасників перцептивної ситуації. Чи означає це, що зіставлення було проведено виключно в межах зазначених пар і не передбачає міжмовних рангових зсувів — установлення відповідностей на рівні різних мовних вимірів?

У тлумаченні змісту усталених порівнянь О. В. Деменчук спирається на відповідні словники кожної з досліджуваних мов. При адекватному змісті перцептивної лексики у зіставляваних мовах автори словників можуть, однак, як відомо, звернути увагу на якийсь нюанс, унести якесь суб'єктивне уточнення, що нерідко провокує на висновок про розбіжність змісту перцептивної лексики у зіставляваних мовах. Тому хотілося б побажати авторові більше довіряти власній мовній інтуїції і використовувати більше прикладів, сконструйованих самим автором.

Попри це, відзначаємо, що монографія є оригінальною та завершеною працею, в якій отримано нові наукові дані, які в сукупності розв'язують важливу наукову проблему. В рецензованій праці розв'язано низку проблем, важливих для зіставного мовознавства, а також для теорії лінгвістичної семантики. В опорі на представлену працю відкривається перспектива для досліджень лексики інших тематичних класів.

Наталія Іваницька
(Вінниця)

Рецензія на монографію О.В. Деменчука
«Лінгвістика чуттєвого сприйняття: динамічні моделі в семантиці перцептивної лексики української, польської та англійської мов». - Рівне, 2014. — 384 с.

Рецензована монографія присвячена дослідженню динамічних семантичних моделей перцептивної лексики української, польської та англійської мов. Монографія ставить за мету описати динамічні моделі значення перцептивної лексики як семантичного класу слів, що позначають різні аспекти перцептивно-інформаційного стану людини, та встановити подібності і відмінності в кодуванні й способах розподілу інформації про перцептивно-інформаційний стан людини в семантиці перцептивів трьох індоєвропейських мов — близько- і віддаленоспоріднених (української, польської та англійської).

В аспекті міжмовних зіставлень такі дослідження, на думку автора, покликані не лише розкрити характерні особливості в способах кодування та розподілу інформації про перцептивно-інформаційний стан людини в семантиці перцептивної лексики зіставляваних мов, а й виявити структури репрезентації знань, що відображають особливості національно-мовної картини світу, специфіку етнічного менталітету, універсальні та унікальні характеристики предметно-пізнавальної діяльності представників різних мовних спільнот.

У перспективі досягнення поставленої мети автор здійснив ґрунтовний аналіз гносеологічних передумов перцептивної номінації. Природа перцептивності (чуттєвого сприйняття) досліджується в межах підходу, що ґрунтується на засадах положень філософії інтервальності: будь-який об'єкт природного або соціокультурного буття сприймається суб'єктом у контексті конкретної пізнавальної ситуації. Реалізація теоретико-емпіричного принципу на ґрунті філософії інтервальності породжує низку проблемних питань щодо співвідношення таких констант людської когніції, як сенсорно-перцептивна здатність, мислення та мова. Ці обставини й визначають безсумнівну актуальність рецензованої праці.

Методологічну основу дослідження становлять концепції: 1) зіставного підходу, який має

на меті ідею встановлення відповідностей (подібностей та відмінностей) семантичних явищ і процесів у близько- й віддаленоспоріднених мовах; 2) комбінаторного підходу, який, наголошуючи на варіативності компонентів значення слова, визнає існування різних точок зору (альтернатив) у тлумаченні слова; 3) ситуативного підходу, який обстоює ідею моделювання мовного значення в аспекті узгодження словникової та граматичної інформації; 4) топологічного підходу, який описує значення слова у форматі певної метасхеми; 5) конструкційного підходу, який визнає семантичним центром мовної одиниці конструкцію, комплекс, упорядкований у форматі пропозиції.

Рецензована праця має важливу теоретичну цінність. Вона робить вагомий внесок у граматику та лексикологію германських і слов'янських мов. Серйозне теоретичне значення складає ця робота і для порівняльно-історичних досліджень, що дозволяє глибше проникнути в характер і особливості мовної інтеріоризації дійсності представниками різних лінгвокультурних спільнот.

Практичне значення дослідження полягає в можливості застосування його результатів у практиці контрастивних, лінгвокогнітивних і лінгвокультурологічних досліджень, у лекційних курсах із загального та зіставного мовознавства, лексикології, а також у спецкурсах з лексикографії, етнолінгвістики та міжмовної комунікації. Не можна не згадати й про таку прикладну можливість, як перекладознавство, де результати дослідження виглядатимуть особливо вагомо.

Ключовою складовою роботи є осмислення такої метамовної проблеми, як моделювання. У перспективі побудови динамічної моделі значення перцептивної лексики (на матеріалі української, польської та англійської мов) автор представляє ґрунтовний огляд динамічних моделей семантичного опису лексики, виокремлюючи чотири типи моделей значення, які відображають динамічні семантичні аспекти лексики: дискретно-комбінаторний, інтегрально-ситуативний, топологічно-схематичний та комплексно-конструкційний.

До пріоритетів монографії відносимо представлену автором розробку концепції загального перцептивного семіозису, який виявляє особливості кодування і способи розподілу інформації про перцептивно-інформаційний стан людини в семантиці перцептивної лексики близько- та віддаленоспоріднених мов. Перцептивна лексика вперше розглядається як семантичний клас слів, що позначають перцептивно-інформаційний стан людини в комплексі її сенсорно-перцептивних, диференційних, ідентифікаційних, асоціативних та оцінних стратегій. Передбачається, що семантика перцептивної лексики кодує інформацію про перцептивно-інформаційний стан людини в аспекті трьох ієрархічно впорядкованих семантичних мовних вимірів: реляційного, сентенційного та репрезентативного. Реляційний вимір характеризує перцептивну ситуацію як потенційний (не пов'язаний із конкретним дієсловом) стан справ, у якому характеристики (функції) учасників визначені семантикою заданих граматичною конструкцією синтаксичних відношень. Сентенційний вимір характеризує перцептивну ситуацію в аспекті семантики вершинного дієслова певного тематичного класу. Основним призначенням сентенційного виміру є відображення способу осмислення перцептивного учасника. Репрезентативний вимір характеризує перцептивну ситуацію в аспекті семантичної характеристики імені учасника. Основна функція виміру зводиться до відтворення інформації про пізнавальну цінність перцептивного учасника.

Заслугове на схвалення порушене питання щодо параметрів міжмовного зіставлення семантики перцептивної лексики. Такі параметри кваліфікуються не лише як показники обсягу семантичної конфігурації окремого перцептива, а й як багатовимірні осі, що регламентують семантичну сумірність мов різної структури у зіставному аспекті. Параметри виокремлюються на підставі приписаної учаснику перцептивної ситуації когнітивної (гносеологічної) та / або комунікативної (поведінкової) характеристики. Задаючи певну характеристику учасника перцептивної ситуації, параметри розкривають: характер кодування ядерних актантів; особливості процедури актантної деривації та декореляції семантичних ролей; специфіку пониження/підвищення комунікативного рангу учасника, ідентифікуючи ступінь його прагматичної значущості (виділення) у висловленні; категоріальну природу партиципанта за критерієм граматичного, лексичного та концептуального таксону; денотативний статус актанта; позиційну характеристику учасника стосовно іншого учасника ситуації. Застосування цих

параметрів дало можливість з'ясувати альтернативні способи розподілу інформації про перцептивно-інформаційний стан людини в семантиці перцептивної лексики української, польської та англійської мов.

Позатим, робота такого масштабу, звичайно, не може не викликати певних запитань. Як співвідносяться виокремлені параметри з представленими в роботі реляційним (граматичним), сентенційним (словниковим) і репрезентативним (концептуальним) мовними вимірами? Одні й ті ж параметри приписані кожному виміру чи кожний вимір використовує свої параметри? Як у такому випадку розподіляється інформація про перцептивно-інформаційний стан людини в семантиці перцептивної лексики зіставляваних мов?

Попри висловлені зауваження, відзначаємо, що монографія «Лінгвістика чуттєвого сприйняття: динамічні моделі в семантиці перцептивної лексики української, польської та англійської мов»— це науково виважене, переконливо аргументоване, підкріплене фактичним матеріалом дослідження, виконане на високому теоретичному рівні, що засвідчує належну фахову підготовку автора, його дослідницькі здібності та наукову компетентність. Ця праця, безсумнівно, збагатить і поглибить теорію когнітивної лінгвістики, теорію лінгвістичної семантики і теорію валентностей.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Артюх Світлана Василівна, старший викладач кафедри українознавства Приазовського державного технічного університету.

Бабчук Юлія Йосипівна, старший викладач кафедри англійської філології та перекладу Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Багрій Ганна Анатоліївна, кандидат психологічних наук, старший викладач кафедри перекладу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Блашків Ольга Володимирівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри документознавства, інформаційної діяльності та українознавства Тернопільського національного економічного університету.

Бірюкова Олена Олександрівна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Інституту іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Бороденко Людмила Миколаївна, аспірантка кафедри української мови та прикладної лінгвістики Донецького національного університету.

Вуколова Віолетта Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри сучасних європейських мов Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету.

Герасименко Людмила Сергіївна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземних мов Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Герасімова Оксана Миколаївна, асистент кафедри перекладу Національної академії Державної прикордонної служби України ім. Б. Хмельницького.

Гирин Олег Володимирович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри міжкультурної комунікації та прикладної лінгвістики Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Гузій Тетяна Миколаївна, аспірантка кафедри германської та фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Гуменна Ірина Ігорівна, аспірантка кафедри французької філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Гумовська Ірина Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов та професійної комунікації Тернопільського національного економічного університету.

Деменчук Олег Володимирович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри теорії і практики англійської мови та прикладної лінгвістики Рівненського державного гуманітарного університету.

Дзюбіна Оксана Ігорівна, аспірантка кафедри англійської філології Львівського національного університету імені Івана Франка.

Доля Інна Василівна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Дробаха Лариса Валеріївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Забужанська Інна Дем'янівна, аспірантка кафедри германської і фіно-угорської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Іваницька Наталя Борисівна, доктор філологічних наук, професор, завідувач кафедри сучасних європейських мов Вінницького торговельно-економічного інституту Київського національного торговельно-економічного університету.

Іваницька Ніна Лаврентіївна, доктор філологічних наук, професор кафедри української мови, завідувач кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Кабов Аркадій Вікторович, кандидат філологічних наук, асистент кафедри французької філології факультету іноземних мов Львівського національного університету імені Івана Франка.

Калитюк Лілія Петрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської та романської філології Київського університету імені Бориса Грінченка.

Каліберда Оксана Олександрівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри іноземних мов і методики викладання Бердянського державного педагогічного університету.

Климчук Юлія Володимирівна, аспірантка кафедри германської та романської філології Київського університету імені Бориса Грінченка.

Ковальчук Любов, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри німецької мови Тернопільського національного економічного університету.

Колосова Ганна Андріївна, аспірантка кафедри теорії, практики та перекладу англійської мови Національного технічного університету «Київський політехнічний інститут».

Колядич Юлія Володимирівна, кандидат філологічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Корнієнко Лариса Миколаївна, аспірантка відділу загального мовознавства Інституту мовознавства ім. О.О. Потебні НАН України.

Лебедь Юлія Борисівна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри української мови Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Лемешко Ольга Василівна, асистент кафедри англійської мови Національної Академії державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Лященко Олеся Анатоліївна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземної філології природничих факультетів Інституту філології Київського національного університету імені Тараса Шевченка.

Манзій Андрій Михайлович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри німецької та другої іноземної мови Національної академії Державної прикордонної служби імені Б. Хмельницького.

Мельник Людмила Вікторівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри іноземних мов Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Мельник Тетяна Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Мізін Костянтин Іванович, доктор філологічних наук, завідувач кафедри перекладу Кременчуцького національного університету імені Михайла Остроградського.

Місягіна Ірина Михайлівна, кандидат філологічних наук, завідувач кафедри української та іноземних мов Університету права імені Короля Данила Галицького.

Назаренко Наталія Степанівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Никитченко Катерина Петрівна, аспірантка кафедри англійської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету.

Норенко Ольга Михайлівна, аспірантка кафедри мов і цивілізацій Далекого Сходу Київського національного лінгвістичного університету.

Онищук Марія Іванівна, кандидат філологічних наук, асистент кафедри іноземних мов та професійної комунікації Тернопільського національного економічного університету.

Петров Олександр Олександрович, старший викладач кафедри германської і слов'янської філології та зарубіжної літератури Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського.

Пишна Наталія Іванівна, аспірантка кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені І. Франка.

Пристай Галина Василівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри порівняльної педагогіки та методики викладання іноземних мов Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Пристай Богдан Романович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Рабійчук Лілія Станіславівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри англійської мови Національної Академії державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Сеньків Ольга Михайлівна, кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри практики англійської мови Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка.

Скрябіна Вікторія Борисівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології і перекладу Київського національного лінгвістичного університету.

Суїма Ірина Павлівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри перекладу та лінгвістичної підготовки іноземців Дніпропетровського національного університету імені Олеся Гончара.

Сукаленко Тетяна Миколаївна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри української словесності та культури Національного університету державної податкової служби України.

Терехова Світлана Іванівна, доктор філологічних наук, професор кафедри іноземних мов та перекладу факультету слов'янської філології Київського національного лінгвістичного університету.

Тимкова Валентина Андріївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри української та іноземних мов Вінницького національного аграрного університету.

Топачевський Сергій Костянтинович, кандидат філологічних наук, доцент кафедри англійської філології та перекладу ім. проф. Д.І. Квеселевича Науково-навчального інституту іноземної філології Житомирського державного університету імені Івана Франка.

Тхір Маркіян Богданович, кандидат філологічних наук (доктор філософії з германських мов), доцент кафедри української та іноземних мов Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького.

Файнман Інна Борисівна, кандидат педагогічних наук, асистент кафедри іноземних мов Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Царьова Людмила Василівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри іноземної філології Кіровоградської льотної академії Національного авіаційного університету.

Чередник Людмила, кандидат філологічних наук, доцент кафедри українознавства, культури та документознавства Полтавського національного технічного університету імені Юрія Кондратюка.

Шутак Лариса Богданівна, кандидат філологічних наук, доцент кафедри суспільних наук та українознавства Буковинського державного медичного університету.

Щегольєва Тетяна Леонідівна, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри перекладу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Щепка Оксана Анатоліївна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувач кафедри гуманітарних дисциплін і мовної підготовки іноземних громадян Державного вищого начального закладу «Приазовський державний технічний університет».

Ямкова Валентина Олександрівна, асистент кафедри перекладу Національної академії Державної прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Янковець Андрій Володимирович, кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської мови Національної академії державного прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Янковець Олена Володимирівна, асистент кафедри англійської мови Національної академії державного прикордонної служби України імені Б. Хмельницького.

Януш Христина Михайлівна, аспірантка кафедри німецької філології Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника.

ЗМІСТ

I. АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ КАТЕГОРІЙНОЇ ГРАМАТИКИ.....	3
Гирин Олег. Деграматикалізація в англійській мові: синхронний та діахронний аспекти.....	3
Лебедь Юлія. Обов'язковий придієслівний інфінітивний компонент формально-синтаксичної структури речення: параметри та особливості вживання.....	7
Пишна Наталія. Субстантиви на позначення назв піснеспівів релігійної термінологіки.....	11
Пристаї Галина, Пристаї Богдан. Морфологія словотвірних гнізд прикметників із двочленною субморфемою в основі.....	15
Суїма Ірина. Актуалізація частини адресованої фрази в респонсивних пропозиціях.....	19
II. ФУНКЦІОНАЛЬНА СЕМАНТИКА ЛЕКСИЧНИХ ОДИНИЦЬ. ТЕОРІЯ НОМІНАЦІЇ.....	24
Артюх Світлана. До питання про фразеологічний статус термінів-словосполучень.....	24
Багрій Ганна. Компаративний аналіз вживання англомовних запозичень у сучасних засобах масової інформації.....	29
Іваницька Ніна. Розширення семантичного обсягу іменникових словоназв предметних денотатів.....	33
Каліберда Оксана. Типологічні особливості західноєвропейської енциклопедичної лексикографії Середньовіччя.....	40
Корнієнко Лариса. Лексикографування полісемії в українській фразеології початку ХХІ ст.....	47
Мельник Тат'яна. Прозвища як особливий тип номінації героїв в оповіданнях В. Шукшина.....	54
Тимкова Валентина. Роль книжних фразеологізмів у формуванні професійної культури мовлення менеджерів.....	58
Чередник Людмила. Ономастичний простір роману Ліни Костенко «Маруся Чурай».....	62
Шутак Лариса. Вторинна номінація як проблема сучасного теоретичного мовознавства.....	68
Януш Христина. Вплив специфічних компонентів на розуміння національного аспекту фразеологічних одиниць німецької мови: емпіричне дослідження.....	74
III. КОГНІТИВНІ ТА КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ АСПЕКТИ ЛІНГВІСТИКИ.....	79
Гузій Тет'яна. Вербалізація концепту БОГ /GOD у релігійній картині світу древніх англосаксонців.....	79
Гумовська Ірина. Концептуальні теоретичні основи кореляційних процесів у термінознавстві (на прикладі правничої термінології в економічному дискурсі).	84
Дзюбіна Оксана. Концептуальна основа англомовних неологізмів.....	90
Доля Інна. Когнітивний та комунікативно-прагматичний аспекти формування оцінки.....	94
Забужанська Інна. Базові орієнтири дослідження ритмо-інтонаційного комплексу поетичного мовлення в лінгвокогнітивній парадигмі.....	99

Кабов Аркадій . Лінгвопрагматика та поліфонія суб'єктивного способу французької мови в сучасній пресі (на матеріалі видань Le Figaro, Le Monde, La Libération).....	103
Климчук Юлія . Концепт ЖІНКА в драматургічному дискурсі Венді Вассерштайн.....	109
Лященко Олесья . Роль фразеологізмів у реалізації прагматичної функції публіцистичного тексту.....	113
Місягіна Ірина . Співвідношення ухильності та суміжних понять.....	118
Никитченко Катерина . Способи оказіонального словотворення крізь призму когнітивної семантики.....	122
Норенко Ольга . Антропоцентризм як вектор розвитку сучасного мовознавства.....	128
Скрябіна Вікторія . Щирість у сучасній персуазивній комунікації.....	134
Сукаленко Тетяна . Типаж крізь призму прагмалінгвістики.....	138
Топачевський Сергій . Маніпулятивний потенціал етикетизованих синтаксичних конструкцій у текстах англомовної реклами.....	145
IV. ЛІНГВІСТИКА ТЕКСТУ. СТИЛІСТИЧНІ ТА КОНТЕКСТУАЛЬНІ ВІЯВИ ЛЕКСИЧНИХ І ГРАМАТИЧНИХ ОДИНИЦЬ.....	152
Бабчук Юлія . Особливості тембрального забарвлення вигуку «oh» у різних вікових групах.	152
Бороденко Людмила . Лексемні графіко-орфографічні іншомовності як репрезентанти ідіостилів українських письменників пострадянського періоду.....	156
Вуколова Виолетта . Роль інтертекстуальних включень як маркерів адресованості в романе В. Набокова «Машенька».....	162
Герасименко Людмила . Сценарії комунікативної взаємодії в англомовному дискурсі радіообміну.....	167
Гуменна Ірина . Асоціативно-експресивні засоби англійського масмедійного дискурсу....	172
Колосова Ганна . Текстотвірні фактори та одиниці текстотворення в системі мемуарів.....	179
Манзій Андрій . Лінгвістична характеристика сучасного німецькомовного політичного дискурсу.....	185
Тхір Маркіян . Прямі номінації в контексті мікроструктури дискурсу політичної промови президента США Барака Обама.....	190
Файнман Інна . Англомовний авіаційний радіотелефонний дискурс як різновид інституційного спілкування.....	195
Царьова Людмила . Лінгвістичні особливості англійських радіомовних повідомлень ATIS.....	200
Щепка Оксана . Воєнно-політичний дискурс у сучасних мас-медіа України.....	203
VI. ЗІСТАВНЕ ВИВЧЕННЯ МОВ. ПРОБЛЕМИ ПЕРЕКЛАДОЗНАВСТВА ТА МІЖКУЛЬТУРНОЇ КОМУНІКАЦІЇ.....	209
Блашків Ольга, Ковальчук Любов . Способи перекладу фразеологічних одиниць з англійської мови на українську.....	209
Бірюкова Олена . Міжмовна асиметрія як джерело розвитку мови.....	213
Герасімова Оксана . Адекватність перекладу фразеологічних одиниць та ідіоматичних виразів з англійської мови на українську.....	219

Деменчук Олег. Когнітивна модель семантичної деривації перцептивних фразеологізмів (на матеріалі англійської, польської та української мов).....	224
Дробаха Лариса. Фразеологічне вживання власних імен у джерелах народної творчості європейців.....	229
Іваницька Наталя. Специфіка дієслівної мікрокатегорії «фізіологічний стан» в українській та англійській мовах: лексико-семантичний аспект.....	234
Калитюк Ліля. Порівняння рівнозначності в готській та давньоісландській мовах.....	240
Колядич Юлія. Мовна особистість перекладача: генеза та еволюція.....	244
Мельник Людмила. Інтертекстуальність як проблема перекладу.....	249
Мізін Костянтин. Специфіка перекладу англійських художніх фільмів українською мовою : граматичні трансформації.....	253
Назаренко Наталя, Щеголева Тетяна. Особливості жанрового перекладу художніх текстів.....	260
Онищук Марія. Оказіоналізми в аспекті дослідження парадигматичної лакунарності (на матеріалі української та англійської мов).....	264
Петров Олександр. Філософсько-релігійний, психологічний і морально-етичний параметри концепту СКУПІСТЬ у британській, німецькій, українській і російській лінгвокультурах.....	269
Рабійчук Лілія, Лемешко Ольга. Особливості перекладу англійських неологізмів на українську мову.....	277
Сеньків Ольга. Зоосемічний компонент у прислів'ях та приказках: зіставний аспект (на матеріалі англійської та української мов).....	282
Ямкова Валентина. Характерні риси пареміологічних одиниць та їх переклад з англійської мови на українську.....	290
Янковець Андрій, Янковець Олена. Особливості формування у курсантів лінгвокраїнознавчої лексичної компетенції як одного з компонентів іншомовної професійної компетентності.....	295
РЕЦЕНЗІЇ ТА АНОТАЦІЇ.....	300
Терехова Світлана. Рецензія на монографію Деменчука О. В. «Лінгвістика чуттєвого сприйняття: динамічні моделі в семантиці перцептивної лексики української, польської та англійської мов». - Рівне, 2014. — 384 с.	300
Іваницька Наталя. Рецензія на монографію О. В. Деменчука «Лінгвістика чуттєвого сприйняття: динамічні моделі в семантиці перцептивної лексики української, польської та англійської мов». – Рівне, 2014. -384 с.....	301
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ.....	304

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

НАУКОВІ ЗАПИСКИ
Вінницького державного педагогічного університету
імені Михайла Коцюбинського

СЕРІЯ: ФІЛОЛОГІЯ (МОВОЗНАВСТВО)

Випуск 20

Збірник наукових праць

Статті подано в авторській редакції

Головний редактор – **Н.Л. Іваницька**

Підписано до друку .

Формат 60x84/8. Папір офсетний. Друк різнографічний.

Ум. др. арк. 47,8. Обл.-видавн. арк. 50,64.

Наклад 100 прим. Замовл. №

Видавець і виготівник ТОВ «фірма «Планер»
Реєстраційне свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
видавців серія ДК № 3506 від 25.06.2009
21050, м. Вінниця, вул. Визволення, 2
Тел.: (0432) 5208-64; 52-08-65
<http://www.planer.com.ua>
E-mail: sale@planer.com.ua